

Kras

REVIJO KRAS PODPIRAJO
V NJENIH PRIZADEVANJIH
ZA OHRANITEV NAŠE NARAVNE
IN KULTURNE DEDIŠČINE

SVOBODEN KOT PTICA

WWW.MOBITEL.SI

Slovenija
Doma v Evropi.

www.tevepika.net

TevePika

Slovenska naftna družba

Posnina placana pri pošti T 102 Ljubljana

ISSN 1318-3257

Novo tisočletje

Nova renesansa

v grafiki

DELO *tiskarna*

info@delo-tiskarna.si

THE SLOVENE KARST

Land of Subterranean Mysteries

Urnik obiskov Škocjanskih jam

VI, VII, VIII, IX:
10,00; 11,30; 13,00; 14,00; 15,00; 16,00, 17,00h

IV, V, X:
10,00; 13,00; 15,30h

XI, XII, I, II, III:
10,00 in 13,00h

V nedeljah in praznikih tudi ob 15,00h

 Park Škocjanske jame, Slovenija

Na zasedanju skupščine Svetovne trgovinske organizacije konec 1999 v Osaki na Japonskem je med 550 plakati o naravni dediščini in turizmu v konkurenci zmagal plakat Škocjanskih jam. Prikazuje Cerkvenikov most več kot 70 metrov nad ponorom Reke in vhod v Hankejev kanal.

**Nezgodno zavarovanje obiskovalcev Parka Škocjanskih jam
in ostala zavarovalna kritja.**

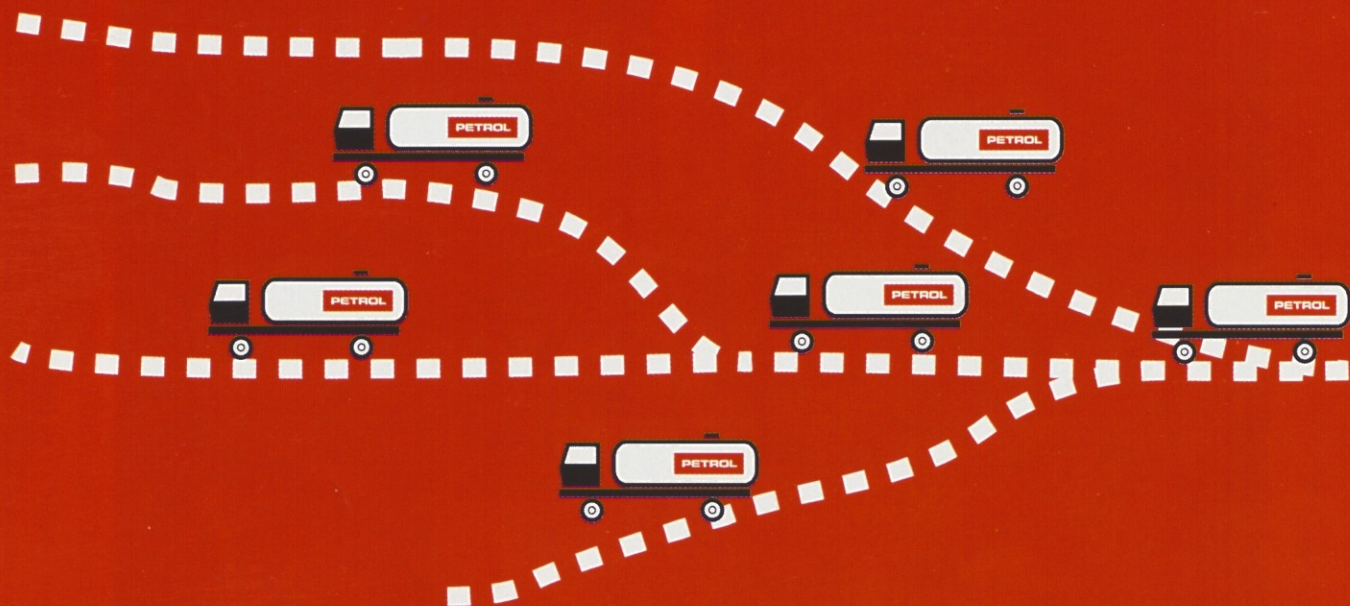
Zanesljiva. Varna. Ki prisluhne.

ŠEST

OBROKOV PRIDE PRAV!

Zgodaj je treba poskrbeti, da bo potem toplo.
Zato vam pri Petrolu ob nakupu ekstra lahkega
kurilnega olja omogočamo plačilo do 6 obrokov.

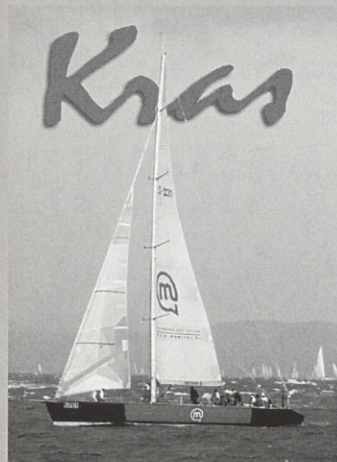

Prodajna mesta za kurilno olje:

Ajdovščina: 05 / 366 12 77
Brežice: 07 / 496 11 88
Celje: 03 / 541 95 15
Dravograd: 02 / 878 67 66
Koper: 05 / 639 75 83
Ljubljana Zalog: 01 / 586 34 28

Maribor: 02 / 330 39 00
Medvode: 01 / 361 13 40
Murska Sobota: 02 / 537 15 60
Novo mesto: 07 / 332 38 14
Ptuj: 02 / 780 61 20

Slika na naslovnici:

Mobitelova regatna jadrnica
Veliki Viharnik s krmarjem Dušanom Puhom
bo 7. oktobra med favoriti za absolutno zmago
na Barkolani 2001 v Tržaškem zalivu,
ob robu Tržaškega Krasa.

MEDIACARSO

Telefoni revije Kras:

01/421-46-95

01/421-46-90

05/766-02-90

Fax:

01/421-46-95

05/766-02-91

Kras, revijo o Krasu in krasu,
izdaja podjetje MEDIACARSO, d.o.o.,
Rimska cesta 8, 1000 Ljubljana
Telefon: +386-01/421-46-95,
+386-01/421-46-90;
fax: +386-01-421-46-95, +386-05/766-02-91
E-mail: mediacarso@eunet.si
Glavni urednik: Lev Lisjak
Odgovorna urednica: Ida Vodopivec-Rebolj
Naslov: uredništvo revije Kras, p.p. 17,
6223 Komen; telefon: +386-05/766-02-90
Maloprodajna cena skupaj 8-odstotnim DDV
650 SIT, 3 EUR, 5 \$, 6 DEM, 6.500 Lit.;
naročnina za šest zaporednih števil
z 8-odstotnim DDV in pošto dostavo na
naročnikov naslov v Sloveniji 4.500 SIT,
s pošto dostavo na naročnikov naslov v tujini
7.000 SIT, 35 EUR, 35 \$, 70 DEM, 70.000 Lit
Žiro račun: 50100-601-0301437
Devizni račun pri NLB, podružnici Center:
900-27620-91455/0
Tisk: Delo-Tiskarna, Ljubljana
Fotografije: Fotoagencija MEDIACARSO
Nenaročenih rokopisov in fotografij
uredništvo ne vrača.
Brez izdajateljevega pisnega dovoljenja je
ponatis ali kakršno koli povzemanje
prispevkov iz revije Kras prepovedano.
Mednarodna standardna serijska številka:
ISSN 1318-3257.

Organizacija tiska:

K Korotan Ljubljana d.o.o.

Revija Kras sofinancirata

Ministrstvo za okolje in prostor

in Ministrstvo za evropske zadeve

Vsebina

AVGUST 2001, ŠT. 46

Uredništvo	ZAUPANJE V USTVARJALNE STROKOVNJAKE	4
Dušan Rebolj	SPREMEMBE V KMETIJSKI POLITIKI NA KRASU?	5
Akad. prof. dr. France Bernik	V SLOVENIJI JE VELIKO KNJIŽNIC, ZA VEČINO NE VEMO; KNJIŽNICA V SEŽANI JE ZNANA ZARADI LUČKE ČEHOVIN	8
Nataša Petrov v pogovoru z Lučko Čehovin	NAJLEPŠE DARILO JE DOBRA KNJIGA	9
Tatjana Renner	BO PRIMORSKA ZMOGLA IZKORISTITI SVOJE PRIMERJALNE PREDNOSTI?	20
Akad. prof. dr. Andrej Kranjc	JESENI V POSTOJNI PODIPLOMSKI ŠTUDIJI KRASOSLOVJA	24
Tine Kristan	VIPAVA - „SLOVENSKE BENETKE“ TISOČ LET STAREJŠE?	25
Brina Čehovin	ŠKOCJANSKE JAME ZA ŠEST MILIJONOV JAPONSKIH TV GLEDALCEV	27
Klemen Mozetič - Igor Vovk	PRAZNIK TERANA IN PRŠUTA V DUTOVLJAH BO 18. IN 19. AVGUSTA!	30
Bruno Lisjak Volpi	DEVIN (DUINO)	32
Boštjan Štolfa	KULTURNI, GOSPODARSKI IN POLITIČNI UTRIP KOMNA V II. POLOVICI 19. STOLETJA	36
Adrijana Štok-Godina	PASTIRSKI HIŠKI ČEVITNIKOVIH IN UKOVIH	42
Gabrijela Rebec-Škrinjar	ZAMERKUVANJE ŠTEFANA KARIŽA IZ MERČ	44
Andrej Malnič	KRAŠKI POPRDON	46
Andrej Malnič	PREDLAGAM VSAKOLETNO RAZSTAVO VENCEV SV. IVANA!	49

Zaupanje

v ustvarjalne strokovnjake

V tej izdaji revije Kras objavljamo tehtne misli o razvojnih prednostih in možnostih Primorske in Krasa, o spodbudnih obetih za nujne spremembe kmetijske politike, ki naj pomaga zaustaviti zaraščanje Krasa, o velikem priznanju izobraževalne stroke slovenskemu krasoslovju z začetkom podiplomskega študija krasoslovja v Postojni, o pomembni televizijski promociji Škocjanskih jam na Japonskem in o izjemno uspešnem knjižničarskem delu Lučke Čehovin, ki je ponesla sloves Kosovelove knjižnice po vsej Sloveniji in čez njene meje. Objavljenim sestavkom je skupno preseganje zaprtosti v lokalne in državne meje ter zaupanje v sposobne strokovnjake in v njihovo ustvarjalnost.

Za okroglo mizo revije Kras o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru v začetku junija v Štanjelu so uspešni kmetovalci, prepričljivi kmetijski strokovnjaki in prodorni politiki dorekli, zakaj in kako izboljšati kmetijsko politiko, da si bo usihajoče kmetijstvo na kraškem prostoru opomoglo in se prilagodilo razmeram v Evropski uniji. Pogovor je potrdil uveljavljeno spoznanje, da zaupanje v sposobne ljudi spodbuja sodelovanje. Za omizjem je govorilo več kot petindvajset udeležencev, med njimi tudi veliko uspešnih nosilcev kmetijske dejavnosti.

O kraškem prostoru tostran in onstran meje med Slovenijo in Italijo in o njuni zgodovinski, gospodarski in kulturni povezanosti pričata zanimiv opis kulturnega, gospodarskega in političnega utripa Komna v drugi polovici 19. stoletja in nadaljevanje opisa nekdanje slovenske obale med Trstom in Timavo. To je tistega dela obale Tržaškega zaliva, pred katero vsako prvo nedeljo v oktobru razpne svoja jadra na tisoče jadrnic s posadkami s Tržaškega, s slovenske obale in od drugod, da se na regati Barkolana zberejo zaradi prijateljskega druženja in da se pomerijo za naslove najboljših v posameznih tekmovalnih kategorijah.

In na letošnjo Barkolano se pripravljamo tudi izdajatelj revije Kras. Za spremljevalce in navijače Mobitelovega Velikega viharnika in za druge spremljevalce regate bomo v oktobrski izdaji predstavili razvoj in zaton slovenskega ribištva in ribiške flote med Križem in Štivanom, kakšno je bilo prvobitno plovilo tamkajšnjih slovenskih ribičev, kako se je začela regata Barkolana, kakšno bo tekmovalno polje Barkolane 2001 in kakšni so tekmovalni izgledi posadke Velikega viharnika z odličnim krmarjem Dušanom Puhom, ki ji želimo zmago!

**Naravi prijazno kmetovanje
na kraškem prostoru**

SPREMEMBE V KMETIJSKI POLITIKI NA KRASU?

Dušan Rebolj

V zgornji dvorani prenovljenega Kvadratnega stolpa v Štanjelu je bila 8. junija 2001 okrogla miza revije Kras in Občine Komen o naravi porijaznem kmetovanju na kraškem prostoru. Več kot šestdeset kmetijskih strokovnjakov, vinogradnikov, kmetovalcev, živinorejcev, sadjarjev in drugih kmetijskih pridelovalcev ter državnih funkcionarjev je ocenilo sedanje razmere v kmetijstvu na kraškem prostoru. Soglasno so ugotovili, da bo nujno treba spremeniti politiko gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči. To ne le zaradi izjemno težkih razmer za kmetijsko pridelavo, prirejo in proizvodnjo na Krasu in v njegovi okolici, marveč tudi zato, ker z zatonom kmetijstva in še posebej živinoreje na tem prostoru grozi popolna degradacija kraške kulturne krajine. Prostor Krasa in Brkinov se namreč nezadržno zarašča. S tem izgublja svojo tipično podobo in privlačnost, gmajna in nekultiviran gozd, ki prodirata na nekdanje obdelane kmetijske površine, pa ne nudita pogojev za donosne dejavnosti.

Pogovoru za okroglo mizo o naravi prijaznem kmetovanju so dajali ton tudi (z leve proti desni) vodja Kmetijske svetovalne službe Primorske Stojan Ščuka, vodja Oddelka za svetovanje v kmetijski pridelavi Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije mag. Miran Naglič, župan Občine Komen Uroš Slamič, minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Franc But, voditelj okrogle mize in izdajatelj revije Kras Dušan Rebolj in državna podsekretarka na kmetijskem ministrstvu Marta Hrustelj-Majcen.

Osem uvodničarjev in šestnajst razpravljalcev

Po uvodnem nagovoru župana Občine Komen **Uroša Slamiča** je o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru v luči vstopanja Slovenije v Evropsko unijo spregovoril minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. **Franc But**. Za njim je vodja Oddelka za svetovanje v rastlinski pridelavi s Kmetijske gozdarske zbornice mag. **Miran Naglič** utemeljil, zakaj je na kraškem prostoru perspektivno ekološko kmetovanje - zlasti kot dopolnilna dejavnost. Štirje strokovnjaki Kmetijske svetovalne službe Sežana so poročali, kako se sedaj razvija kmetijstvo na Krasu in Brkinih - **Majda Brdnik** o uspešnem razvoju vinogradništva in vinarstva; **Milena Štolfa** o vse večjem uveljavljanju pridelovanja poljščin v poljedelstvu, pri čemer že prodira med kmetovalce zavest o pomenu in bodočnosti naravi prijaznega kmetovanja; **Aleks Dariž** o hitro razvijajočem se sadjarstvu, zlasti na južnem robu Krasa in v Brkinih, in **Ida Štoka** o vidnem usihanju živinoreje, posledica česar je opuščanje obdelovanja kmetijskih površin in hitro zaraščanje pokrajine. Podpredsednica Kmetijske gozdarske zbornice **Andreja Krt** je sklenila uvodni del omizja s ključno ugotovitvijo, kako majhnost in razdrobljenost kmetijskih posesti otežkoča ekonomsko rast kmetij. Hkrati se je zavzela za združitev vse kmetijskih pridelovalcev in proizvajalcev s Krasa in njegove okolice pod skupno blagovno znamko "Pridelano, prirejeno, proizvedeno na Krasu".

OKROGLA MIZA

Šestnajst razpravljalcev je z različnih zornih kotov, odvisno od njihovega poklica in izkušenj, osvetlilo nezadovoljivo razvito kmetijstvo na kraškem prostoru. Ker bodo vse njihove razprave objavljene v naslednji, 47. številki revije Kras v začetku septembra, tu le predstavljamo njihova imena po zaporedju udeležbe v razpravi: državna podsekretarka v Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano **Marta Hrustelj-Majcen**, akademik **Ivan Kreft** z Oddelka za agronomijo Biotehniške fakultete v Ljubljani, gastronom in lastnik pensiona **Boris Lieber** iz Srednjih Gameljn, tajnik Kmečke zveze iz Trsta **Edi Bukovec**, predsednik koprške območne enote Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije **Jože Horvat** iz Gažona pri Kopru, župan Občine Miren-Kostanjevica **Zlatko Martin Marušič** iz Kostanjevice, predsednik Čebelarkega društva Sežana **Ivan Atelšek** iz Povirja, vodja Oddelka za agroživilsko kemijo v Kmetijske veterinarskem zavodu v Novi Gorici enolog mag. **Miran Vodopivec**, vodja Pharejevega Pilotnega projekta Kras in vodja regionalne pisarne Agencije RS za regionalni razvoj v Štanjelu **Tatjana Renner**, arheolog z Uprave RS za kulturno dediščino v Ljubljani **Davorin Vuga**, specialist za ekonomiko v Kmetijskem veterinarskem zavodu v Kopru **Miran Sotlar**, direktorica Kmetijskega veterinarskega zavoda v Novi Gorici mag. **Darinka Blažica**, rejec drobnice **Milivoj Božeglav** iz Štorij, specialist za živinorejo v Kmetijskem veterinarskem zavodu v Novi Gorici mag. **Zlatko Jenko**, **Radivoj Humar** iz Bilj in direktor Kmetijske zadruge VINAKRAS Sežana **Vojan Škrk**.

Sklepne misli omizja

Sklepno besedo po pogovoru za okroglo mizo je imel vodja Kmetijske svetovalne službe Primorske **Stojan Ščuka**. Začel je z opozorilom zadnjega razpravljalca, direktorja Kmetijske zadruge Vinakras Sežana **Vojana Škrka**. Napovedal je namreč ukinitvev odkupa mleka na nekem območju Krasa in zaradi tega bistvene spremembe za nadaljni razvoj Krasa...

Pogled v del dvorane Kvadratnega stolpa kjer se je zbralo več kot šestdeset udeležencev okrogle mize.

„Ukiniti odkup mleka na določeni območju“, je poudaril Ščuka, „namreč pomeni, da bo tam upadel stalež krav, ki so matična čreda, in da se bo zaradi tega zmanjšalo tudi število telet. To pa so prežvekovalci, ki izkoriščajo travne površine na Krasu... Kmet, ki krave ne priveže, naslednje leto ne bo imel teleta. Zato tudi ne bo pokosil prej košenih površin, kar pomeni kot verižno reakcijo nadaljnje zaraščanje Krasa. In da je podoba Krasa povezana z živinorejo, vas je govorilo kar nekaj. Podarjali ste tudi, da živinoreja ohranja kraško krajino...“

Potem je gospod Ščuka povedal, kako je v zvezi stem že leta 1994 takratni minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dr. Jože Osterc naročil, naj Kmetijska svetovalna služba odgovori na vprašanje, zakaj živinoreja najhitreje propada prav na Krasu. (Minister je poldrugo leto pozneje predlagal izdajateljem revije Kras organizacijo okrogle mize, kako zaustaviti zaraščanje Krasa. - op. ur.).

„Na nekem podobnem srečanju, kakršno je današnje“, je nadaljeval Stojan Ščuka, „smo prišli do skupne ugotovitve, da je vzrok številka ena za zaraščanje Krasa nedorečena politika gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči. Čeprav takrat ta problem drugod mogoče še ni bil tako pereč, saj število živine ni drastično padalo, pa je bilo na Krasu že takrat upadanje staleža živine enako sedanjemu. In v zaključku je takrat dr. Osterc dodal, da se to na Krasu dogaja tudi zaradi italijanskih pokojnin.“

Ne bom rekel, da s takratnega zbornice ni nobenega rezultata, saj je rezultat - če nič drugega - že to, da se je po tistem o tem dosti bolj intenzivno govorilo. Govorilo se je tudi o večpomenskem delovanju kmetijstva v tem prostoru, da to ni samo pridelava hrane, da to niso samo delovna mesta, ampak da je pomen in položaj kmetijstva na Krasu dosti širši... Dve leti pozneje, že po zaslugi organizatorjev današnje okrogle mize - revije Kras - je bil v maju 1977 v HIT-ovem kongresnem centru Perla v Novi Gorici posvet, na katerem smo prišli do ugotovitve: da je nujno treba začeti z zaokroževanjem kmetijskih zemljišč, saj obstoječa posestna razdrobljenost ne omogoča ekstenzivnega izkoriščanja travinja. Takratni minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano gospod Ciril Smrkolj je odgovoril, da bo to država poskušala urediti s subvencijami. Uvedene so bile državne subvencije za drobnico, za plemensko živino itn. in določen rezultat je bil tudi dosežen, čeprav ne tak, za kakršnega smo se zavzemali. Minister Smrkolj je namreč takrat poudaril - to njegovo izjavo smo videli in slišali tudi po televiziji - da v politiko gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči ne bomo posegali. Za današnjim omizjem pa je že kar v uvodu minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano gospod mag. Franc But zadel žebelj na glavo, saj je izpostavil problem - neustrezna kmetijska politika, za katerega že vsa leta ugotavljamo, da se ga je treba odločno lotiti.“

Potem je Stojan Ščuka opisal, kako se je od leta 1994 do leta 1997 izoblikoval predlog, ki pa ga vse do nedavnega nismo niti malo spremenili, niti ga nismo dopolnili, čeprav je bilo očitno, da bi ga morali nadgraditi. Nadgraditi tako, da Sklad kmetijskih zemljišč prevzame funkcijo gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči. Da se pospeši promet s kmetijskimi zemljišči tudi tako, da je lastnik kmetijskega zemljišča z davčno politiko spodbujen zagotavljati ohranjanje v katastru vpisane funkcije kmetijskega zemljišča. In da je lastnik kmetijskega zemljišča deležen ustrezne davčne olajšave, če zagotovi ohranjanje njegove funkcije (košnja travnika, obdelava njive, vzdrževanje gozda itn.), ali če zagotovi ohranjanje njegove funkcije tako, da zemljiče preda v upravljanju Skladu kmetijskih zemljišč. S tem lastnik kmetijskega zemljišča svoje lastnine ne bi izgubil, saj bi jo imel Sklad le v upravljanju. In ko bi Sklad pridobil interesenta za takšno uporabo kmetijskega zemljišča, ki ohranja njegovo funkcijo, bi lastnik kmetijskega zemljišča dobil od Sklada še zakupnino. Seveda bi morala država omogočiti Skladu kmetijska zemljišča tudi odkupovati, če bi jih njihovi lastniki želeli prodati... „Vse to bi bila ena izmed možnih rešitev, lahko rečem kar temeljna.“ je še dodal Ščuka, „da bi se živinoreja tod lahko ponovno uveljavila. Seveda mislim na takšno živinorejo, o kakršni smo danes govorili, da je njeno mesto na Krasu!“

Potem je Stojan Ščuka ugotavljal, kako zakonodaja za spremembo kmetijske politike še ni dorečena in da bo moral v to grenko jabolko ugrizniti še kdo drug. Ker pa se je težnja po njeni dopolnitvi začela na Krasu kot specifičnem območju, ki je za kmetovanje med najbolj težavnimi, je predlagal, naj bi prav na Krasu ustanovili pilotsko enoto Sklada kmetijskih zemljišč, ki naj bi začela gospodariti s kmetijskimi zemljišči. In čim bo zagotovljen ta temeljni pogoj, se bo dalo urediti tudi vse ostalo, kar je s tem povezano. Dodal pa je: „Naša kmetijska svetovalna služba z drugimi za to poklicanimi službami in lokalnimi skupnostmi lahko še tako zavzeto in uspešno informira, animira in izobražuje, a to prav nič ne pomaga, če - na primer - interesent za zaokrožitev petdesetih hektarov zemljišč v enem kosu naleti na sto, dvesto ali tristo njihovih lastnikov, raztepenih po vsem svetu. Zato še tako dobra zamisel in obetaven projekt obstane pred nerešljivo uganko.“

Kras je poseben prostor. Tega se vsi zavedamo. Na tem Krasu ni možna kakršna koli množična prireja oziroma pridelava. Je območje, za katerega ugotavljamo, da je na njem - kar se kmetijstva tiče - stanje porazno, čeprav ima prav kmetijstvo tod posebno vlogo. To je poudaril tudi minister But. In slišali smo veliko razlogov ter utemeljitev temu v prid... Vsi ste tudi soglasni, da je kmetijstvo treba usmerjati v naravi prijazno... Kaj je torej treba storiti?“

Na zastavljeno vprašanje je Stojan Ščuka odgovoril takole: „Predvsem je potrebna skupna razvojna strategija za Kras, ki mora biti vključena tako v regionalni razvojni program in v razvojni program Republike Slovenije. Doseči moramo, da bomo imeli skupno, enotno razvojno strategijo kmetijci, okoljevarstveniki in gospodarstveniki. Zato se moramo o tem poenotiti na vseh ravneh - na Krasu, v regiji in v Ljubljani. Država se mora zavzemati, da se bodo tudi po vstopu Slovenije v Evropsko unijo sredstva za subvencije v kmetijstvu povečevala. Kmetijsko svetovalno službo moramo še bolj usmeriti v izobraževanje in spodbujanje kmetov ter kmetijskih pridelovalcev za ekološko kmetovanje in za naravi prijazno kmetovanje kot posebno obliko ekološkega kmetovanja. In če nam bo uspelo hitro, vzporedno z dopolnitvijo zakonodaje, ustanoviti na Krasu pilotsko enoto za gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči, smo današnje omizje uspešno sklenili.“

Minister mag. **Franc But** je za konec okrogle mize dodal, da podpira vse, kar pomeni kakršen koli napredek. Poudaril je le dve možnosti. Ali čakati in dopustiti, da se Kras zaraste do neobvladljivih razsežnosti, kar bo kmetijstvo na tem prostoru povsem onemogočilo, ali pa izpeljati v razpravi predlagane korenite pozitivne posege, saj se z njimi strinja. In soglaša, naj se hkrati poskusno preveri, kakšne rezultate bi na Krasu dalo uresničevanje spremenjene zemljiške politike.

O okrogli mizi vse v 47. številki revije Kras

Okroglo mizo revije Kras o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru je naročilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V njeni izvedbi sta sodelovali Kmetijska gozdarska zbornica Slovenije in Kmetijska svetovalna služba Primorske z enoto v Sežani. Televizijska družba VI-TEL iz Dornberka je ves pogovor posnela na magnetofonski trak in naredila njen video posnetek.

Med okroglo mizo so se v pritličju in prvem nadstropju Kvadratnega stolpa predstavili s svojo dejavnostjo in svojimi izdelki: Čebelarstvo Sežana, Društvo kmetič sežanske regije, Društvo kmetij odprtih vrat „Fraska“, Društvo rejcev drobnice s Krasa, Društvo vinogradnikov in vinarjev Krasa in sadjar Damjan Marsič iz Slop pri Kozini. Predstavili so pestro ponudbo pridelane, prirejene in narejene hrane, ki v veliki meri sestavlja in predstavlja značilno kraško kulinariko. Z izbornim kosilom za udeležence omizja pa se je izkazala družina Mahorčič v gostilni Zoro v Štanjelu.

O vsem, kar je bilo povedanega in prikazanega med okroglo mizo o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru, boste lahko prebrali v naslednji, to je 47. številki revije Kras. Izšla bo v začetku septembra. Poleg njenih naročnikov in prejemnikov jo bodo prejela tudi vsa kmečka gospodinjstva na Krasu. Enako bo mogoče kupiti videokaseto z okrogle mize.

Petintrideset let uspešnega Lučkinega dela...

V SLOVENIJI JE VELIKO KNJIŽNIC, ZA VEČINO NE VEMO; KNJIŽNICA V SEŽANI JE ZNANA ZARADI LUČKE ČEHOVIN

France Bernik

Lučka Čehovin je že imela svojo podobo v javnosti, ko sem jo - razmeroma pozno - osebno spoznal. Znana ni bila le v Sežani in na Primorskem; poznal jo je širši krog kulturnih ustvarjalcev v Ljubljani, v Sloveniji. Veljala je za ambiciozno, izjemno dejavno, širše razgledano ravnateljico Kosovelove knjižnice, ne nazadnje za simpatično, morda kar za žensko privlačno izobraženko - tak dojem se mi je ponujal, ko so jo omenjali ali pripovedovali o njej. In ko sem jo nazadnje spoznal, nekje konec osemdesetih let, sem ugotovil, da je res, kar so o njej govorili, in še več. Začel sem verjeti v njeno edinstvenost. Do danes nisem srečal knjižničarke, ki bi s tako prizadevnostjo, nesebično do samopozabe, opravljala svoj poklic na vseh ravneh - od svetovanja mimo pogovorov s strankami do strokovnega, personalnega in finančnega vodenja knjižnice. V Sloveniji je veliko knjižnic, za večino njih v Ljubljani nismo vedeli in ne vemo; knjižnica v Sežani je postala znana zaradi Lučke Čehovin. Lučka je postala in ostala fenomen, metafora visoke kakovosti in odličnosti.

Prvikrat sem knjižnico v Sežani obiskal z akademikom Antonom Trstenjakom. Večer, njemu posvečen, je pripravila, vodila in zaokrožila v nepozabno doživetje - Lučka. Polna dvorana sežanskega kulturnega doma jo je - kot vedno - motivirala in z našim znamenitim psihologom sta ustvarila dialog o pomembnih stvareh človekovega življenja, ki je pritegnil slehernega med nami; tembolj, ker se je ravnateljica knjižnice z vprašanji, ki jih je zastavljala, domala

enakovredno kosala s slovitim učenjakom. Ne vem, če številna glasna odobravanja občinstva niso veljala tudi njej. Uživala je zaupanje v domačem kraju, kar na Slovenskem ni pogosto!

Ponavljam: Lučko Čehovin sem spoznal razmeroma kasno in srečala se nisva velikokrat. Nikoli tudi nisva govorila o osebnih stvareh. Vedno pa je name napravila vtis, da živi lepo, urejeno, v sebi in navzven skladno življenje. Verjel sem in verjamm takemu vtisu, hkrati sem prepričan, da

sodi med tiste ljudi, ki jim poklicno delo ni nujno zlo. Kako bi sicer bila zmeraj vedra, zmeraj iniciativna na službenem mestu, če ji delo ne bi dajalo najglobljega, najbolj resničnega zadovoljstva. Ne trdim, da ji je poklic vse, nedvomno pa ji pomeni poleg osebnega smisla tisto moč, ki ji z odkrivanjem lepote v umetnosti pomaga na poti življenja.

Akademik prof. dr. France Bernik,
doktor literarnih znanosti - predsednik
Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Lučka Čehovin v Piranu pri skulpturi kiparja Jakoba Savinška, za katero je podstavek s fontano sklesal kipar Janez Lenassi.

Trideseti junij 2001 je bil zadnji delovni dan v petintridesetletnem ravnateljstvu Lučke Čehovin Kosovelovi knjižnici v Sežani. Kot velikokrat prej, kadar sem bila v Sežani, sem jo obiskala tudi tisti dan, saj sva se imele vedno veliko zasnimivega pogovoriti. Ta dan ob slovesu so jo obiskali številni njeni prijatelji, občudovalci in poklicni kolegi od vsepovsod. Za vsakogar je imela čas in z vsakomur se je na sebi značilen, radosten način pogovarjala o skupnih doživetjih - o tistih v knjižničarski stroki, o tistih v umetnosti nasploh...

Ko smo pred leti kupili hišo v Svetem in smo vse pogosteje ostajali na Krasu po več dni, si na začetku nisem znala predstavljati sebe, da zvečer ne bi šla na otvoritev razstave v kakšno galerijo v Ljubljani ali kam drugam, da ne bi šla v Cankarjev dom ali kam drugam na kakšno predstavo ali prireditev. Prve mesece sem nekajkrat "skočila" v Trst v Teatro Verdi pa tudi na kakšno razstavo v Firenzu in v Benetke, da sem to svojo navado potešila. Prijateljica z ministrstva za kulturo pa me je spomnila na tudi Ljubljčanom poznane kulturne večere, ki jih je z velikim uspehom in na sebi čisto svojstveni način prirejela v Kosovelovi knjižnici njena ravnateljica Lučka Čehovin. In res, Lučkini kulturni večeri so nekaj čisto posebnega. Ne le zaradi uglednih gostov iz kulturnega sveta, ki jih vabi Lučka, ampak tudi zaradi njene odlične pripravljenosti kot gostiteljice in voditeljice in zaradi njene sproščenosti ter vedrine. In tako sem postala obiskovalka kulturnih večerov v Kosovelovi knjižnici, spoznala Lučko Čehovin in vse bolj občudovala njene sposobnosti...

Seveda tridesetega junija 2001 nisva mogli obujati spominov na Lučkino petintridesetletno uspešno poklicno knjižničarsko in kulturniško delo. Takrat sva le pregledali napisan pogovor z njo, ki ga je za revijo Kras napisala gospa Nataša Petrov, višja bibliotekarka in vodja knjižnice v INDOK centru Uprave RS za kulturno dediščino v Ljubljani. In posvetili sva se izбору fotografij k pogovoru. Z velikim navdušenjem in veseljem pa sem ji tudi povedala, kaj je o njej kot ravnateljici Kosovelove knjižnice in o njenem izjemno uspešnem kulturnem ustvarjanju v Sežani in na Primorskem napisal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akademik prof. dr. France Bernik za našo revijo.

Ida Vodopivec-Rebolj,
odgovorna urednica

Donedavna ravnateljica Kosovelove knjižnice Lučka Čehovin pravi:

NAJLEPŠE DARILO JE DOBRA KNJIGA

Nataša Petrov

Kdaj in kako si vstopila v svet knjig in kaj ti knjiga pomeni?

Knjigo sem vzljubila že v ranem otroštvu. Na žalost tedaj nisem imela priložnosti srečevati se s knjižnicami in knjigarnami. V hiši smo imeli malo knjig, kakšnih deset. Od otroških knjig smo imeli doma Kolačke. Mislim, da jih je ilustriral Milko Bambič. Po tej knjigi sem neprestano segala, tako da sem sčasoma vse pesmice znala na pamet, in rada sem ogledovala slike v njej. Ko sva z mamo prihajali v Sežano, sem jo prosila, naj mi kupi knjigo. To se mi je zdelo najlepše darilo in še danes mislim tako. Knjiga mi je pomenila nekaj lepega in želela sem jih imeti veliko. Ko sem prišla v Ljubljano v srednjo šolo, sem kot otrok padlih borcev imela štipendijo. Denar sem si skrbno razporedila, tako da sem si vsak mesec prihranila za eno od knjig Ivana Cankarja, ki je izhajal v zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Bil mi je blizu. Oboževala sem ga. Še posebej rada sem brala njegove črtice in novele. Da sem si lahko kupovala knjige, sem se vsa leta šolanja na srednji šoli odrekala malici in se izgovarjala, da nisem lačna. To je bil začetek moje privatne knjižnice. Mojo ljubezen do knjig je vzpodbujala čudovita profesorica Jovita Podgornik, znana

Lučka, spominska razglednica
Kosovelove knjižnice v Sežani
z verzoma Srečka Kosovela -
Oblikovanje: Novi kolektivizem,
fotografija: Jani Šporčič.

1904
26

tudi kot novinarka. Seznanjala nas je s pomembnimi literarnimi deli in knjižnimi novostmi ter nas usmerjala v branje in nas opozarjala, v katerih knjigarnah so razprodaje dobrih knjig ali znižanja njihovih cen. Iz knjigarn sem ob ugodnih nakupovalnih priložnostih odhajala s polnim naročjem knjig, ki sem jih potem vneto prebirala. Tako sem se po srednji šoli in študiju iz Ljubljane v Sežano vrnila z lepo zbirko knjig.

Imenovala si Cankarja. Kaj te je pri njem vznemirilo in prevzelo?

Bil mi je že zgodaj izjemno blizu, zlasti njegova kratka proza, kot sem že omenila. Zelo je resničen in ima krasen jezik. Kot da opisuje usodo slovenskega naroda in mojo usodo. V mladosti vsega, kar sem prebrala, v celoti nisem razumela. Odkrivala sem ga na svoj način. Kar odpravila sem se po poteh, ki sem jih srečala v njegovi literaturi. Večkrat sem šla na Vrhniko in v njeno okolico. Odkrila sem marsikaj: dol, kjer je živel Berlinčkov Miha, prišla sem do groba njegove mame ... V mladih letih mi je še posebej bila ljuba njegova Hanca. Bila mi je všeč in zdelo se mi je, da sem ji podobna. Takrat se mi je zdela prisposodba slovenskega dekleta. V družbi sem se predstavljala kar za Hanco, ne za Lučko. Ko sem študirala slovenski in srbohrvaški jezik, so v Ljubljani začeli študirati prvi črni študentje. Njim sem se vedno predstavila kot Hanca in poznali so me le pod tem imenom.

Kako si spoznavala delo in osebnost Srečka Kosovela in kaj ti pomeni?

Moje prvo vedenje o Kosovelu sega v osnovno šolo, vendar se me tedaj ni globlje dotaknil. Spominjam se, da sem se kot otrok večkrat zadrževala v bližini Kosovelove hiše in si neizmerno želela, da bi me kdo povabil vanjo, mi jo razkazal in kaj povedal, vendar se to ni zgodilo. Radovednost za Kosovela mi je spodbudila moja že omenjena profesorica slovenščine Jovita Podgornik, ki nam je povedala, da je o Kosovelu še veliko stvari nepoznanih in da se bodo šele po smrti njegove družine mnoge stvari razjasnile. Meni je to dalo veliko misliti. Tedaj je bila bralstvu na voljo le pesniška zbirka Zlati čoln, ki pa se me ni tako dotaknila, da bi mogla zaradi nje reči, da imam do Kosovela poseben odnos. Takrat sem zelo rada prebirala Murma in Ketteja, zelo lep mi je bil Lermontov. Ko sem zvedela za grob moderne, sem vsak mesec na grob nesla šopek

Lučkin nagovor ob preselitvi Kosovelove knjižnice leta 1975 v nove prostore ob Ulici Mirka Pirca, v nekdanji Stari grad, domačijo Polleyev.

cvetja. Literatura slovenske moderne je nekaj velikega, na kar smo Slovenci lahko ponosni. Cankarjevega Aleša iz Razora še danes znam na pamet. Ta slavošpev rojstnemu kraju me je do konca prizadel in se vame globoko in za vedno vtisnil.

Ko so izšli Kosovelovi Integrali, sem bila zelo presenečena nad to literaturo - popolnoma nepoznano in nepričakovano poezijo. Zadržana sem bila. Knjiga je bila draga in za knjižnico sem kupila le en izvod. Prebirala in prebirala sem jo. Presegla je vsa moja pričakovanja v zvezi s Kosovelom. Ko sem se o Integralih pogovarjala s pesnikovo sestro Tončko, mi je dejala, da sploh ne ve, če je Srečko to napisal.

Da je izšlo celotno Kosovelovo Zbrano delo, smo čakali štirideset let. Naše vedenje o Kosovelu bi bilo lahko globlje, če bi izšlo prej, in lahko bi, saj je bilo že vse napisano. Če bi Kosovelovo Zbrano delo izšlo prej, bi lahko že zdavnaj prej tudi pred svetom pokazali, da Slovenci kot majhen narod nismo v ničemer zaostajali, še zlasti Primorci - če sem lahko malo 'lokalpatriotka' - saj smo poleg avantgardista Kosovela imeli še glasbenika Marija Kogoja, slikarja Avgusta Černigoja in gledališčenika Ferda Delaka. Ko sem spoznala pravo veličino Kosovela in ker knjižnica v Sežani nosi Kosovelovo ime, sem vsa leta čutila, da je posebna dolžnost in obveza knjižnice, da opravlja širše kultur-

no poslanstvo, in to dobro; tudi zaradi Kosovelovega imena.

Kosovela v celoti in stalno rada prebiram - pesmi, pesmi v prozi, korespondenco. Mislim, da jo ljudje kot moderno, dragoceno literaturo premalo poznajo. Prebiram in prebiram jo. Zdi se mi, da se vedno na nov način srečujem z njo. Kosovel je vedno in za vse čase aktualen.

“Pesem hoče biti luč”!?

Ne le pesem! Razumem tako, da ne le pesem, ampak literatura mora biti luč! Knjižnica pa si prizadeva, da s svojim delovanjem otrokom in odraslim lepoto in umetnost ponudi in približa. To je eno izmed temeljnih poslanstev knjižnice, za katerega si prizadevamo. Če je človek obogaten z vrednotami literature, pri čemer mu vrednote lahko v veliki meri pomaga približati tudi knjižnica, gre lažje skozi stiske in težave, ki nam jih vsem življenje prinaša. Gorje ljudem, ki ne poznajo teh vrednot!

Kakšna je tvoja izkušnja o odnosu primorskega človeka do knjige?

Ko sem prišla v knjižnico, je ta imela kakšnih 7000 knjig in ni bila strokovno urejena. Pregledovala sem, kakšne knjige

Otvoritev razstave Avgusta Černigoja 21. oktobra 1976. Z leve proti desni: Peter Krečič, Janez Bernik, Brina Čehovin, Mojca Vojska, Lučka Čehovin in Avgust Černigoj.

so na policah in od kod so prišle. Mnoge so bile s posvetili. Ko sem se pozanimala, kako je knjižnica nastala, so mi povedali, da so za začetni knjižnični fond ljudje prispevali svoje knjige, ki so jih uspeli ohraniti pred fašističnim zatiranjem in med vojno rešiti v skrivališčih. Začutila sem veliko ljubezen primorskega človeka do knjige, ki jo je ljubil prav zaradi zatiranja slovenske besede in knjige. Veliko starejših knjig je bilo iz Gorice. Izdala jih je goriška Mohorjeva družba, ki je opravila veliko poslanstvo za ohranitev slovenskega jezika. Ne smem pozabiti, da sem vrsto let sodelovala z Založbo tržaškega tiska, ki sta jo uspešno vodila Marko Kravos in Miran Košuta. Pred nekaj leti je ugasnila. Nedopustno se mi zdi, da je matična domovina to dopustila; posebej zaradi tega, ker je na Tržaškem bogata literarna ustvarjalnost, ki s svojo specifično bogati splošno slovensko kulturo.

Poznala si Kosovelovo družino. V kakšnih stikih ste bili?

Ko sem prišla v službo v Sežano, je bila moja naloga spoznati družino Kosovel in gojiti Kosovelovo misel. Negovati in gojiti Kosovelovo misel, tudi napredno, avantgardno, je prav tako ena izmed nalog Koso-

velove knjižnice. Pregledala sem, kaj od Kosovela imamo na knjižnih policah. Bila je le prva knjiga Zbranega dela. Klicala sem založnico, Državno založbo Slovenije, zakaj ne izdajo celotnega Zbranega dela, saj nisem vedela, kakšno usodo doživlja Kosovelova zapuščina. Od Kosovelovih sem zvedela, da so jo dali v Narodno in univerzitetno knjižnico.

Štejem si v čast in zadovoljna sem, da smo s Kosovelovo družino navezali zelo prijateljske odnose: s Tončko, ki je živela na domačiji in je bila kustosinja Kosovelove rojstne spominske hiše, z Anico, sijajno slavistko, in s Karmelo, pianistko, ki je živela v Avstriji. Karmela mi je bila najbolj drag človek. Od sester sem veliko zvedela o tem, kakšen je bil Srečko kot človek. Po vsem, kar so mi povedale, sem spremenila 'šolsko' podobo o tem krhkem in bolehnem človeku. V njem je bila silna moč in velikanska energija.

Velikokrat, ko sem se zvečer vračala iz gledališča ali s kulturnih prireditev, sem se ustavila pri Tončki, ki je rada pozno v noč brala. Tudi njej je bil Ivan Cankar zelo ljub. Nanjo me veže vrsta lepih spominov, ki sem jih opisala v članku Pri Tončki luč gori. Vedno je sedela v koticu poleg kuhinje, ki je bil od nekdanjega srca in duša Kosovelove hiše. Tod so sprejemali obiske, tod so potekala družabna srečanja in debate. Tudi midve sva se v tem koticu marsikdaj do jutranjih ur držali v pogovoru. Žal je bil ob prenovi Kosovelove spominske hiše prav ta koticek uničen in ga danes ni več!

S Karmelo sva si veliko dopisovali. Bila je liričen človek, odlična glasbenica, pianistka. Mislim, da so njena pisma vrsta literature. Morda jih bom nekoč izdala. Imela me je rada in mi je svojo naklonjenost izražala z darili, ker sem skrbela za umetnika Avgusta Černigoja. Med njima je bila v

Lučka med otroki pri urah pravljic, 1977.

POGOVOR

Kulturni večer 21. septembra 1979 z Janezom Menartom ob njegovi petdesetletnici. Z leve proti desni Janez Menart, Lučka in Tone Pavček.

Kulturni večer z Božidarjem Jakcem in spominska razstava Mirana Jarca 24. septembra 1982.

mladosti ljubezen. Karmela mi je zapustila pisma, ki jih ji je pisal Josip Vidmar. Dogovorjeni sva bili, da jih po njeni smrti lahko izdam. Kopije teh pisem sem izročila Vidmarjevi hčerki, originale pa hranim. Ob stoti obletnici Vidmarjevega rojstva je v časniku *Delo* izšlo prvo ljubezensko pismo Karmeli, kar me je presenetilo, saj bi po mojem okusu zaslužilo bolj subtilno prvo objavo v literarni reviji in ne v časniku. Prišlo je tudi do knjižne objave teh pisem s spremno študijo dr. Janeza Vrečka in z mojo uvodno besedo. Izdaja ni bila skrbno pripravljena, tako da je na naslovnici namesto Karmeline podobe slika njene sestre Anice. Čutila sem dolg do Karmeline pozornosti in želela sem si, da bi izšla lepa knjiga. Žal zaradi pomanjkljivosti izdaja ne zasluži Karmeline časti. Tako ostaja ena mojih najhujših bolečin, da knjiga ni izšla tako, kot bi si Karmela zaslužila.

Si spoznala tudi katerega izmed Kosovelovih sodobnikov ?

Doktorja Hlavatyja, zobozdravnika in akvarelista. Bil je Kosovelov sostanovalec v študentskem kolegiju. O Kosovelu mi je zelo veliko povedal: da je Kosovel ob delu dobesedno izgoreval, da je cele noči pi-

PRIDITE na pogovor z
JOSIPOM VIDMARJEM
V petek 13. 5. 83. ob 19. uri.
V kulturnem večeru bi sodeloval
Aleksij Pregarc

KOSOVeLOva
KnjižNiČa

Če sem česa mislil, kadar pisem in objavim, se nisem bil dovolj kosovelovsko ustrezno izražal. Nisem bil kosovelovsko kulturno ustrezno, ki bi bilo v skladu s kosovelovskimi vrednotami. Če bi bil, bi bil kosovelovsko ustrezno, ki bi bilo v skladu s kosovelovskimi vrednotami. In tako je kosovelovsko ustrezno, ki bi bilo v skladu s kosovelovskimi vrednotami. In tako je kosovelovsko ustrezno, ki bi bilo v skladu s kosovelovskimi vrednotami.

13. 5. 83

Josip Vidmar

sal in študiral. Ko ga je prosil, naj vendar že ugasne luč, je Srečko čezse napel rjuho in pisal naprej. Fizično tega ni bilo mogoče dolgo vzdržati. Srečkov brat Stano, ki je bil že uveljavljen žurnalista in vpliven človek, tudi sam pesnik, je prihajal k bratu v kolegij. Če Srečka ni bilo, je vseeno pogledal v predal in marsikaj od napisanega raztrgal.

Tvoje besede me prepričujejo o tvoji ljubezni do knjige, slovenskega jezika, umetnosti, kulture in človeka. Je bila odločitev za knjižničarski poklic, ki si mu zvesta že polnih 35 let, tvoja izbira?

Nisem se sama odločila zanj. Želela pa sem si vedno opravljati poklic, v katerem bi delala z ljudmi: da bi bila vzgojiteljica v otroškem vrtcu, da bi učila, da bi reševala socialne probleme. Z različnih vidikov so me vedno zanimali ljudje. Nisem pomislila, da bi delala v knjižnici. Občinski tajnik, pravnik po poklicu, gospod Leopold Rener je skrbel za dobre kadre. V ta namen je spremljal posamezne študente, jih klical na

pogovore in skupna srečanja. Tudi mene je posamič poklical in ko mi je proti koncu študija predlagal, naj bi prevzela knjižnico v Sezani, me je kar pot oblil. Pred očmi sem imela slabe izkušnje s knjižnicami v Ljubljani. Zdele so se mi temačne in vzbujale so mi strah, knjižničarje pa sem doživela kot mrke ljudi, ki jim ni dosti mar zate. O obojih nisem imela dobrega mnenja. Po drugi strani pa me je preveval občutek, kompleks, da moram biti za delo v knjižnici silno izobražen, sama pa se nisem imela za tako razgledano, da bi sodila tja. Toliko znanja je nakopičenega v knjigah vseh vrst! Kdaj bom vse to spoznala? Kako bom vse to sploh zmogla? Ta tesnoba, ta občutek neznanja v primerjavi z vsem bogastvom, ki ga nosijo in skrivajo v sebi knjige različnih področij, vsa ta leta ni izginil. Kaj vse piše v knjigah, ne boš nikoli vedel, upravljaš pa z vsem tem bogastvom! Ljudje od tebe pričakujejo ogromno. Vsak je svet zase, rabi svojo pot, pot do znanja ali pa do leposlovja, v idealnem primeru oboje. Na začetku poklicne knjižničarske poti sem se znašla v velikih zadregah. To ne izgine niti po vseh teh letih dela. Neka stiska duha je vedno tu. O tem knjižničarke in knjižničarji premalo razpravljamo in mislim, da bi morali tej temi nameniti več pozornosti. Naj sklenem odgovor! Čutila sem dolžnost do občine in sprejela sem ponujeno

službo. Pri sebi pa sem sklenila, da bom ljudem ustvarila prijazno knjižnico in prijetno okolje, kraj, kamor bodo radi zahajali.

Bi morda v drugo izbrala prav knjižničarski poklic?

Ne vem! Saj ga sploh nisem! Zanimajo me tudi druge stvari. Po vseh teh letih dela v knjižnici imam občutek, da me je to delo, ki sem ga rada opravljala, bogatilo, mi prineslo dragocene izkušnje in srečanja z ljudmi. Tudi drugje bi si ustvarila svoj svet. Vesela sem, da sem delala v knjižnici, vendar, kolikor se poznam, bi lahko delala tudi drugje. Ne bi pa mogla delati nečesa, kjer ne bi mogla biti ustvarjalna in kjer ne bi mogla realizirati svojih idej. S tega vidika daje knjižničarski poklic zelo široke možnosti tistemu, ki ima ideje. Z ustvarjalnimi ljudmi knjižnica res lahko postane kulturno žarišče v kraju in središču na območju, kjer deluje. Lepšega poklica ni, kot je naš, za nekoga, ki ima ideje. Tak potencial literature je v knjigah. Že to ti lahko pomaga razvijati ideje in omogoča tudi osebnostno rast. Ko sem prestopila prag knjižnice, sem se vedno kar napolnila z energijo in nikoli mi ni bilo težko ali odveč delati.

Pogovor z Josipom Vidmarjem 13. maja 1983, na katerem je sodeloval tudi Aleksij Pregarc.

Na letak, ki je pred osemnajstimi leti vabil na kulturni večer v Kosovelovi knjižnici in sicer na pogovor z Josipom Vidmarjem, je Lučkin gost - takrat najbolj vpliven kulturni kritik pri nas - akademik Vidmar 13. maja 1983 napisal:

Če sem česa vesel, kadar pridem v Sezano, se veselim tega, da okrog Kosovelove knjižnice nastaja tukaj na Krasu poseben kulturni center, kakršnih bi si želel po vsej Sloveniji v vseh večjih krajih. Tako nastaja neka splošna kulturnost, ki je ena od najvažnejših dolžnosti vsakega naroda; zlasti, če je tako majhen, kakor smo mi. To je veliko in lepo poslanstvo, ki ga vaša družinica častno in uspešno opravlja. K temu vam iskreno čestitam in prepričan sem, da zaslužite vse priznanje.

Josip Vidmar

Kaj si kot dolgoletna ravnateljica misliš o razvoju Kosovelove knjižnice?

Nekaj časa sem v knjižnici delala sama. Ko se delo razvije, terja nove ljudi. Sodelavci so v knjižnico prihajali počasi. Tudi sedaj je knjižnica premalo zasedena. Maloštevni sodelavci, teh je namreč le sedem, so sijajni ljudje. Dolžna sem jim zahvalo, ker so me pri delu podpirali. Vedno sem bila zelo vesela, ker so moje ideje doživele podporo. Pomembno se mi zdi povedati, da se jim je zdelo vredno z menoj sodelovati. Odnosi med nami so odkriti, čeprav z mano ni lahko delati. V karakteristiki iz nižje gimnazije, ki mi je prišla v roke, sem prebrala, da sem "zelo svojeglava". Zamislila sem se, kaj je to, kar je o meni povedano. Mislila sem si, da že mora biti res, če so to ugotovili moji profesorji. Vendar, če nisi svojeglav, ne narediš nič. Človek sam v knjižnici ne pomeni dosti, če nima pri svojem delu podporo v kolektivu.

Ugotovila sem, da potrebujem izobražene sodelavce. Ko se je organiziral na Pedagoški akademiji knjižničarski študij in pozneje na Filozofski fakulteti univerzitetni študij bibliotekarstva, sem pridobila v knjižnico poklicno izobražen kader. Ljudi, ki imajo znanje, je potrebno razporediti na ustrezna delovna mesta, da se čutijo odgovorni in pomembni. V knjižnici smo tako organizirali mladinski oddelek, domoznanski oddelek,

Z otvoritve Černigojeve razstave v Lipici 14. septembra 1983 ob umetnikovi 85-letnici. Z leve proti desni: Lučka, jubilant Avgust Černigoj, direktor Kobilarne Lipica Andrej Franetič in Peter Krečič.

nabavo in obdelavo gradiva poleg izposoje in posredovanja informacij ter prireditvene dejavnosti.

Ves čas svojega razvoja je hkrati s pridobivanjem kadra potekal tudi boj za prostor. Z lani pridobljenim novim prizidkom knjižnice imamo na voljo 1000 kvadratnih metrov površin. Izposoja se nam je povečala za več kot 100 odstotkov. Ob zelo razviti dejavnosti in ob veliki odzivnosti bralcev dela več ne zmoremo. Potrebovali bi 17 ljudi, nas pa je vsega osem.

Na splošno je bilo potrebno veliko truda in vztrajnosti za postopne premike in majhne rezultate. Opazila sem, da je veliko odvisno največkrat od posameznega župana.

Katerih strokovnjakov knjižnici manjka, da bi lahko uspešno opravljala vse svoje naloge?

Z visoko izobrazbo, bibliotekarjev. Zahteve in pričakovanja bralcev so velika. Obseg dela je velik, saj knjižnico dnevno obišče od 300 do 400 obiskovalcev. Visoko usposobljeni strokovnjaki so potrebni ne le v osrednji knjižnici; potrebni so tudi v zunanjih enotah. V Komnu deluje naša enota že več kot 25 let, v Divači in Hrpeljah pa več kot 15 let. Tod smo razvili veliko bralno kulturo, urediti bi morali primerne prostore, jih kadrovsko okrepiti in razširiti urnik odprtosti. Človeka ne narediš bralca od danes do jutri. Z ljudmi se je treba leta in leta ukvarjati, načrtno delati, da osvojijo bralne navede in da postanejo redni obiskovalci knjižnice. To so dolgotrajni in zahtevni procesi. Nesprejemljivo je, da bi zmanjševali dostopnost do knjižnice, do knjig in knjižničnih dejavnosti z skrajševanjem urnika odprtosti.

V zadnjih letih sem imela s knjižničarskimi kolegicami in kolegi priložnost videti in spoznati nekaj knjižnic v različnih evropskih državah, v Angliji, na Danskem in na Finskem. Tam ravnateljem knjižnic ni treba vlagati toliko energije v prepričevanje, da je knjižnica potrebna, ampak svoje sile lahko bolj namenjajo stroki in ne izgubljajo

Člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki so bili gostje Kosovelove knjižnice in njenih kulturnih večerov:

Dr. France Bernik - redni član, Avgust Černigoj - dopisni član, Božidar Jakac - redni član, Andrej Jemec - redni član, Dr. Taras Kermavner - redni član, Dr. Matjaž Kmecl - izredni član, Ciril Kosmač - redni član, Dr. Bratko Kreft - redni član, Dr. Milko Matičetov - redni član, Janez Menart - redni član, France Mihelič - redni član, Ivan Minatti - redni član, Dr. Boris Paternu - redni član, Tone Pavček - izredni član, Lojze Spacal - dopisni član, Dr. Anton Trstenjak - redni član, Josip Vidmar - redni član, Ciril Zlobec - redni član.

S kulturnega večera 7. septembra 1984 z Igorjem Torkarjem.
 Z leve proti desni: Lučka, Igor Torkar in Anka Miklavc.

Se spomniš kaj zanimivega v zvezi z obiski v knjižnici?

Vedno se z veseljem spominjam Tarasa Kermavnerja. Ko se je naselil na Krasu, v Avberju, je redno prihajal v knjižnico, vsaj enkrat na teden. V plastični vrečki je vedno prinesel teran v dveh plastenkah od radenske, eno za knjižnico in drugo zase. Prosil je za kozarec in ob živahnem pogovoru ponavadi steklenico izpraznil. V knjižnici je razvil razprave o literaturi, kulturi, umetnosti. Ti naši mali simpoziji so bili dragoceni za vse nas v knjižnici. Marsikdaj je dal veliko pobud za naše literarne večere in bil nam je dragocen kot človek. Zlasti v prvih letih življenja na Krasu, ko mu politika ni bila naklonjena. Lokalna politika mi je dala vedeti, da ve, kdo zahaja v knjižnico, vendar se nikoli ni vtikala ali posredovala glede samega dela.

Prijateljstvo z Avgustom Černigojem zavzema posebno in pomembno vlogo. Kako je vplivalo nate?

Dal mi je ogromno, posebno izobrazbo v pogledih na sodobno umetnost. Pri njem kot človeku sem občudovala radikalno

časa in moči za stvari, ki bi morale biti zakonsko urejene. Tudi pri nas bi se morali bolj zavedati, da knjižnice imajo in opravljajo veliko in pomembno vlogo v procesu izobraževanja in splošnega dvigovanja kulture nekega kraja. Da je to res, bi lahko potrdila z vsakodnevnim delom, kajti treba si je postopno pridobiti zaupanje ljudi in šele potem postanejo vodljivi. Pri literaturi sem to posebej opazila. O tem me je prepričala moja lastna izkušnja. Prav s tega vidika je pomembno, da ima knjižnica dovolj strokovnega kadra. Nikakor ni zanemarljivo, kaj ljudje berejo in koliko berejo.

sta do Benečije in Rezije. Naj omenim vsaj nekatere: dr. Robert Hlavaty, Milko Bambič in Avgust Černigoj poleg mlajših, ki še vedno prihajajo: Miran Košuta, Marko Kravos, dr. Jože Pirjevec, Marija Pirjevec in drugi. Marsikdaj sem v pogovoru s kolegicami in kolegi videla, da sem tudi zahvaljujoč tovrstnim stikom o marsičem bolj informirana.

Predstavitve poezije Mile Kačičeve 5. septembra 1986.
 Z leve proti desni: Mila Kačič, Lučka in Brane Kovič

Znano je, da je Kosovelova knjižnica tudi zaradi bližine meje z Italijo kulturna postaja, kamor zahajajo in kjer se ustavljajo mnogi umetniki in kulturniki na poti iz Slovenije na Tržaško in obratno.

Res je! Tovrstne stike sem tudi z veseljem gojila. Redno so se ustavljali dr. France Bernik, Josip Vidmar; Niko Grafenauer; Aleš Berger; Tone Pavček in vrsta drugih. Z druge strani meje pa so bili naši redni obiskovalci kulturniki in umetniki od Tr-

Ob predstavitvi pesniške zbirke Ljubke Šorli je bila tudi odprta razstava Vladimirja Makuca, 1987

Na otvoritvi prenovljene in razširjene Kosovelove knjižnice 7. decembra 2000 se je Lučča še enkrat, kot večkrat prej, predstavila s svojo izjemno energijo in vedrino. In zbralo se je veliko ljubiteljev umetnosti, ne le iz Sežane marveč od vsepovsod.

Pročelje Kosovelove knjižnice z napisanimi verzi Srečka Kosovela, kot so si ga zamislili oblikovalci skupine Novi kolektivizem. Edinstveni način poslikave je požel dosti občudovanja.

POGOVOR

držo in pokončnost, s katero je šel skozi svoje težko življenje. Vedno je zastopal svoje stališče ali misli, ne glede na to, kaj se bo ali kaj bi se lahko zgodilo ali kaj si bo kdo mislil. Njegov moto je bil: "Človek ima pravico imeti svoje mnenje." Dostikrat mi je rekel: "Ti kar povej, kaj misliš. Nič se ne boj!" Ni vplival le name osebno; vplival je tudi na delo v knjižnici. Ni ga le spremljal, ampak ga je s predlogi tudi oblikoval; zlasti razstavno dejavnost. Za knjižnico je izdelal ekslibris, nekaj svojih del je knjižnici tudi poklonil. Dal je pobudo, da knjižnica z umetniško oblikovanimi novoletnimi voščilnicami in z izbranimi lepimi literarnimi mislimi kulturno oblikuje ljudi. V ta namen je dal svoje grafike in prve tovrstne voščilnice natisniti na lastne stroške. Dejal je, naj knjižnica to navado ohrani, ko ga ne bo, in res to navado gojimo. Postala je tradicija.

Kdor stopi v Kosovelovo knjižnico, zazna in začuti njeno vidno estetsko podobo. Številne likovne umetnine, vključno z knjižnimi ilustracijami ustvarjajo svojevrstno vzdušje. Kdo, za Černigojem, je v likovnem pogledu tvoj sodelavec?

Že vrsto let so likovni sodelavci knjižnice svetovno znani oblikovalci, združeni v Novi kolektivizem: Roman Uranjek, Darko Pokorn in Miran Mohar. Naredili so celostno podobo Kosovelove knjižnice. Knjižnica goji oziroma nadaljuje Kosovelov in Černigojev avantgardizem, kar je razvidno tudi s pročelja lani zgrajenega prizidka knjižnice, ki je popisano s citati iz Kosovelovih Integralov.

Bila si pobudnica ustanovitve Černigojeve galerije v Lipici. Kako je do te zamisli sploh prišlo?

Ko sem Černigoja spoznala, je bil v moji zavesti zelo velik umetnik. Še preden sem ga поблиže spoznala, sem videla, v kakšni revščini živi. Imel je zelo majhno italijansko pokojnino. Za razliko od umetnikov, ki znajo živeti od svoje ustvarjalnosti, Černigoj ni imel smisla za to. O tem sem se pogovorila s pokojnim dr. R. Hlavatyjen, ki je takoj posredoval dalje. Černigoj je potem v Sloveniji dobival redno mesečno finančno nakazilo oziroma podporo. Ko mi je v pozni starosti potožil, da težko hodi in da v Trstu živi sam v šestem nadstropju hiše brez dvigala, sem to zaupala gospodu Andreju Franetiču, tedanjemu direktorju Kobilarne Lipica. Ta se je po krajšem premisleku na moje zadovoljstvo odločil, naj pripeljem Černigoja v Lipico. Tako se je zgodilo, da je Černigoj svoja zadnja leta preživel v Lipici, kjer je bil med vsemi delavci zelo priljubljen, kjer so bili ponosni, da imajo umetnika v gosteh, kjer so mu izražali vsestransko pozornost in zanj lepo skrbeli. Ko smo se pogovarjali o življenju v Lipici, se je Černigoj večkrat izrazil: "Prvič v življenju se tukaj v Lipici počutim, da sem nekdo."

Ko je Černigoj začel slutiti, da se mu življenje izteka, se je večkrat spraševal, kaj bo z njegovimi deli. Nekajkrat je hotel vse zapustiti meni. Te zamisli nisem mogla

Srečanja z Lučko Čehovin in ustvarjalno druženje z revijo Kras ostajajo...
Lučka in Ida Vodopivec-Rebolj na razstavi Lojzeta Spacala v Piranu, 22. junija 2001.

V slovenskem kulturnem prostoru ste znani kot ena najuspešnejših ravnateljic knjižnic. Po vaši dejavnosti so se zgledovale mnoge slovenske knjižnice. Gotovo ste za svoje delo dobili veliko priznanj tudi v občini?

Z leti sem spoznala, da so tudi občinska priznanja v določenem smislu politična. Sprva sem priznanje pričakovala, toda kmalu mi je postalo jasno, da ga ne bom dobila - in ga tudi nisem. Toda to me ne žalosti; nasprotno, veliko več mi povedo priznanja in pohvale ljudi, ki prihajajo v knjižnico in sem jih imela v mislih vsa leta svojega dela. Pač pa mi je veliko pomenila Čopova diploma, najvišje priznanje za strokovne dosežke. Prejela sem jo že leta 1975 in zdelo se mi je, da je prišla v pravem času, kajti pomenila je strokovno potrditev za moje delo in dokaz, da so moje ideje na pravi poti.

(Iz pogovora Iztoka Illica z Lučko Čehovin "Kosovelova knjižnica Sežana - V nepopolnih štiridesetih letih za šestnajstkrat večji knjižni fond", Revija o Knjigi, junij-julij 2001, Ljubljana)

sprejeti, ker sem menila, da je umetnik, ki je pomemben za slovensko umetnost in da bi morala biti njegova dela na enem mestu dostopna javnosti. Sam Avgust Černigoj načeloma ni bil za muzeje. Imel jih je za preveč zaprašene ustanove, odtujene ljudem. Njegova parola je bila: "Umetnost naj služi

ljudstvu!" Njegovo prepričanje je bilo, da morajo umetnine iti med ljudi. Na koncu je tudi sam prišel na to oziroma je pristal na zamisel, da ima svojo zbirko. Uvodoma pa je poudaril, da mora biti živa ustanova, v kateri bodo nenehoma razstavljali najboljši slovenski avantgardisti.

Za lokacijo galerije je bila izbrana opuščena kovačija v Lipici, ki jo je bilo treba za potrebe galerije temeljito prenoviti. To je bilo zaupano arhitektu Matjažu Garzarolliju. Kljub vsem prizadevanjem Lipice, da bi Černigoj ureditev galerije dočakal, se to ni zgodilo. Odprta je bila leto dni po Černigojevi smrti. V galeriji je zbrano ogromno bogastvo več kot 1400 Černigojevih del iz različnih obdobj njegovih ustvarjalnosti. Prva postavitve je bila zaupana Moderni galeriji. Černigoj mi je dal natančna navodila, katera dela naj bodo postavljena in kakšna naj bo postavitve, vendar, žal, nisem imela možnosti pri postavitvi sodelovati. To dejstvo me je grizlo, ker sem se zavedala, da ni izpolnjena obveza do Černigoja. Po Černigojevi ideji so pozneje naredili načrt postavitve oblikovalci skupine Novi kolektivizem, upoštevaje vse, kar sem jim povedala, da mi je Černigoj naročil. Povedati moram, da je nova postavitve potekala v času, ko je bila omenjena skupina med politiki v nemilosti, saj je prav tedaj izbruhnila afera v zvezi z njihovim plakatом ob Dnevu mladosti. Intenzivno smo delali ponoči. Nisem smela povedati, kdo dela novo postavitve, a ko je bila gotova, niso bili na otvoritvi. Tvegala sem. Ko so me klicali na občin-

POGOVOR

ski komite Zveze komunistov in vprašali, s kom delam novo postavitev, sem se izgovorila, da z ljudmi, ki dobro poznajo Černigoja, ki so "brihtni" in da dobro sodelujemo. Za novo postavitev sem dala na voljo tudi vsa svoja Černigojeva dela, ki mi jih je poklonil v letih najinega prijateljstva. V postavitvi je vključenih 150 Černigojevih del, ki so moja last. Vsa leta zbiram tudi dokumentacijo o Černigojevi galeriji v upanju, da jo bom nekega dne nekemu poklicanemu izročila. Nova postavitev Černigojeve galerije je potekala pod okriljem tedanje Kulturne skupnosti Slovenije, ki je direktorju Lipice g. Andreju Franetiču kot direktorju - gospodarstveniku, zaslušnemu za kulturno delovanje, podelila nagrado.

Kakšna je usoda Černigojeve galerije danes?

Glede Černigojeve galerije se tako Lipica kot država ne zavedata pravega pomena. Za turistično ponudbo Lipice bi bila

"Na potovanjih se človek uči, dobiva širino in nove ideje," pravi Lučka.

Pa še poslovilna Lučkina večerja s sodelavci v njeni najljubši gostilni Grgič v Sežani, kamor je povabila tudi številne umetnike, ki so bili gostje kulturnih večerov Kosovelove knjižnice. Nekateri so jih preimenovali kar v Lučkine večere.

lahko pomembna obogatitev, za muzejstvo pa je dragocena zbirka slovenskega avantgardnega umetnika. Vrsto let sem s pomočjo Občine Sežana sama skrbela za Černigojevo galerijo. Občina je vsako leto namenila znesek, s katerim smo zagotovili redno odprtost in po potrebi restavriranje slik. Ko je Lipica postala državna, se je stanje poslabšalo. Z odhodom Andreja Franetiča v pokoj je prišel nov direktor, gospod Zvone Černač... Galerija je sedaj v glavnem zaprta. Odpre se le mimogrede, ob ogledu konjskih hlevov, če koga zanima. To je žaljivo za Černigoja. Občina Sežana je štipendirala kustosa, ki naj bi se zaposlil za galerijo, vendar do tega ni prišlo zaradi nezainteresiranosti novega lastnika. Sama sem že večkrat predlagala, naj se dela umaknejo, da se bodo vsaj ohranila. Kljub mojim opozorilom tako Lipici kot Ministrstvu za kulturo se stanje ne izboljša. Vse bolj mi postaja žal, da sem vložila v to toliko energije. Naše življenje je vendar tako kratko! Tako malo pravzaprav lahko naredimo. Zato ni vseeno, kako ga tratimo!

Z odlično vodenimi prireditvami in likovnimi razstavami v Kosovelovi knjižnici si opravila veliko kulturno delo.

Knjižnico doživljam kot pomembno institucijo z nacionalnega vidika za ohranitev naroda, kajti prvenstvena naloga knjiž-

nice je skrb za jezik in posredovanje slovenske literature. Po moji presoji so bile pomembne za to tudi kulturne prireditve, ki so potekale pod mojim vodstvom. Menim, da knjižnica v manjšem kraju, kakršen je Sežana, ni le zaradi izposoje knjig in posredovanja informacij, ampak je tudi kulturno središče. To poslanstvo knjižnica opravlja uspešno že vrsto let tudi s prireditvami. Ljudje so z velikim zanimanjem spremljali našo dejavnost. Literarne večere so vedno spremljale likovne razstave. Imeli smo redna srečanja s pomembnimi osebnostmi z literarnega ali drugih področij družbenega življenja. Vse to je ljudi duhovno bogatilo in izobraževalo. Predvsem me je veselilo, da sem z likovnimi razstavami približala umetnost ljudem do te stopnje, da so si mnogi likovna dela kupili in da številna dela najbolj eminentnih umetnikov krasijo domove naših obiskovalcev. Z veseljem se spominjam, da smo obiskovalcem knjižnice nekatere razstave likovnih umetnikov v celoti prodali, na primer Božidarja Jakca, Avgusta Černigoja, Iveta Šubica, Janeza Boljke in še koga. V knjižnici se je zvrstila tudi vrsta razstav ilustratorjev, ki so jih ljudje sprejeli enakovredno z ostalimi likovnimi umetniki in si prav tako radi kupili njihova dela in si jih še danes s posredovanjem knjižnice kupujejo. Omenim naj vsaj nekatere: Lidijo Osterc, Marjanco Jemec Božič, Iveta Šubica, Ivana Seljaka Čopiča in v zadnjem času Rudija Skočirja.

In prišel je 30. junij 2001, Lučkin zadnji dan službovanja. Na sliki sodelavci Kosovelove knjižnice, v ospredju Lučka s poslovilno torto.

Presenečena Lučka, ko so ji sodelavci podarili skulpturo kiparja Janeza Lenassiija.

Nekajkrat sem bila na prireditvah v knjižnici, ki si jih organizirala in tudi izvedla. Posebej se mi je vtisnilo, kako so ljudje dogodek sprejemali in doživljali. Kako si to dosegla?

Literarni večeri ali srečanja z literati ali s pomembnimi osebnostmi zahtevajo temeljito pripravo. Nikoli si nisem dovolila srečanja z nekom, če nisem prej prebrala vseh njegovih del. To je zamudno in zahtevno delo. Pogovore sem tudi vedno vodila sama. Sčasoma sem ugotovila, da se zaradi moje temeljite pripravljenosti ljudje radi odzovejo in pridejo v goste. Seveda sem to rada delala, ker so me srečanja bogatila in sem se bila prisiljena v nekem smislu tudi sama izobraževati. Vsako tako novo srečanje je pomenilo nove trajnejše stike s pomembnimi osebnostmi.

O prireditvah v knjižnici hranite spominske knjige in bogato dokumentacijo. Se katerih osebnosti posebej rada spomniš?

Mislím, da so se v naši knjižnici zvrstili vsi pomembni slovenski pesniki in pisatelji ter likovni ustvarjalci. Na vsakega

posebej me vežejo dragoceni spomini in doživetja. Najbolj se spomnim tistih, na katere sem se morala najbolj pripraviti. To so bili dr. Anton Trstenjak, Josip Vidmar in dr. France Bernik. Pri Trstenjaku in Vidmarju je prišlo toliko ljudi, da smo morali zamenjati prireditveni prostor. Enako velika udeležba je bila v Avditoriju v Portorožu, ko sem vodila pogovor z dr. Trstenjakom. Na poti iz Sežane v Portorož sem izkoristila priložnost, da ga marsikaj vprašam. Ker je bil to čas našega osamosvajanja, sem ga vprašala, kaj meni o tem. Pa mi je rekel: "Slabo, Lučka!" Z začudenjem sem ga vprašala, kaj s tem misli. In mi je pojasnil: "Slovenci nismo državotvorni. Mi funkcioniramo samo, če smo ogroženi. Poleg tega smo Slovenci znamenovani s čudnimi značaji, ki tudi slabo vplivajo. Smo egoisti, zavistneži in med sabo skregani. Zaradi tega ne bo dobro." Teh besed se pogosto spominjam v sedanjih razmerah, ki so vse prej kot takšne, kakršne smo jih pričakovali.

Prav te dni, ko poteka najin pogovor, se poslavljáš od aktivnega službovanja, od predanega dela v knjižničarstvu in kulturi. S kakšnimi občutki?

Predvsem mislim, da je bila moja velika sreča, ker mi je bilo dano opravljati delo, ki me je veselilo. Pravzaprav dostikrat

niti nisem imela občutka, da prihajam v službo. Nikoli nisem merila ur, ker se mi je zdelo, da delam nekaj, kar me osebno veseli in kar mi prinaša zadovoljstvo. To dejstvo je tako veliko in pomembno, da zasenči vse težave, ki so me na tej poti spremljale in jih je bilo treba premagati. Rada sem delala za ljudi v svojem kraju in bila sem vesela ob spoznanjih, da se tega zavedajo. Naredila sem po svojih sposobnostih in presoji največ, kar sem lahko. Če sem dovolj, bodo presodili drugi!

Kaj bi želela reči bralcem revije Kras?

Revijo Kras spremljam od njenega začetka. Ob njenem nastanku me je bilo potihem strah, da bo njena pot kratka, kar ni redek pojav pri izhajanju periodičnega tiska pri nas. Vesela sem, da revija Kras vztraja, da si širi krog bralcev in da postaja nepogrešljiva, saj prispeva k širjenju izobrazbe in bralne kulture, predvsem pa je neprecenljive vrednosti njeno poslanstvo pri širjenju vedanja o krasu in predstavljanja Krasa z vseh vidikov tako v Sloveniji kot v tujini, ker posamezne tematske številke izhajajo tudi v angleščini.

Slovenski regionalizem v odnosu do obmejnosti

BO PRIMORSKA ZMOGLA IZKORISTITI SVOJE PRIMERJALNE PREDNOSTI?

Tatjana Renner

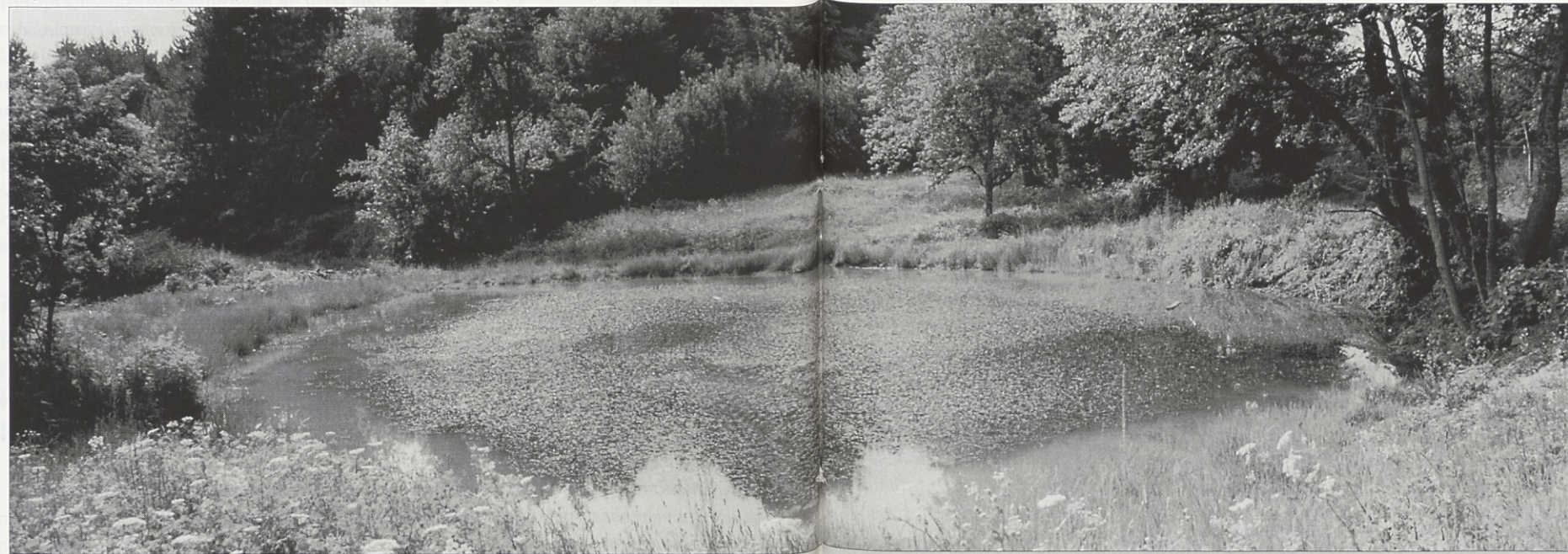
Komu zaupati proces? Podpora razvojnim agencijam s figo v žepu?

Odgovor na vprašanje, zakaj načrtovanje v zadovoljivem obsegu še ni steklo, je preprost. V vseh razpravah je pozornost odgovornih osredotočena predvsem na obliko razvojnih agencij in vse premalo na vse-

bino njihovega dela. Vsebina dela razvojnih agencij vse preveč ostaja nedorečena, kot da bi se ne zavedali vseh okoliščin, v katerih se nahajamo kot prebivalci, občani, državljani in narod - če se, seveda - sploh še zavedamo pomena teh kategorij!

Med državo in lokalnimi skupnostmi potrebujemo neko razvojno strukturo ljudi, ki bo sposobna povezati majhne, parcialne interese v večje, integralne razvojne programe in projekte, s katerimi bo mogoče razvoj usmerjati v zaželeno smer. Ven-

Kal v Slopah pri Kozini, ki ga namerava sadjar Damjan Marsič uporabljati v turistični ponudbi svoje kmetije odprtih vrat.

V zadnjem času skoraj ne mine dan, ko se ne bi v medijih pojavil prispevek o regionalizmu in s tem povezanimi dejavnostmi za skladnejši regionalni razvoj države Slovenije. Avtorji se lotevajo regionalizma z različnih zornih kotov; odvisno od okoliščin in razmer, iz katerih izhajajo. Na splošno lahko zapišem, da je vsem skupno spoznanje, kako mora Slovenija izrabiti geografske, kulturne, prostorske in druge različnosti kot svoje glavne primerjalne prednosti pred sosednjimi državami (kar velja enako tudi za same regije v Sloveniji!), za kar pa je treba najprej doseči soglasje znotraj posameznih skupnosti.

dar malokdo postavlja ta proces v kontekst izdelovanja regionalnih in skupnih razvojnih programov, ki se je formalno pričel s sprejetjem regionalne zakonodaje, bolj zavzeto pa se je začel šele letos.

Pred kako težko in zahtevno nalogo so razvojne institucije - agencije, ki so si zadale za nalogo, da številne partnerje v statističnih regijah Slovenije pripeljejo do končnega skupnega soglasja o razvojni viziji in glavnih strateških usmeritvah v Sloveniji za naslednjih pet, morebiti deset let, kaže tudi Poročilo o človekovem razvoju* za Slovenijo. V njem zelo izstopa nizka stopnja zaupanja prebivalstva v institucije (ustanove), po kateri je Slovenija močno pod svetovnim in evropskim povprečjem. Izredno nizka stopnja zaupanja ljudi v institucije je tudi med najbolj skrb vzbujajočimi podatki, saj je prav stopnja zaupanja po mnenju nekaterih teoretikov sploh najpomembnejši vidik socialnega kapitala. Zaupanje v soljudi in institucije je prvi pogoj za hiter razvoj družbe; še zlasti na višjih stopnjah industrializacije, ko sta ustvarjalnost in inovativnost vse bolj zaželeni in iskani.

Od kod tako majhno zaupanje prebivalstva v institucije, ki vsekakor ni posledica kratkoročnih dejanj? Dr. Veljko Rus v komentarju k Poročilu o človekovem razvoju svari pred vse manjšim vplivom stroke na odločitve vlade in pred vse manj demokra-

tičnim odločanjem, kar samo dopolnjuje splošne neugodne percepcije ali zaznave o stanju slovenske države. Dejstvo je, da postaja konflikt med odtujeno državo in civilno družbo vse bolj izrazit, razplet tega konflikta pa bo po Rusovem mnenju zelo odvisen od vloge izobraževalnega sistema in sindikatov ter tudi medijev, ki so v nasprotju z institucijami deležni čedalje večjega zaupanja prebivalstva.

Iz tega lahko povzamemo, da je med temeljnimi pogoji za uspešnost nadalje-

vanja načrtovanja, ki so ga razvojne agencije na lokalni ravni sprožile z začetkom izdelovanja razvojnih programov na območjih statističnih regij, na državnih ravni pa Agencija RS za regionalni razvoj s pričetkom izdelovanja državnega razvojnega programa, vključitev in ustvarjalno sodelovanje vsega prebivalstva neposredno ali posredno - tudi in predvsem s pomočjo razpoložljivih medijev.

Vloga regionalnega načrtovanja

Res je, da je država z zakonom in s pravili sicer postavila okvir in hkrati dovolj ohlapne pogoje, toda s tem je vrgla žogico občinam - nosilkam razvoja, češ, če ne boste sodelovali, boste prikrajšani pri razdeljevanju javnih domačih in tujih pomoči. Vse prevečkrat se kot razlog za celoten proces omenja pridobivanje sredstev iz strukturnih skladov Evropske unije, saj se s tem zamegljuje pomen in vlogo regionalnega načrtovanja za usmerjanje skladnega razvoja skupnosti nasploh.

Odsotnost celovitega pogleda na razvoj v zadnjih desetih letih je popolnoma preusmerila pozornost in razpoložljive vire k parcialnemu, delnemu oziroma posamičnemu reševanju problemov in hkrati povzročila tudi osip oziroma preusmeritev že tako maloštevilnega kadra, ki bi bil sposoben izpeljati zahteven proces regionalnega načrtovanja, to se pravi soočiti se z izzivi sodobnega časa in ponuditi slovenski politiki

Tipična kraška domačija blizu zgornjega kala v Kazljah čaka na prenavo... Jo bo dočkala prej, preden se bo sesula vase?

inovativne in smeje usmeritve, sprejemljive za vse družbene dejavnike.

Glavno poslanstvo sedanjih razvojnih agencij je predvsem, da ponovno uveljavijo pomen regionalnega načrtovanja. Njegova glavna prednost je, da ostaja dovolj blizu prebivalstvu in zato lažje odgovarja na potrebe prebivalstva, hkrati pa razvoj usmerja s širšega zornega kota, kar je nujno za učinkovito izrabo razpoložljivih virov in za zagotavljanje standardov javnih storitev.

Razvojni programi so strokovni dokumenti, so listine, v katerih skupina občin in v njihovih okvirih vsi zainteresirani za razvoj dorečejo svojo razvojno vizijo, kakšni želijo biti kot skupnost, kakšno okolje želijo razvijati, zato da bo prijazno zanje in za njihove otroke ter morebiti tudi za obiskovalce in tuje investitorje, če si jih želijo. Seveda pa mora postati vsak razvojni program nujno tudi politični dokument, saj se le s politično verifikacijo ali potrditvijo vsi zavežejo, da bodo prispevali k uresničevanju dogovorjenih prednostnih nalog, seveda vsakdo po svojih zmožnostih. Brez politične verifikacije bi bil tak dokument le kup papirja, napovedi, obljub, čez leta pa bi ugotavljali, da je bilo škoda porabljenega denarja in časa za njegovo pripravo in izdelavo. Takih primerov imamo v Sloveniji že kar precej. Tudi zaradi tega dejstva je delo razvojnih agencij že na samem začetku težko, verjamem pa, da bodo agencije vse uporabne analize in usmeritve vpele v svoja izhodišča in jih udejanile.

Izzivi in pasti obmejnega območja z Italijo

Odlaganje začetka razprave o viziji razvoja in glavnih strateških usmeritvah je neodgovorno in ima lahko - še posebej za obmejne regije - dolgoročne negativne posledice.

Kako burno zgodovinsko izkušnjo je preživljala Primorska, kako so zgodovinarji presojali odločitve tedanjih političnih

Z ene izmed številnih delavnic Pilotnega projekta Kras, na kateri so predstavniki civilne družbe in najrazličnejših ustanov razglabljali o razvojnih prednostih in pomanjkljivostih Krasa.

akterjev za nadaljnji razvoj večnacionalnega prostora, si lahko preberete že iz trideset strani dolgega Poročila o slovensko-italijanskih odnosih, ki ga je objavil Dnevnik na svojih internetnih straneh 5. aprila 2001 in ki je nastajalo sedem let. Že naslov „Vpogled v težkih 76 let“ ponazarja pestro, pretežno hudo zgodovinsko izkušnjo sobivanja različnih narodov v zaledju Tržaškega zaliva. Marsikomu se primerjava sedanjega časa s časi pred sto in več leti morebiti ne bo zdela prava, mislim pa, da je še kako umestna; še posebej v času nastajanja Evrope regij.

Če je regija stičišče lokalnih in nacionalnih interesov, prostor obojestranskega vplivanja, potem je obmejna regija še toliko bolj pomembna entiteta, stvar, zadeva. Tudi zaradi številnih priložnosti in pasti, ki jih že sedaj ponuja čezmejnost, že jutri pa bodo te izkušnje pomembno sooblikovale ustvarjanje novih realnih povezav s centri, kot so Trst, Gorica, Videm in še dlje - v bistveno spremenjenih razmerah.

Kaj se skriva za dokaj ugodno sliko o razvitosti obmejnega območja z Italijo?

Po podatkih iz Strategije regionalnega razvoja sodi goriška statistična regija na četrto mesto v državi, takoj za osrednje-slovensko statistično regijo, za obalno-kraško statistično regijo in za gorenjsko statistič-

no regijo. Očitno nadpovprečno razvita Goriška prevladuje nad razvojno nerazvitimi deli te statistične regije, kot je Trenta. A še bolj podroben pogled v analizo pokaže, da je goriška statistična regija med petimi statističnimi regijami v državi brez prirastka prebivalstva, hkrati pa ima med vsemi največji indeks staranja. In če pogledamo podatek za celotno obmejno območje Slovenije z Italijo, vidimo, da sta goriška statistična regija in obalno-kraška statistična regija edini, ki imata več prebivalcev starih nad 64 let kot prebivalcev do 14. leta starosti. Že siceršnja slovenska podpovprečna izobrazbenost kaže na obmejnem območju še slabšo sliko, kar zagotovo ni dobra popotnica gospodarstvu, ki deluje ob meji s sosednjo Furlanijo-Juljsko krajino in ki je v letu 2000 ustvarila 50 tisoč evrov dodane vrednosti na zaposlenega, medtem ko jo je goriška statistična regija v letu 2000 ustvarila le 21 tisoč evrov na zaposlenega.

Kako izkoristiti potenciale obrobja države, ki je praviloma prostor, od koder prihajajo nove zamisli, s tako skromnimi človeškimi viri? Kakšno inovativnost, kakšne kulturne usmeritve, ... lahko pričakujemo od Primorske? Ali bomo prostor kar prepustili prevladi obstoječih centrov onkraj meje, na primer znanstvenikom v Raziskovalnem središču (Area di ricerca), oddaljenem deset minut od Sežane, ki skupaj z visoko specializiranimi podjetji, katerim nudi podporno okolje, zaposluje 1400 visoko izobraženih strokovnjakov in razpolaga z letnim proračunom več kot 50 milijonov evrov?

Ali sploh želimo usmerjati svoj razvoj?

Dr. Jože Pirjevec pravi, da se nam z vstopom v Evropsko unijo ponuja nenavadna priložnost, da idealno obnovimo celovitost našega etničnega prostora in v določenem pogledu znova pridobimo tisto enotnost, ki smo jo pridobili v habsburški monarhiji. Možnosti za to so bistveno večje, saj nismo več podložni tuji oblasti, temveč ima-

Oživiljeni Štanjel tudi, kadar je v cerkvi sv. Daniela kakšna praznična maša ali kulturna prireditev.

mo svojo državo in svojo mednarodno priznano identiteto ali istovetnost, kar bistveno spreminja naše odnose s sosedi.

Ali lahko regionalni razvojni programi za dve obmejni statistični regiji - goriško in obalno-kraško - ponudijo novo razvojno paradigmo ali vzorec, zgled, upoštevajoč čezmejni kontekst - neideološko, do ljudi prijazno in razumljivo, da jo bodo sprejeli za svojo in jo potem tudi uresničevali?

Od sposobnosti razvojnih agencij je odvisno, ali bodo znale na osnovi preteklih izkušenj spremeniti obmejna območja iz dosedanje perifernosti ali obrobnosti v točke intelektualne in gospodarske izmenjave ter vsestranskega kulturnega razvoja, skratka izzvati kakovostno razpravo o možnostih razvoja in argumentirano ali podkrepjeno izpeljati strategijo za prihodnost življenja v večkulturnem prostoru.

“Eno od temeljnih vozlišč političnega boja v Primorju je bilo razmerje med mestom in podeželjem” je zapisala komisija v Poročilu o slovensko-italijanskih odnosih. Z razpravo o prednostih v razvojnih programih se bodo ponovno postavljala vprašanja, kaj gradi identiteto oziroma podobo in značaj okolja, postavljala se bodo razmerja med tistimi nekaj malimi mesti in pretežno razpršeno poseljenim podeželskim prostorom na naši strani meje, a vedno ob prisotnosti znane in manj znanega prostora onkraj meje.

Obmejna območja so že dalj časa

deležna posebnih instrumentov Evropske unije (v Sloveniji je Pharejev program čezmejnega sodelovanja z Italijo Interreg) prav zato, da se omogoči intenzivnejše spoznavanje čezmejnega prostora, poveča medsebojno razumevanje, spoštovanje, zaupanje - česar je, na žalost, primanjkovalo v preteklosti. Medsebojnemu zaupanju pripisuje sodobna ekonomska teorija velik pomen, saj je nujno za uspešno gospodarsko dejavnost.

Doslej nismo znali dovolj izkoristiti slovenske manjšine onstran meje kot dragocenega povezovalnega člana pri poglobljanju tako slovensko-slovenskega dialoga kot tudi slovensko-italijanskega dialoga; tudi ne zaradi pomanjkljive strukture tostran meje. V zadnjem desetletju, ko je bilo treba po osamosvojitvenem naporu ustvariti državo in jo popeljati skozi tranzicijo ali prehod v družbene reforme, so bila obmejna območja nekako v senci notranjih problemov in bolj kot vir trenja s sosednjimi državami, ne pa kot prostor za lastno uveljanje v komunikaciji z njimi.

Ko se bližamo vstopu v Evropsko unijo in se torej znova odpovedujemo delu svoje suverenosti ter v določenem pogledu tudi svojim mejam, je nujno, da vse strateške vidike “obmejnosti”, vključno s slovensko manjšino onstran meje, postavimo med prednostna izhodišča nove razvojne paradigme, zapisana v razvojnih programih, prek njih pa nujno v državnem razvojnem programu.

In spet je treba poudariti pomen in vlogo razvojnih agencij kot ključnih institucij, ki edine lahko strateško pomembne vidike pretvorijo v ljudem razumljivo govoričo o celovitem pogledu na skladen regionalni razvoj in - kar je še pomembnejše - se jim približajo ter jih pritegnejo v proces kot enakovredne partnerje. Le cilji, ki bodo imeli podporo od spodaj navzgor, bodo lahko dobili tudi politično, predvsem pa legalno potrditev. A brez zaupanja v strokovnjake in brez jasne politične podpore strokovnjakom, ki so se pripravljani spopasti z izzivi, Primorska svojih primerjalnih prednosti ne bo zmogla izkoristiti!

*Poročilo OZN zajema 174 držav in jih uvršča po izbranih kriterijih. Slovenija je na 28. mestu

Tatjana Rener, univ.dipl.inž.arh. - vodja Regionalne pisarne Agencije R Slovenije za regionalni razvoj v Štanjelu in regionalna koordinatorica

Priznanje Krasu in slovenskim krasoslovcem

Iz imena pokrajine Kras (Carso v italijanščini, Karst v nemščini) je v prvi polovici 19. stoletja nastal splošni pojem kras (v mednarodnem strokovnem izrazoslovju karst). Pozneje, v 20. stoletju, se je počasi razvila tudi posebna veda, ki se ukvarja s krasom - krasoslovje. Vendar pa krasoslovje kot izrazito interdisciplinarna veda oziroma »integralni sistem znanosti o krasu« nikjer ni uspela priti v uradne sistemizacije in klasifikacije ved, podobno, kot se pogosto dogaja tudi z drugimi interdisciplinarnimi vedami, npr. z vedo oziroma z znanostmi o okolju. Z začetkom podiplomskega študija krasoslovja v Postojni letos jeseni v okvirih Fakultete za humanistične študije v Kopru postaja to za krasoslovje drugače!

V 300 let stari stavbi »Spodnje graščine«, prenovljeni 1999, kjer je sedež Inštituta za raziskovanje krasa, bo jeseni pričela s študijem prva generacija podiplomcev krasoslovja
Fotografija: J. Hajna.

JESENI V POSTOJNI PODIPLOMSKI ŠTUDIJI KRASOSLOVJA

Andrej Kranjc

Kraška tematika je bila že zgodaj vključena v sistem izobraževanja. V Avstro-Ogrski je bila, na primer, v vseh učbenikih zemljepisa slika Postojnske jame. Tudi v visokem šolstvu je bil kras že zgodaj prisoten. H. Trimmel je imel kmalu po prvi svetovni vojni na Dunaju, v okviru študija geografije, predavanja o krasu. Nekaj let za tem, ko je prof. Gams pričel (pred 35 leti) predavati na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, je vpeljal predmet geografija krasa. Na Oddelku za geologijo Naravoslovno-tehniške fakultete so predavanja iz geologije krasa.

Po dostopnih podatkih je bil prvi, ki je naredil doktorat s tematiko z našega krasa, dr. Robert Oedl leta 1924. Njegova doktorska teza, ki jo je zagovarjal v Münchnu, ima naslov »Podzemeljski tok Reke«. Po drugi svetovni vojni je večina naših krasoslovcem v svojih doktorskih tezah obravnavala kras: P. Habič kraški svet med

Idrijo in Vipavo, R. Gospodarič razvoj jam med Pivko, Cerkniškim in Planinskim poljem, F. Habe Jamo pri Predjami, S. Šebela tektoniko Postojnske jame, M. Knez razvoj Škocjanskih jam, če naštejemo le nekaj najbolj znanih primerov. Tako pri nas kot v tujini pa ni študija krasoslovja, ni »diplomiranih krasoslovcem« in tudi vsi naštetih doktorji znanosti, strokovnjaki za kras, so doktorji svoje temeljne vede, to je geografije, geologije, fizike, itn., nihče pa ni »doktor krasoslovja«. Tako v tujini kot pri nas strokovnjaki za kras predavajo o krasu na številnih univerzah, vendar povsod na »matičnih« oddelkih. Če je nekdo želel postati »širok« (kompleksen) strokovnjak za kras, tega s pomočjo univerzitetnega študija ni mogel doseči. Do sedaj!

Z ustanovitvijo Fakultete za humanistične študije v Kopru, ki vključuje program podiplomskega študija krasoslovja, bo to drugače. Prizadevanja, da bi v Sloveniji

**Senzacionalno odkritje
Tomaža Hrovatina**

VIPAVA - "SLOVENSKE BENETKE" TISOČ LET STAREJŠA?

Tine Kristan

vpeljali študij krasoslovja, so že precej stara. Šele z ustanovitvijo te koprške fakultete, na kateri bo velik poudarek na interdisciplinarnem študiju in na usmeritvi v Sredozemlje (kjer je kras še posebej pomemben), so dozorele okoliščine za tak študij. Podiplomski študij bo trajal dve leti za magisterij in štiri leta za doktorat. Prvo leto bo poudarek na osnovah krasoslovja, drugo leto pa bo študent lahko izbral med štirimi moduli (hidrologija krasa, morfologija krasa, speleologija, družbena geografija krasa). Poleg domačih strokovnjakov bodo v učnem procesu sodelovali tudi znani tuji strokovnjaki, npr. prof. D. Drew s Trinity College v Dublinu in Prof. M. Pulina s Fakultete ved o zemlji v Sosnowcu (Poljska). In ne samo profesorji, tudi študentje ne bodo le iz Slovenije, ampak bodo tudi iz tujine. Veljal bo »evropski« kreditni sistem, posebna pozornost pa bo namenjena osebnim stikom med študenti in učitelji (tutorstvo), terenskemu delu in praktičnim raziskavam (v laboratoriju). Zato samo »izvajanje študijskega procesa« krasoslovja fizično ne bo potekalo v prostorih fakultete v Kopru, ampak bo v prostorih prenovljenega Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU v Postojni.

Ko je I. A. Perko kot direktor Postojnske jame 1910 načrtoval, naj bi Postojna postala svetovni turistično-kulturno-raziskovalni center krasa (s Postojnsko jamo, z muzejem in z raziskovalnim inštitutom), si najbrž niti sanjati ni upal, da bi lahko tem trem poslanstvom priključil še četrto - visokošolsko izobraževanje. In prav to se bo pričelo letošnjo jesen. Najbrž bo to prvi formalni študij krasoslovja kot celote na svetu in najbrž tudi prvi visokošolski študij, ki bo potekal v celoti v Postojni.

Akad. dr. Andrej Kranjc -
znanstveni svetnik na Inštitutu za raziskovanje krasa
ZRC SAZU v Postojni

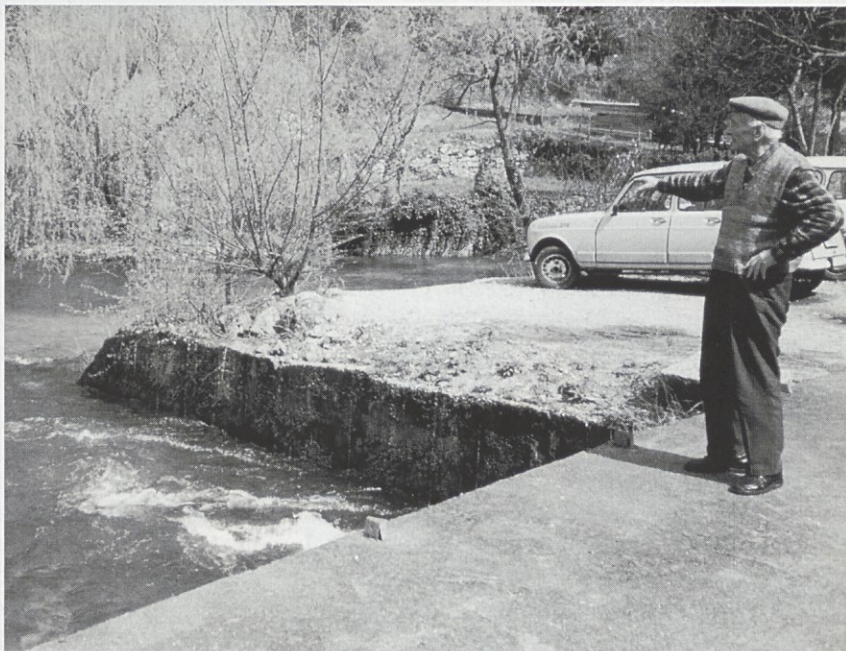
V Vipavski dolini se v zadnjem času arheološka odkritja kar vrstijo. Po najdbi lovskega tabora iz starejše kamene dobe pod dvorcem Zemono - uspešna arheološka izkopavanja je vodila Patricija Bratina, univ.dipl. arheologinja iz Nove Gorice, je pred nekaj tedni Tomaž Hrovatin pred svojim domačim pragom v Vipavi odkril žarno grobišče, domnevno iz rimskega imperija. Najdišče sega v 1. ali v 2. stoletje našega štetja. Ali je najditelj Tomaž Hrovatin s tem odkritjem premaknil zgodovino Vipave za tisoč let nazaj? Najdba žarnega grobišča namreč dokazuje, da je stala na mestu sedanje Vipave rimska naselbina celo prej kot v Ajdovščini, kjer so staro rimsko utrdbo zgradili okrog leta 270 našega štetja.

Čeprav Vipava ni mesto na Krasu, pa si zasluži pozornost v reviji Kras, saj istoimenska reka Vipava priteka iz širokega kraškega podzemnega zaledja.

Vipavo, ki jo dokument iz leta 1376 prvič omenja kot trg, imenujejo tudi slovenske Benetke. Kraj je dobil ime po Vipavi, edini reki v Evropi, ki na tako majhnem prostoru izvira v številnih izviri. Podzemna voda se zbira v širokem kraškem zaledju Nanosa in v delu Postojnske kotline. Znana je pripoved,

da so izviri Vipave povezani s podzemnimi rovi s Predjamskim gradom. Poskusi z barvanjem vode so to potrdili. Vendar rovi niso prehodni. Tako se Erazem Predjamski med obleganjem njegovega gradu ni mogel oskrbovati z živim iz Vipavske doline.

Karlo Premrl ob izviri reke Vipave.

ODKRITJA

“Slovenske Benetke” - staro jedro Vipave z reko Vipavo in s Starim gradom v ozadju. Rimska naselitev kraja, domnevno iz 1. ali 2. stoletja po Kr., je s Hrovatinovim odkritjem žarnega grobišča pred njegovim domačim pragom zdaj dokazana.

Obe fotografiji: T. Kristan

Ob glavnih izviri pod steno Skalnice smo srečali Karla Premrla, osemdesetletnega domačina, ki nam je rade volje razkazal naše Benetke. Od izvirov nas je vodil skozi utrdbo Tabor, kjer sta ohranjena okrogla stolpa, znotraj utrdb pa je tudi znamenita, močno prezidana palača iz 17. stoletja. Desno za Lanthierijevim dvorcem nam je pokazal mesto, kjer je stala cerkva sv. Marka (kot v Benetkah), ki so jo po drugi svetovni vojni podrli. Cerkva je bila že opuščena in je služila za skladišče. Karlov sin, profesor Božidar Premrl iz Ljubljane, nam je pojasnil, da je cerkev zgrajena leta 1539, obnovljena pa 1759. leta. V sedanjih župnijski cerkvi sv. Štefana so na ogled freske Frana Jelovška iz 1752. leta in Janeza Wolfa iz let med 1876 in 1877.

S trga pri cerkvi, poleg nje je Lavrinova ulica, kraj Hrovatinove najdbe, je lep pogled na slikovito razvalino starega vipavskega gradu iz 12. stoletja. Sprva je bil grad last oglejskih patriarhov, nato je zamenjal več lastnikov: Habsburžane, Benečane, Herbersteine in Lanthierije. Leta 1465 se je Anton II. Lanthieri poročil s hčerko Andreja Baumkircherja, slovitega poveljnika, moža ogromne postave in izjemne telesne moči, ki se je uprl avstrijskemu cesarju Frideriku III, zato ga je ta aprila 1471 zahrbtno zabil v Gradec in ga dal obglaviti.

V Vipavi in okolici je živelo še več pomembnih mož. Žiga Herberstein je bil avstrijski poslanik na ruskem dvoru in pisec slovitih “Moskovskih zapiskov”. Sebastijan Krelj, protestantski pisec, ki je pomembno

vplival na razvoj slovenskega jezika, ima spominsko ploščo na poštni stavbi v Vipavi. Duhovnik Matija Vrtovec, sodobnik in prijatelj pesnika Prešerna, popotnik in poznavalec tedanjih novosti v evropski znanosti, je avtor “Vinoreje”, prve slovenske strokovne knjige o vinogradništvu in kletarstvu. Anton pl. Lavrin, avstro-ogrski diplomat, cesarski svetnik in konzul na egiptovskem dvoru, je 1845. leta pripeljal iz Egipta v rojstno Vipavo 4500 let stara sarkofaga, v katerih počivajo Lavrinovi starši in sin. “Lavrin je zastopal tudi avstrijske interese pri gradnji sueškega prekopa in je na nesrečo umrl prav na dan otvoritve sueškega kanala”, nam je dejal Tomaž Hrovatin, čigar rodbina je namreč dedinja Lavrinove zapuščine.

Vipava je središče gornjega dela sončne Vipavske doline. Tod uspevajo vina merlot, barbera in cabernet sauvignon. Najbolj žlahtna kapljica v vipavskih kletih sta spet cenjeni avtohtoni vrsti zelen in pinela. Letos bodo obnovili tradicionalno vipavsko trgatev, ki je lani odpadla. Otvoritev letošnje trgatev bo 7. septembra v dvorcu Zemono. Pred dnem državnosti pa so se 23. junija začele prireditve Imaga v Podnanosu z dramsko predstavo “Tistega lepega dne”. Leta 1962 so prav v Podnanosu posneli istoimenski film.

Tine Kristan, publicist - Ljubljana

ŠKOCJANSKE JAME ZA ŠEST MILIJONOV JAPONSKIH TV GLEDALCEV

**Obetavno
promocijsko dejanje
Slovenske turistične
organizacije**

Brina Čehovin

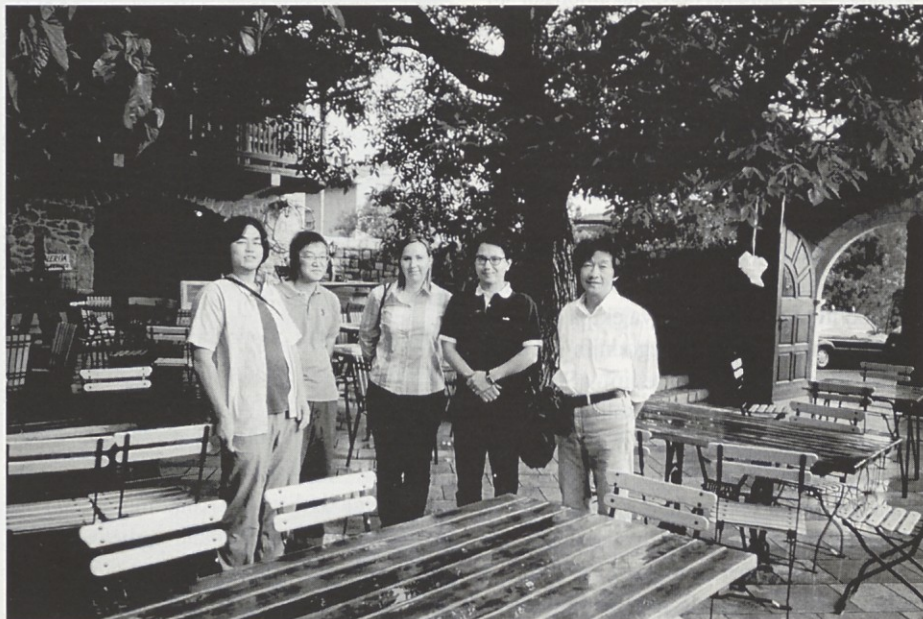
V Slovenski turistični organizaciji smo letos spomladi s posredovanjem slovenskega veleposlaništva na Japonskem prejeli prijazno pismo produkcijske hiše Tokyo Broadcasting System, v katerem so nas prosili za pomoč pri organizaciji in izvedbi obiska njihove televizijske ekipe, ki je želela pripraviti posebno oddajo, posvečeno Škocjanskim jamam. Televizijska hiša TBS velja na Japonskem in še posebej v Tokiu za zelo ugledno. Posebej v zadnjih letih poskuša ob množici tovrstnih medijev na Japonskem namenjati večjo pozornost izobraževalnemu programu. V ta namen je TBS ustanovila hčerinsko podjetje TBS Vision, ki je še posebej usposobljena za snemanja na terenu. Oddaja naj bi bila posneta v okviru na Japonskem izredno priljubljenega izobraževalno dokumentarnega programa "The World Heritage" (Svetovna dediščina). V sodelovanju z Unescocom so od leta 1996 posneli že več kot 250 oddaj o pomembnejših spomenikih naravne in kulturne dediščine z vsega sveta z željo, da bi pripomogli h gledalčevemu zavedanju o njihovi pomembnosti. Vsako izmed posnetih oddaj prevedejo v angleščino ter jo shranijo v arhivu Unescovega centra za svetovno dediščino v Parizu.

Serijska oddaja o svetovni dediščini je na Japonskem zelo priljubljena, saj jo vsako nedeljo zvečer spremlja več kot šest milijonov gledalcev. To pa je promocija, ki smo je lahko zelo veseli. Oddaja o Parku Škocjanske jame, ki letos praznujejo petnajstletnico vpisa v Unescov Seznam svetovne dediščine, bo med Japonci, ki so že tradicionalno močno povezani z naravo in gojijo do nje izredno spoštljiv odnos, zagotovo vzbudila vsaj tolikšno zanimanje in odmev kot drugi,

že predstavljeni spomeniki. Ne glede na to, da je Japonska precej oddaljena od Slovenije, je hkrati tudi zelo blizu številnim evropskim mestom in znamenitostim, ki jih Japonci množično obiskujejo. Le opozoriti jih moramo na to.

Potem, ko si je Slovenijo in zlasti Škocjanske jame v maju ogledal režiser oddaje Hiroyuki Iizuka, ki se je hkrati pozanimal o možnosti najetja dela tehnične opreme tu, v Sloveniji, so nam z Japonske sporočili,

Prva snemalna ekipa japonske produkcijske hiše TBS Vision iz Tokia, ki je posnela Park Škocjanske jame za oddajo "Svetovna dediščina". Z leve proti desni: video inženjer Kazuhito Kobayashi, snemalec Toshimi Niina, spremljevalka ekipe Brina Čehovin iz Slovenske turistične organizacije, režiser oddaje Hiroyuki Iizuka in mojster za osvetljavo Katsunori Suzuki.

ŠKOCJANSKE JAME

da se bo prvi ekipi pridružila še ena, ki bo, tokrat prvič, odkar snemajo oddajo o svetovni dediščini, posnela tudi pripravo in potek snemanja te oddaje in reportažo o nekaterih slovenskih znamenitostih.

Tovrstne promocije so, še posebej, če je njihov cilj tako številno občinstvo, draga zadeva in velik organizacijski zalogaj. Zlasti za naš žep! Naši japonski gostje so vse stroške obiska obeh ekip in prevoza nekaj sto kilogramov najsodobnejše snemalne opreme večinoma krili kar sami. V Slovenski turistični organizaciji smo prevzeli le stroške bivanja obeh ekip v Hotelu Maestro v Lipici ter predvsem organizacijo in koordinacijo snemanja (skupaj z že več kot trideset let v Sloveniji živečim Japoncem Yoshio Hasegawo, ki je spremljal prvo ekipo pri delu), saj so za snemanja v Škocjanskih jamah potrebna posebna dovoljenja, poleg tega pa so Japonci želeli najeti helikopter in narediti tudi posnetke iz zraka. Seveda smo jim z veseljem priskočili na pomoč in bili ves čas njihovega bivanja v vsakodnevnem stiku z njimi.

Kot prevajalka druge ekipe, v kateri je bil tudi na Japonskem izredno znan in priljubljen igralec Akira Terao, ki sicer že več kot leto sodeluje pri izvedbi oddaje o svetovni dediščini kot njen voditelj in povezovalc, se je odlično odrezala japonska študentka Chinatsu Nakajima, ki pri nas sedem mesecev študira slovenščino, z željo, da bi svoje znanje izkoristila pri delu na Japonskem kot prevajalka (Mimogrede, njena odlična izgovarjava in izrazoslovje pri delu sta me prijetno presenetili. Iskrene čestitke, Chinatsu!).

Da bi se vsaj simbolično oddolžili delovnim Japoncem, ki so neutrudno snemali od jutra do večera (prva ekipa pa predvsem od popoldneva do zgodnjih jutranjih ur naslednjega dne), smo se jim v Slovenski turistični organizaciji poskušali oddolžiti s poslovilno večerjo na Krasu. Ker pa je druga ekipa odpotovala prej kot prva, ki je snemala tudi večer pred odhodom druge ekipe, smo pogostitev izpeljali v dveh delih.

Ob dobri hrani gostilne Grgič v Sežani smo se prepustili prijetnemu klepetu

Režiser oddaje "Svetovna dediščina" Hiroyuki Iizuka je bil presenečen nad angleško izdajo revije Kras, ki mu je prišla prav pri pripravi oddaje o Škocjanskih jamah

z našimi umirjenimi in vljudnimi gosti, jaz pa sem poslovilno večerjo z drugo ekipo izkoristila tudi za kratek intervju z igralcem Akiro Teraom, sinom igralca Jukichi Uno (Nobuo Terao), ki je v ekipi sodeloval kot voditelj oddaje, pri nas pa ga poznamo predvsem iz filmov znamenitega in najbrž po vsem svetu najbolj poznanega japonskega režiserja Akira Kurasawe. Takole je strnil svoje vtise o Sloveniji:

"To je moj prvi obisk v vaši lepi deželi. Japonci Slovenije, žal, ne poznamo dobro. Mnogi mislijo, da je to ena izmed bivših ruskih republik, ali pa so vsaj prepričani, da se Slovenija nahaja zelo blizu vojnih območij v bivši Jugoslaviji. Tudi sam nisem bil nič boljši in priznati moram, da nas je pred odhodom kar malo skrbelo, kam se odpravljamo. Seveda pa se je v zadnjih dneh tudi pri nas veliko govorilo o vrhu Bush-Pu-

tin v Sloveniji in takrat smo si vsi oddahnili ter složno ugotovili, da dežela, v kateri poteka tako srečanje, gotovo ni nevarna. V Slovenijo sem prišel s katamaranom iz Benetk. Šele tedaj sem se zavedel, kako blizu ste krajem, ki jih Japonci že dobro poznajo.

Po prihodu v Slovenijo smo se lahko prepričali, da je Slovenija ne le zelo mirna ampak tudi zelo lepa dežela. Zelo nam je všeč narava, ki je raznolika in neokrnjena in iskreno upam, da jo boste znali takšno tudi ohraniti. Kot Japonce, navajene hitrega ritma življenja v velikih mestih, nas je še posebej presenetil umirjen način življenja, ki smo ga opazili v Sloveniji. Včeraj popoldne, ob času odhoda iz služb, smo se sprehodili po centru Ljubljane in nikjer ni bilo gneče. Ljudje so bili sproščeni, mnogi med njimi so se ustavljali v lokalih ob kavi ali so si privoščili sladoled... Vse brez velike naglice, ki je

tako značilna za velika japonska mesta (V Tokiu živi več kot 13 milijonov ljudi, na Japonskem pa jih je kakšnih 120 milijonov! - op. B.Č.).

V štirih prekrasnih dneh smo obiskali Bled, Ljubljano, Škocjanske jame, Predjamski grad in Postojnsko jamo. Tudi ta je zelo lepa in ne razumem, zakaj ni uvrščena v Unescov seznam!? Sicer pa mi je bil zelo všeč Bled, ki je zares idilično mesto. Ponovno sem opazil razliko med Japonsko in Slovenijo: tako veliko jezero bi bilo na Japonskem zagotovo polno motornih čolnov in skuterjev, ki bi divjali po vodi. Na vsakem koraku opažam, da Slovenci spoštujete svojo naravo in narava je nekaj, kar Japonci nadvse cenimo. Kljub pomanjkanju prostora in velikim mestom smo Japonci zelo povezani z naravo. V primerjavi z Japonsko se zdi, da ljudje tu živite mnogo bolj umirjeno.

Oddajo, ki je na sporedu vsako nedeljo, vodim že eno leto. Vendar pa sem se tokrat prvič odpravil z ekipo na teren. Japonci veliko potujemo v tujino in večina se jih odloča za klasične turistične destinacije v Evropi in Ameriki, ker jih najbolj poznajo. Veseli me, da bomo gledalcem predstavili tudi manj znane kraje, ki pa so enako, če ne še bolj vredni obiska. Hkrati sem vesel, da je Slovenija prva dežela, ki jo predstavljamo. Njena lega v osrčju stare Evrope, le nekaj kilometrov oddaljena od Italije in Avstrije, bo

pritegnila mnoge Japonce. Toliko kilometrov, kot je razdalja od teh sosednjih dežel, nekateri na Japonskem prevozijo vsak dan do službe!

Prepričan sem, da bo Slovenija navdušila marsikaterega Japonca. Sam jo bom doma zasebno in v oddaji zelo priporočil in vsem, ki jih poznam, bom dejal, naj raje kot Francijo obišejejo Slovenijo. Tudi sam bi se prav z veseljem še kdaj vrnil sem na počitnice. Rekli ste mi, da imate tudi lepa zdravilišča. Prav rad bi se v kakem odpočil. A želel bi si ogledati vso državo. Opazil sem, da je kljub majhnosti Slovenija zelo raznolika dežela.

Mislím, da je problem bolj v nepoznavnosti, kajti to je vse, na čemer morate delati v prihodnje. Z našo oddajo bo Slovenijo in Kras spoznalo približno 6 milijonov ljudi, kar je gotovo izvrstna promocija. Svoje dobre vtise bomo odnesli s seboj in doma povedali, kako prijazno ste nas sprejeli in pogostili. Izkušnje s potovanj prijateljev in znancev so za Japonce zelo pomembne, ampak tako je verjetno povsod po svetu. In če bi imeli direktne letalske povezave s Slovenijo, bi bilo to zelo koristno. Samo pokazati morate te svoje lepote našim ljudem, jim povedati, kje ste, kako varna in mirna je ta dežela, predstaviti svoje prijazne ljudi in okusno hrano, ki jo pripravljate!

V teh dneh smo si za slovensko hrano vzeli malo časa, zato se vam zahvaljujem za to odlično in okusno večerjo, na katero ste nas povabili. Res bi bilo škoda zapustiti Slovenijo, ne da bi poskusili kraški pršut in ostale mediteranske specialitete, ki ste jih ponudili. Tudi teran je bil odličen! Sicer zaradi zdravstvenih razlogov nikoli ne pijem alkohola, ampak tokrat sem naredil izjemo in zdi se mi, da kar čutim njegov blagodejni učinek”.

Člani prve snemalne ekipe, ki smo jih tudi povabili na poslovilno večerjo, so bili enako kot njihovi kolegi iz druge ekipe navdušeni nad hrano, predvsem pa nad domačim teranom in teranovim likerjem. Prav tako pa so bili iskreno veseli revije Kras v angleščini, ki jim je predstavila nastanek in razvoj krasa na Slovenskem, kraške posebnosti in pojave ter n drobno Park Škocjanske jame, kar vse jim je bilo v pomoč pri pripravi oddaje o svetovni dediščini.

Brina Čehovin, prof. umetn. zgodovine in univ. dipl. etnologinja - vodja promocijskih dejavnosti v Slovenski turistični organizaciji, Ljubljana, doma iz Sežane

Druga snemalna ekipa TBS Vision iz Tokia, ki je posnela snemanje oddaje "Svetovna dediščina" o Škocjanskih jamah in posebno reportažo o Sloveniji. Drugi z desne je japonski igralec Akira Terao.

Vse fotografije: B. Čehovin

Društvo MMM – Mavrični most mladih sporoča:

PRAZNIK TERANA IN PRŠUTA V DUTOVLJA BO 18. IN 19. AVGUSTA!

Klemen Mozetič - Igor Vovk

Slovenski rek pravi: „*Gorje deželi, ki ne bo skrbela svojim vinom lepega imena ohraniti! Mati je zemlja, oče je sonce, vino je duša*“. ... V časopisu smo letos spomladi brali PRAZNIKA TERANA IN PRŠUTE NE BO. Pa smo nekateri v našem društvu MMM - Mavrični most mladih - rekli: „Kaj, če bi MMM sprejel nov izziv?“ In na naše veselje in presenečenje je Občina Sežana izmed prijavljenih za organizacijo te tradicionalne, že 31. prireditve izbrala prav nas. Krepko smo zavihali rokave, saj se sobota in nedelja, 18. in 19. avgust, ko bo v Dutovljah na Krasu Praznik terana in pršuta, hitro bližata. In za moto prireditve smo izbrali verz pesnika moderne Otona Župančiča: „... *Moje srce kipi/in polje,/moja duša/je židane volje,/kot bila bi pila/kraški teran.*“

Prvič je bil Praznik terana in pršuta na pobudo vinogradnikov in vinarjev 27. julija 1970. Dutovlje so bile izbrane, ker se smatra, da je tod središče domovine pristnega kraškega terana. Pripravila ga je Kmetijska zadruga Kras. Prireditveni prostor je bil v parku nekdanje osnovne šole, kjer je sedaj Socialno varstveni zavod Dutovlje. Ko pa je kraj dobil novo šolo in nov vrtec, se je praznovanje terana in pršuta preselilo v njuno bližino. Novemu prostoru daje svoj čar borov gozdiček, saj so v njegovi senci ob stojnicah in šankih obiskovalci varni pred poletno pripeko. Bližnja osnovna šola in vrtec pa sta prikladna za razstave, ki so vsakoletne spremljevalke praznika.

Organizacijo 31. Praznika terana in pršuta v Dutovljah smo torej prevzeli mladi iz prostovoljnega društva Mavrični most mladih. Naš cilj je organizirati prireditev čim bolj pristno in domače, med katero se bo nepretrgoma nekaj dogajalo na odru in okrog nje. Nastopile bodo glasbene skupine, ki bodo zadostile ljubiteljem vseh vrst plesov. Voditelji pa bodo poskrbeli, da bo vse imelo tudi svoj smisel. Okrog odra bo pestro. Obiskovalci si bodo lahko ogledali komedijo, tekmovali v vlečenju vrvi, sodelovali v dobrodelnih igrah, od katerih izkupiček bomo namenili postavitvi nadstreška za avtobusno postajo pred osnovno šolo v Dutovljah. Ogledali si bodo lahko razstavo in stojnico, kjer jih bomo prepričevali, da je te-

ran lahko tudi zdravilo. In, seveda, ves čas prireditve bodo lahko uživali med poskušanjem pršuta, sirov in terana. Pa tudi priprave tipičnih kraških jedi s pršutom in teranom jih bomo naučili! Nekaj popolnoma novega bodo delavnice za mlade, ki jih bodo vodili študentje. Na njih bodo otroci ustvarjali tisti čas, ko bodo njihovi starši kramljali ob dobri kapljici in plesali.

Pri organizaciji letošnjega Praznika terana in pršuta si bomo prizadevali, da poleg ponudbe kulturne zabave poudarimo pomen Krasa in njegovih posebnosti ter dobrot. Potrudili se bomo za čim bolj pristno sodelovanje z vinogradniki in vinarji, s Krajevno skupnostjo Dutovlje, z osnovno šolo in z vsemi domačini, da kaj storimo tudi za obuditev starih običajev. Radi bi, da praznik zaživi s prebivalci Krasa in da ga Kraševci sprejmemo za svojega. Želimo si, da bi bil praznik pomemben za vse, ne le za njegove organizatorje. Zato smo se naloge lotili na prostovoljni osnovi in ne komercialno. Morda nam letos to še v celoti ne bo uspelo, saj se v organizacijo prireditve podajamo prvič. Obljubljamo pa, da bo vstopnina nižja, kot je bila minula leta.

Nekateri se z začudenjem sprašujejo, kako da je društvo MMM prestopilo iz svojih norm. Do sedaj so bile namreč vse naše prireditve brez alkohola, s prevzemom organizacije Praznika terana in pršuta pa naj bi reklamirali teran... Res je! Mladi v našem društvu smo proti pijančevanju. A hkrati poudarjamo, da je z vinom tako kot z delom: najti je treba pravo mero. Človek brez delovnih navad in popolni abstinent sta prikrajšana za velik užitek. Prvi ne doživlja zadovoljstva, ki ga daje delo, drugi pa ne doživlja užitka, ki ga ob hrani nudi kozarec vina. Pri vsakem zdravilu je pomembno, da se ga ne zaužije preveč. To velja tudi za teran, ki je že v antiki, pred več kot dvema tisočletjema veljal za zdravilo. **Naše geslo je: „Dobro vino je dar narave, združuje vinogradnika in vinarja, zato naj bo človeku v korist in ne v pogubo!“**

Do zaključka redakcije te izdaje revije Kras (3. avgusta 2001) v društvu Mavrični most mladih že lahko napovedujemo naslednji program 31. Praznika terana in pršuta v Dutovljah na Krasu:

Kraške žene s plenirji na glavah v povorki leta 1972

Takole se je na povorki voz leta 1976 predstavila Pliskovica!

Sobota, 18. avgusta:

Za ljubitelje kraških kleti se predvideva tako imenovani dan odprtih vrat, kar pomeni, da si boste dopoldne lahko ogledali delo vinogradnikov in vinarjev pri njihovem kletarjenju in poskusili njihova vina.

Ob 9. uri bo kolesarski izlet „S kolesom na teran in pršut“. Start bo izpred prireditvenega prostora in 15 kilometrov dolga pot bo vodila skozi vasi Skopo, Kosovelje, Pliskovica in Dutovlje mimo treh kontrolnih točk. Vrnitev na startni prostor bo okrog 12. ure.

Med 15. in 18. uro vabi v svoje salone pohoštva v Dutovljah družba KRASOPREMA.

Ob 16. uri bo v osnovni šoli Dutovlje otvoritev razstave Društva vinogradnikov in vinarjev Krasa, Aktiva kmečkih žena Sežana, Društva rejcev drobnice s Krasa, Socialno varstvenega zavoda Dutovlje, Osnovne šole Dutovlje, slikarke Laure Penko, izdelovalke suhega cvetja Irene Trop in kamnosekov Jožeta Rijavca ter Franka Orla.

Ob 16., 17. in 18. uri bo ogled pršutarne sežanske družbe KRAS v Šepuljah.

Ob 19. uri bo pričetek zabavno-glasbenega programa. Nastopili bodo: učenci osnovne šole Dutovlje, plesna skupina Kobra iz Sežane, folklorna skupina KUD Karel Štrekelj iz Komna. Vmes bo degustacija zmagovalnih vin in izbor Kraljice terana in pršuta. Zabavali pa vas bodo skupine: Čuki, Simple in Delete ter Damjana Godnič. Vstopnina na prireditev bo za 30 odstotkov cenejša od lanske. Za otroke do 131 cm višine bo vstop brezplačen!

Klemen Mozetič - predsednik društva Mavrični most mladih,
Igor Vovk, podpredsednik društva Mavrični most mladih
in glavni organizator 31. Praznika terana in pršuta,
Klanec 20, 6240 Kozina

Nedelja, 19. avgusta:

Od 14. ure naprej bo za ogled odprta razstava v osnovni šoli Dutovlje

Med 15. in 19. uro vabi v svoje salone pohoštva v Dutovljah družba KRASOPREMA.

Ob 16., 17. in 18. uri bo ogled pršutarne sežanske družbe KRAS v Šepuljah.

Ob 16. uri bo povorka kraških vozov skozi Dutovlje.

Ob 17,30. uri bo na prireditvenem prostoru spregovoril minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Franc But in podelil nagrade za najboljše ocenjena vina.

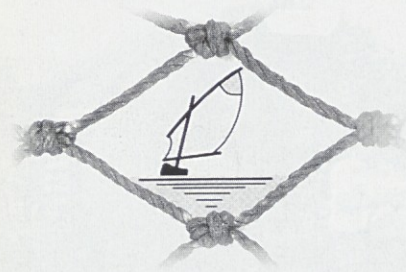
Ob 18. se bo pričel zabavni program s plesom, na katerem bo nastopila plesna skupina Kobra, povezoval pa ga bo Jure Sešek. Hkrati bo za otroke več delavnic in iger. Za glasbo bodo poskrbele skupine Sebastian, Primorski fantje in Plima.

Ob 21. uri bo v osnovni šoli Dutovlje v režiji Sergeja Verča uprizoritev komedije "Voda" kulturno-umetniškega društva Brce iz Gabrovice pri Komnu.

Vstopnina na zabavni program s plesom bo za 40 % cenejša od lanske. Za otroke do 131 centimetrov višine bo vstop prost!

31. Praznik terana in pršuta so podprli poleg naročnice - Občine Sežana še: Zavarovalnica Adriatic, BTC Terminal Sežana, Karsika, Krasoprema, Kraški zidar, Občina Miren-Kostanjevica, revija Kras in Radio Val 1. Pomagali so še: Damen, Editel, FotoArt, Frizerski studio MIK, Frizerstvo Alenka Ličen, Gostilna Grča, Kmečki turizem Ostrouška, Mercator, Metra, Optika Vatovec, Ruj nepremičnine, Trgovina in mesnica Švagelj, Vulkanizer Volčič, Vulkanizacija Hrvatič, Zlatarna in cvetličarna Klun ter osnovna šola Dutovlje in Krajevna skupnost Dutovlje.

Devin najdemo prvič zabeležen v letu 1139 v listinah nekega spora med tržaško občino in devinsko gosposčino. Zgodovina vasi je tesno povezana z nastankom gospostva Herren von Tybein ali Duinati - Devinci, ki so bili vazali oglejskega patriarha in so si zgradili grad na visoki čeri nad morjem. Njegove razvaline so še sedaj lepo vidne. Novi grad, sedaj rezidenca devinskega princa, je prvič omenjen leta 1363. Pozneje je bil nekajkrat dograjen. Bil je večkrat poškodovan; požgali so ga Napoleonovi vojaki, najbolj pa ga je prizadelo italijansko topniško obstreljevanje v prvi svetovni vojni. Porušili so vse stolpe in stavbe, ki sestavljajo grad znotraj obzidja. Popravljen je bil po končani vojni.

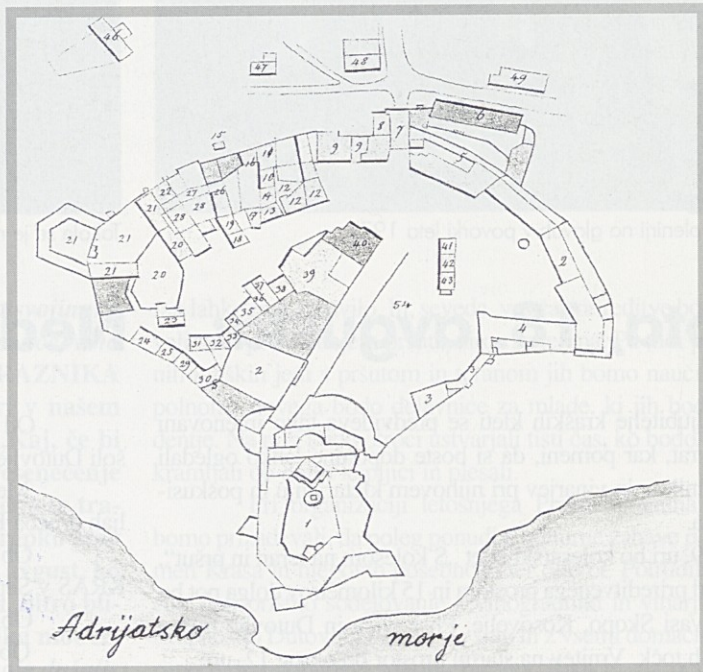
Slovenci so se naseljevali okrog gradu, kjer je nastajala vas in se postopno širila. Devinski fevd je zaznamoval dober del zgodovine slovenske Primorske. V 14. stoletju je obsegal veliko ozemlje od Soče, spodnje Vipave, dober del Krasa do Komna, Tomaja, Štorij, Senožec in do Repna ter Opčin, segal pa je tudi v Istro in zajemal Prem, Reko in grad Gotnik. Leta 1366 se je glavarstvo Devin z vsemi posestvi vred podvrгло Habzbuzranom, kot je pozneje to storil tudi Trst, da bi se zaščitil pred napadi Benetk.

Po izumrtju roda Devincev so fevd podedovali plemiči Walsee, ki so ga leta 1478 prodali cesarju Frideriku III. Takrat so glavarstvo pridružili Kranjski, izločili Senožče, Prem in Reko ter ga dali v upravo raznim namestnikom. Med temi je najbolj izstopala rodbina Hofer, ki je dobila devinsko gosposčino v dedno užitnino. Od tega obdobja naprej je mogoče zaslediti v tržaškem državnem arhivu ter v diplomatskem arhivu tržaške občine obilo listin, ki osvetljujejo

Nadaljevanje opisa nekdanje slovenske obale

DEVIN (*Duino*)

Bruno Lisjak Volpi

Karta Devina iz leta 1827 prikazuje, kako je bila vas strnjena okrog gradu, ki je označen s številko 1.

zgodovino Kraševcev in posebno slovenskih ribičev. Med Trstom in Devinom je namreč prihajalo do sporov o mejah in lovu na tune, ki so trajali do konca 19. stoletja. In o tem so se beležile vse nadrobnosti. Iz listin je razvidno, kako so imeli zaradi sporov med gosposko največjo škodo naši ribiči iz Nabrežine in Križa, prvi podložniki Devina in drugi podložniki Trsta.

Leta 1653 je postala lastnica devinskega fevda rodbina Torre di Valsassina. Zadnja potomka te rodbine je poročila princa Egona Karla Hohenlohe. Njuna hči Marija Hohenlohe je podedovala vse imetje ter se poročila s princem Thurn und Taxis. Grad, last te družine, je sedaj na prodaj... Za nas je pomembno vedeti, da je Marija Hohenlohe posedovala ladje, ki so jih upravljali slovenski pomorščaki in ribiči, mreže za tunolov ter skladišče za ribiške potrebščine na koncu nabrežinske ribiške poti «Pri čupah».

Odnosi med prebivalstvom in gospostvom niso bili prav dobri. Leta 1713 je nekaj tisoč kmetov naskočilo grad, ko se je puntarsko gibanje iz Posočja razširilo na Kras. Upor je bil zatrt v krvi, kot priča spomenik na devinskem trgu, ki ga je postavila Kmečka zveza leta 1974. Stremljenje po izkoriščenju je bilo opazno tudi na morju. Čeprav so bile že leta 1835 odpravljeni osebni privilegiji za ribolov, je Therezi Hohenlohe leta 1861 uspelo prodati nabrežinski občini pravico do ribolova v njenih vodah in je vse do leta 1889 vztrajala vnovčevati pravico do postavljanja mrež za tunolov. Nad vse nerazumljiva in nedopustna, kot vedo povedati in dokazati nekateri domačini, pa je bila v veljavi do začetka prejšnjega stoletja graščakova pravica nevestine prve noči (*ius primae noctis*).

Devin je bil dolgo časa trgovsko in kulturno središče med romanskim in sloven-

Devina, fotografiran 4. marca 1911
z železniške postaje.
Vas je še vsa okrog gradu in vidi se,
kako je bil takrat Kras še popolnoma gol;
posebno tam, kjer je pihala močna burja.
Fotografija iz zbirke B.V. Lisjaka.

skim svetom. Služil je tudi kot center in izhodišče za italijansko prodiranje na slovensko ozemlje. V 17. stoletju so tod postavili samostan Servitov in pater Gregorio Alasia de Sommaripa, ki se je naučil slovenščine, je izdal leta 1607 prvi italijansko-slovenski slovar »Vocabolario Italiano e Schiavo«.

Devina ja bil poznan pozneje tudi med pesniki in pisatelji. Med bivanjem v gradu je nemški pesnik Reiner Maria Rilke napisal svoje devinske elegije. Slovenski pisatelji Anton Aškerc, Josip Jurčič, Simon Gregorčič, France Bevk, Alojz Rebula in Igo Gruden so postavili vanj dejanja svojih del.

Točno podobo o Devini v začetku 19. stoletja daje katastrski operat iz leta 1827:

»Devina je običajna rezidenca devinske gospode in glavna vas okraja. Naha-

ja se na holmcu, ki se blago spušča, tako da uživa krasen razgled na morje in na kopno. Grad služi kot bivališče in je zgrajen na visoki skali, ob vznožje katere neprenehoma butajo morski valovi. Od tu je krasen pogled na Tržaški zaliv.

Ta vas ima prednost, da ima sicer majhni morski pristan, ki pa je zelo praktičen za vkrcavanje in izkrcavanje raznih tovorov, posebno soli. V ta namen je država zgradila ob morju posebno skladišče. K Devini pripadajo še zaselki Kohišče, Pečina in Kupici. Obdelane površine za razne pridelke se nahajajo v dolini kot tudi na pobočju hriba. Meji na vzhod z vasjo Mavhinje, na sever z Jamljami in na jug z Jadranskim morjem. Vas sestavlja 42 kamnitih hiš, v glavnem pokritih s korci. Vsak kmet ima za svoje delovne potrebe še druge majhne zgradbe.

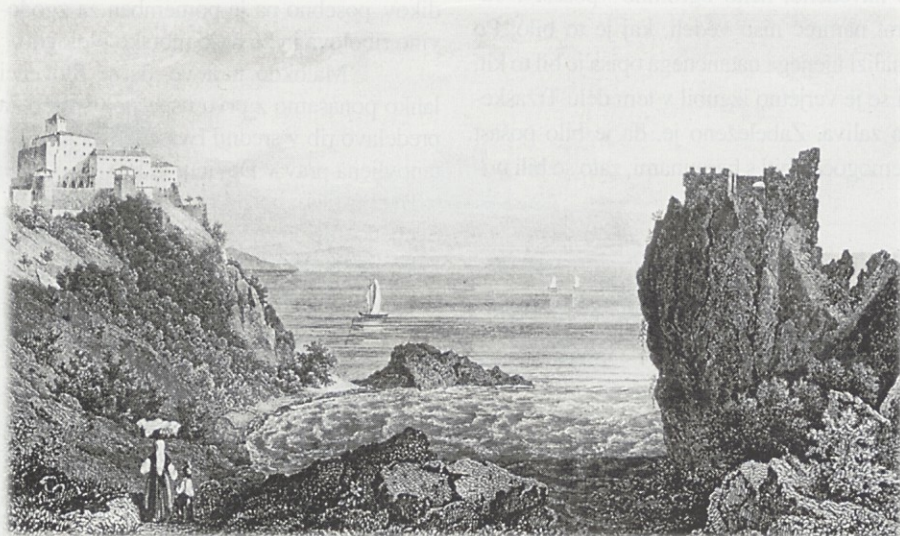
Grad je najlepša zgradba. Čeprav star, je udoben in lepo urejen. Župnijski dom služi kot stanovanje duhovnikov. Po popisu iz leta 1821 ima vas 305 oseb, od katerih je 146 žensk in 159 moških. Ima tudi 23 volov, 34 krav, 20 telet, 14 konjev, 2 osla in 149 ovac. Konji so last grofa in duhovnika.

Občina ima več cest, ki povezujejo omenjene zaselke. Edino glavna poštna in trgovska cesta je dobro vzdrževana kljub raznim vzpetinam. Pot, ki pelje v pristanišče h skladišču soli, je slabša zaradi strmine. Druge ceste so zapuščene.

Vas nima potokov, rek ali jezer. Vodo hranijo v vodnjakih, ki so sklesani v živi steni z ogromnim trudom in stroški. V su-

Litografija znanega slikarja Tischbeina iz leta 1852 prikazuje novi devinski grad in ruševine starega gradu. V ospredju je slovenska žena v narodni noši z otrokom in s plenirjem na glavi.

V zalivčku je školj (pečina, skala), za katerega pravi legenda, da je tod pesnik Dante pisal svoja dela med bivanjem v gradu.

Letalski posnetek porušenega Devina iz leta 1917. V ozadju so razvidni vojaški okopi bojne črte, čez katero italijanska vojska ni nikdar prodrla.

SLOVENCİ IN MORJE

šnem obdobju vodo pripeljejo iz Timave, da-
leč pol ure. Njive so dobro obdelane, toda
pomanjkanje vode in silni vetrovi škodijo
pridelkom. Ne glede na to se prideluje ječ-
men, pšenico, koruzo, oves, rž, fižol, ajdo,
repo in vino, ki pa je šibko in kislo. Lastniki
vseh obdelanih površin morajo plačevati de-
vinskim gospodom letno dajatev v denarju,
pridelkih in raboti. Gojijo tudi sviloprejkjo,
toda v majhni meri.

Ribolov je glavna gospodarska de-
javnost, s katero se ukvarjajo vaščani poleg
poljedelstva.

Katastrski dokument, ki daje še
mnogo drugih podatkov in je zelo obširen
ter natančen, so podpisali 29. avgusta 1827
vaški predstavniki Matija Legiša, Mateuž
Mervic, Andrej Kupec, Anton Gruden, An-
ton Pecikar in Anton Kupic.

Kot je v uradni listini navedeno, so
se Devinčani ukvarjali z ribištvom. Toda
niso lovili zase, temveč so lovili za grofa, saj
morje ni bilo svobodno. Ko pa jim je bilo
pozneje dovoljeno postavljati mreže in lovi-
ti zase, so morali plačevati dajatev v ribah in
v denarju. Lov na tune, ki je bil zelo dono-
sen, je bil rezerviran samo za grofa. Naši ri-
biči so lovili na njegovih ladjah in z njegovi-
mi mrežami kot sezonski delavci. V takratni
državni ureditvi sta bili morje in bogata lo-
višča rib last fevdalcev, mestnih gospodov
in cerkvene oblasti. Šele po letu 1835 je Av-
strija razglasila morje za svobodno in - kar je
bilo najvažnejše za slovensko ribištvo - da

imajo pravico do ribolova ob določeni obali
v širini ene morske milje samo stalni prebi-
valci občine, kateri obala pripada.

Omeniti velja izredni primer ribo-
lova, zabeležen v listinah arhiva devinske
gospoke. Leta 1730 so Devinčani ujeli, kot
je navedeno, neko ogromno »pošast«. Ta-
krat namreč niso vedeli, kaj je to bilo. Po
analizi njenega natančnega opisa je bil to kit,
ki se je verjetno izgubil v tem delu Tržaške-
ga zaliva. Zabeleženo je, da je bilo pošast
nemogoče ubiti s harpunami, zato so bili pri-

siljeni prositi za pomoč v gradu, od koder je
prišel slovenski vojak Pecikar, se podal na
morje v čupi in kita ustrelil s svojo arkebu-
zo. O tem izrednem dogodku, ki se prvič
omenja prav v tej izdaji revije Kras, bo Ri-
biški muzej Tržaškega Primorja izdal obšir-
nejše strokovno delo, saj je zanimiv z več vi-
dikov, posebno pa je pomemben za zgodo-
vino ribolova in za našo morskno biologijo.

Malokdo tudi ve, da se Slovenci
lahko ponašamo z prvo uspešno tovarno za
predelavo rib v srednji Evropi, ki je bila us-
tanovljena prav v Devinu. Leta 1850 je bila
v Trstu ustanovljena Pomorska vlada - K.K.
Seebehoerde, ki se jo danes lahko primerja s
kakšnim ministrstvom za pomorstvo kakšne
velike države. Poleg splošnih pomorskih za-
dev, kot so ladjedelništvo, plovba, pristaniš-
ča, izobraževanje kadrov, saniteta idr., se je
takratna Pomorska vlada ukvarjala tudi s
problemi ribištva in morske prehrane. Ker ji
je v kratkem času uspelo povečati ribiško
ladjevje, število ribičev in količino ulova po-
sebnost plave ribe, se je izostril stari problem

vseh ribičev Dalmacije, Istre in Slovenskega
Primorja. V poletnih mesecih je namreč se-
zonski ulov sardel, ki je poleti obilen, vedno
vplival na nizko ceno rib in celo na njihovo
izgubo, saj takrat še ni bilo hladilnih naprav.
Rešitev problema je bila v povečanju solje-
nja in gradnji tovarn za konzerviranje rib v
pločevinkah. Zato je Pomorska vlada posku-
šala privabiti podjetnike iz vse Avstro-Ogr-
ske in spodbuditi investicije tujega kapitala.
Prvi se je opogumil Čeh Warhanek. S svojo
tvrdko, ki je imela sedež na Dunaju, je po-
kusil postaviti obrat v Jelsi na Hvaru, a je
propadel zaradi previsokih cen pločevine in
transporta. Ker je bil podjetnik vztrajen in
prepričan v bodočnost te panoge, je poskusil
še v Devinu pri Trstu. Leta 1767 je odkupil
tamkajšnje staro neuporabno skladišče soli
in ga preuredil v tovarno. Vsi delavci v njej
so bili Slovenci. Ustno izročilo še priča, da
so imeli koža in lasje mladih delavk iz Devi-
na in okoliških vasi, ko so hotele na ples v
nedeljah, neprijeten vonj po sardelah, čeprav
so se okopale. Warhanek je na osnovi uspe-
šnega poslovanja tovarne v Devinu zgradil
leta 1882 še tovarno za konzerviranje rib v
Gradežu in pozneje še eno v Izoli. Pred tem
je leta 1879 začela obratovati v Izoli tovarna
francoskega državljana Emileja Louisa
Roulleta, sedaj edina preostala in po vsem

svetu znana slovenska tovarna »Delamaris«,
ki se ponaša s kakovostnimi ribjimi proizvo-
di.

Današnji Devin je popolnoma
spremenil svoj videz. Nedaleč od stare vasi
v Bokadinu so Italijani zgradili novo ribiško
naselje s pristaniščem in - skladno s progra-
mom za načrtno raznarodovanja prej po-
vsem slovenskega ozemlja - naselili izključ-
no istrske Italijane. Stara vas se je razširila in
postala turistično zanimiva. V njej deluje
prestižna mednarodna gimnazija »United
World College«, ki jo obiskujejo tudi slo-
venski dijaki. V malem, toda zelo ljubkem
pristanišču je vedno manj ribiških čolnov in
vse več športnih jadrnic.

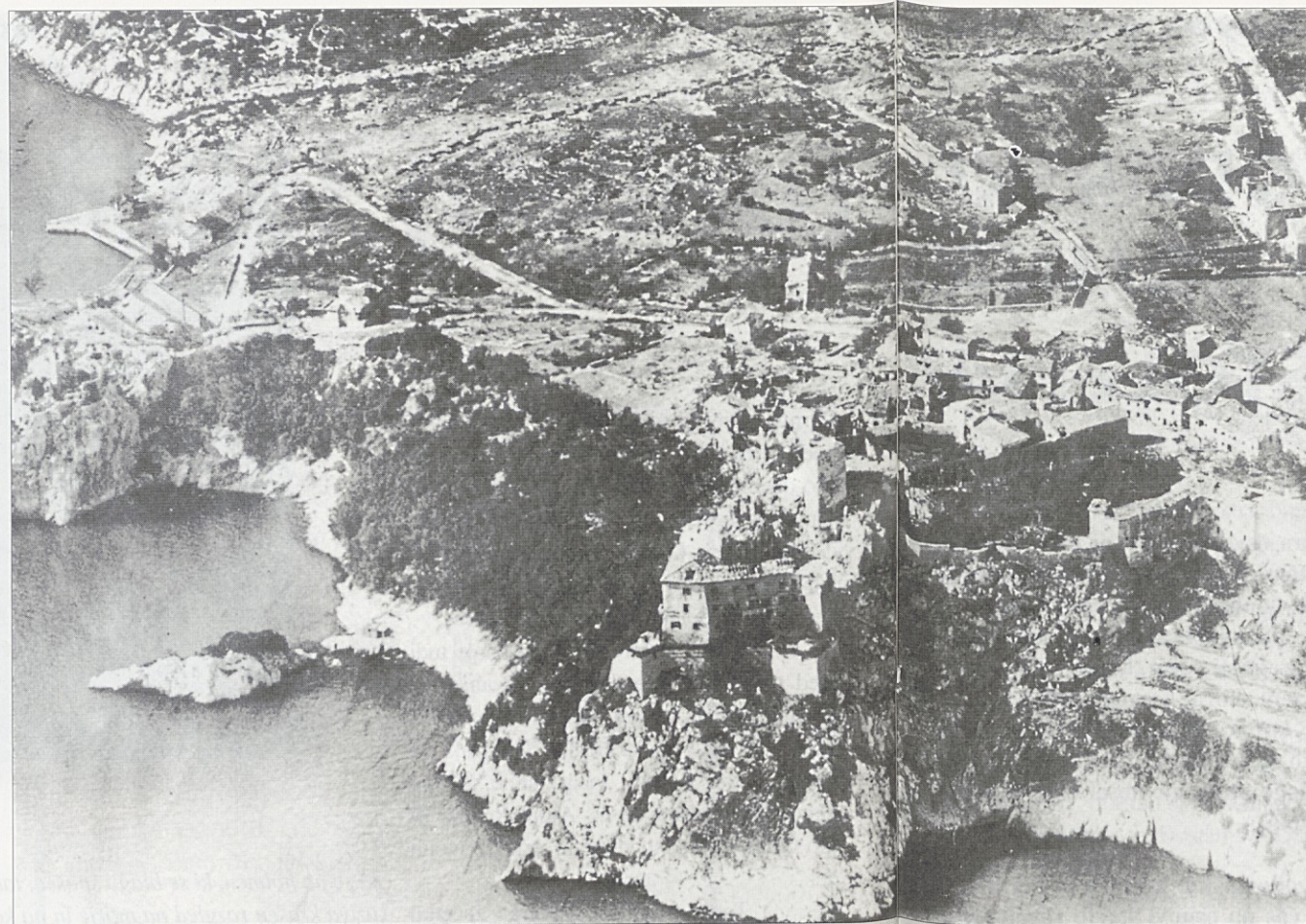
**Ker se v devinskem pristanišču cesta
konča, na njej ni velikega prometa.
Zato vam svetujem, da si privoščite
prijeten kratek oddih v prekrasni na-
ravi Devina - celo pozimi - in osvježujo-
če kopanje v čistem kraškem morju po-
leti. Obisk s čolnom ali z jadrnico pa je
prav enkratno, saj si z morja lahko pri-
voščite veličasten pogled na stari in
novi grad ter na navpične skale pod
njima. Priporočam ga vsem Sloven-
cem, s plovilom ali brez njega! Zelo
prijetno boste presenečeni, saj je Devi-
nu enakih koticov v Evropi ostalo
prav malo!**

Viri:

Lisjak Volpi, Bruno, 1995, 1996:
Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja od Trsta
do Timave, Mladika, Trst
Lisjak Volpi, Bruno, 1999: Delamaris 1879-1999 -
120 let iz morja v konzervo, Delamaris, d.d., Izola
Državni arhiv v Trstu: Katastrska zbirka,
arhiv Thurn und Taxis, Devinski urbarij
Krajevni leksikon Slovencev v Italiji, 1990,
prva knjiga, ZTT, Trst

Informacije o ribištvu in zgodovini pri avtorju:
Trst, telefon: 040-44536.

Bruno Lisjak Volpi, pomorski kapitan -
publicist za pomorske in ribiške vede,
direktor Ribiškega muzeja Tržaškega Primorja

Edina slika iz konca 19. stol., ki zelo nazorno kaže devinsko pristanišče in ob njem prvo uspešno
tovarno za predelavo rib v Avstro-Ogrski. Ne gre pozabiti, da je obratovala na slovenskem
ozemlju, s slovensko delovno silo in z ribami slovenskih ribičev. Porušena je bila
med prvo svetovno vojno in po zasedbi Italije ni bila popravljena ter ni več obratovala.
Fotografija iz zbirke B.V. Lisjaka.

Devin na znamki iz serije desetih znamk,
izdanih 15. avgusta 1945, ki prikazujejo kraje
in proizvode Istre in Slovenskega Primorja.
Zanimivo bi bilo vedeti, zakaj se danes v Sloveniji
ta del Krasa, čeprav je onstran meje, ne smatra več
za Slovensko Primorje?

KULTURNI, GOSPODARSKI IN POLITIČNI UTRIP KOMNA V II. POLOVICI 19. STOLETJA

Boštjan Štolfa

*Planota, ki se od Učke
in Snežnika počasi spušča k
soškemu produ, je za Tržačane
in Goričane magična.*

*Pobočje, na katerem so se
tisočletja selila ljudstva,
je nenavadno. Zgodovina,
geologija in ljudje na njem
so še danes velika uganka.*

*Kamen in človek
se nam na prvi pogled zdita
podobna in preprosta.
Pokrajino občutimo surovo,
ljudi ostre, toda kdor pogosto
prihaja in ima tukaj sorodnike,
rad prizna, da deželo težko
razume. V njeni zgodovini so
luknje kakih petih ali šestih
stoletij!*

(Maks Fabiani: KRAŠKA SFINGA)

Delček te Fabianijeve »velike uganke« poskušam osvetliti z nekaj podobami iz življenja Komencev. Kot že sam naslov pove, v tem članku predstavljam kulturno, gospodarsko in politično dogajanje v Komnu v dokaj burnem času druge polovice 19. stoletja. Kot prvotni cilj iskanja sem si najprej izbral odseljevanje s Komenskega v omenjenem obdobju, ker pa je v II. svetovni vojni skupaj s Komnom pogorel tudi bogat župnijski arhiv, je podatke o tem skoraj nemogoče dobiti. Čeprav snov zajema tako kulturno in gospodarsko kot politično dogajanje, je slednjega manj. Ker je bilo prav v tistih časih veliko spletk okrog političnih strank, okrožij, županstev itn. na Primorskem, sem to dogajanje raje obšel in se osredotočil na gospodarstvo, šolstvo in na podobo Komna.

Gradivo sem zbiral in dobil v najrazličnejših zgodovinskih knjigah in berilih; v raziskovalni nalogi Jasne Fakin (Komen skozi čas na osnovi starih razglednic, april 1997); v tako imenovani Tomajski knjižnici, ki je shranjena v dijaškem domu v Vipavi (predvsem v letnikih časopisov Glas (1873, 1874, 1875) in Slovenski Primorec (1868)); nekaj zanimivih člankov pa je tudi v reviji Kras, predvsem objavljeno predavanje dr. Franca Kralja o zgodovini Komna ob 750-letnici prve omembe kraja in župnije Komen. Razglednice so iz zasebne muzejske zbirke Jožeta Volčiča iz Komna

Vse odkrito in zbrano gradivo sem strnil v krajšo raziskovalno nalogo, ki pa prav gotovo ne obsega in ne omenja vsega dogajanja, kajti čas druge polovice 19. stol. je bil prav tako kot v Avstro Ogrski monarhiji pester tudi na Krasu.

Kronološki pregled dogajanj v Komnu v II. polovici 19. stoletja

Najlažje pestro dogajanje v Komnu predstavim s kronološkim pregledom, ki obsega le dogodke, neposredno opisane v uporabljenih virih:

1848/49: v avstro-ogrski monarhiji se ukine fevdalizem in njegov upravni sistem;

1851: komenska občina (župan je Valentin Kavčič) sodi v sodni okraj Sežana; je sedež župnije in šole ter ima 2.516 prebivalcev;

1853: sodni okraj Komen postane okrajni urad (središče komenskega okraja), celoten okraj šteje 19 vasi in 13.813 prebivalcev; v Komnu so župan, uradniki, sodišče, notar, policija, cerkev, župnišče, šola, gostilne in trgovina;

1855: Komen dobi pošto;

1855: predstojnik okraja Komen je Alois Polley*;

3. januar 1857: rodi se Alojzij Štrekelj (sadjar, vinogradnik, politik);

1859: začetek pogozdovanja s črnim borom;

2. junij 1867: ustanovljena komenska čitalnica (odprtje);

21. april 1868: rodi se Josip Štrekelj (učitelj, vinogradnik, vrtnar);

1869: odprejo narodno čitalnico (verjetno že drugič!);

1873: g. Andrej Kocman, župnik in dekan v Komnu, dobi viteški križec Franc-Jožefovega reda;

9. oktober 1873: potekajo volitve državnega poslanca;

1873: Avstrija uvede obvezno šolanje;

januar 1874: za državnopravniškega opravnika pri c.kr. okrajnem sodišču v Komnu je imenovan notar Josip Kavčič;

12. februar 1874: rodi se Anton Štrekelj (sadjar, vinar, šolnik);

marec 1874: 200-250 otrok brez šole; ob novem letu izgubili učitelja Piana, prvega marca še podučitelja;

april 1874: v Komnu še vedno ni učitelja, 400 za šolo sposobnih otrok;

20.-21. junija 1874: toča na Komenkem uniči ves pridelek;

avgust 1874: za župane na Krasu so izvoljeni: v Komnu Friderik Švara, v Škrbini Jože Pipan, v Temnici-Kostanjevici Primožič, za podžupana v Kostanjevici ključar Urđih;

1875: v tako imenovani šolski sobi poteka poučevanje o svilopreji;

13. junij 1875: predavanje g. Kuralta o trtnih in vinskih boleznih;

v 90. letih 19. stoletja: dvigne se število pridelovalcev svile; osnovan in zasajen je nasad črnega bora Cirje, danes poznan kot najstarejši nasad črnega bora na Komenkem - gozdni park Cirje;

1880: Komen ima 158 hiš in 787 prebivalcev;

1890: Komen ima 812 prebivalcev;

31. december 1890: občina Komen šteje 14.224 prebivalcev in ima 63 prebivalcev na kvadratni kilometer;

1891: župnija Komen šteje 3.059 ljudi.

Komen kot zgodba

Za začetek si najprej pogledjmo, kako je Komen opisal Rado Bednarik leta 1932 v knjigi Goriška in Tržaška pokrajina v besedi in podobi:

“Komen, kraška “prestolnica”, središče kraških potov, nekdanjih “kanclij” in tožbà pa še terana po vrhu. Komen (tržkega pečata ni imel) je lepo skupaj zidan prav ko pravi trg, čeprav so Komenci po večini le kmetovalci”.

Ta, ne ravno star, pa vendar pomemben splošni opis Komna je še posebno zanimiv, ker posega v čas, ko Komen še ni bil požgan. Avtor sam nam podaja zanimivo trditev, da “Komen tržkega pečata ni imel”. Tudi sam sem večkrat v dvomih, ko me ljudje vprašajo, kako velik pa je Komen? Ljudje ga namreč poznajo kot središče Komenškega Krasa, torej pričakujejo že pravo malo mesto! Dandanes bi Komnu težko rekli vas, še težje pa mesto. Je torej Komen vendarle trg? Odgovor seveda prepuščam osebni presoji vsakemu domačinu ali naključnemu obiskovalcu.

V tistih časih...

V drugi polovici 19. stoletja so Komenci živeli pod oblastjo avstro-ogrske monarhije. Njen politični in upravni sistem je na življenje ljudi zelo vplival in omogočil, da se je kraj začel gospodarsko, kulturno in politično razvijati. Starejši vaščani znajo povedati, da je bilo to obdobje “eno izmed najlepših”. Vas je bila dokaj majhna, hiše so bile med seboj gručasto povezane in so sestavljale zaokroženo celoto. Bile so srednje velike in zidane v kraškem stilu.

Pogled na žandamerijo (orožniško kasarno) na levi strani ceste in na Ravbarjevo trgovino na desni strani leta 1900.

Pozdrav iz Komna

1/5 1900

Komenska cerkev, visok dimnik fužine in hiša notarja Kotnika. Razglednica odposlana leta 1904.

KOMEN

Politično življenje

Po podatkih iz leta 1851 je občina Komen sodila v sodni okraj Sežana in je obsegala: katastrsko občino Komen z Malim Dolom in Preserji ter katastrske občine: Tomačevica, Sveto in Volčji Grad. Skupno je občina Komen takrat imela 2.516 prebivalcev. V Komnu je bil tudi sedež župnije in šole.

Največ občin je bilo ustanovljenih v šestdesetih letih 19. stoletja. Sodni okraj Komen je bil ustanovljen kot okrajni urad 1853. V občnem državnem zakoniku, prav tako iz leta 1853, je objavljen seznam krajev tudi za komenski okraj: Avber, Brestovica, Brje, Gabrovica, Gorjansko, Komen, Kopriva, Mavhnje, Nabrežina, Pliskovica, Šempolaj, Škrbina, Štanjel, Štjak, Temnica, Veliki Dol, Vojščica. Prebivalcev je bilo 13.813.

Okraj Komen je združeval tudi nekatere občine ukinjenega sodnega okraja Devin, nekaj občin sežanskega sodnega okraja ter eno občino z Goriške. Dve občini sta bili ustanovljeni pozneje, tri občine pa so se pridružile drugim sodnim okrajem.

Na seznamu državnih predstojnikov in uradnikov iz leta 1855 je bil predstojnik okraja Alois Polley* (Alojzij Polley), ostali uradniki in pomočniki pa so bili: Joseph Vogou, Thomas Graf, Ludwig Lenardig, Joseph Comel, Andreas Tribusson, Michael Logar, Peter Pellizon.

Simon Rutar v Pokneženi grofiji Goriške in Gradiščanske (I. del, Ljubljana 1892) piše, da je v komenskem sodnem okraju, ki spada pod sežansko okrajno glavarstvo, 19 županij in 28 občin. Komenski okraj je takrat (31. december 1890) štel 14.224 prebivalcev in meril 22.615,73 hektarov. V cerkvenem oziru so Kraševci (okrog 15.000) spadali pod tržaško škofijo.

Cerkev in vas

Vas leži na nadmorski višini nekje med 268 in 290 metri. Nad vasjo stoji veličastna cerkev sv. Jurija, ki je zanimiva stvaritev baročne cerkvene arhitekture na Pri-

morskem. Zgrajena je bila leta 1773 na mestu, kjer je včasih stala ena od treh cerkva v Komnu. Poleg zelo lepega marmornega oltarja iz leta 1776 (delo beneške šole posebej za to cerkev) so zanimive tudi orgle, ki predstavljajo redek dunajski model in so stare okrog 150 let. V katastrski mapi iz leta 1833 je vrisana še ena cerkev sv. Lovrenca (stala je na območju »Pivke«), a te cerkve v katastru iz leta 1876 ni več.

Fužina

Na starih razglednicah in fotografijah je razpoznavna še ena komenska znamenitost, ki so jo, žal, Italijani po prvi svetovni vojni uničili. To je bil visok kamin fužine - livarne, ki je bila največji industrijski obrat v Komnu v tistem obdobju.

Stavbe

V Komnu je bilo, poleg omenjenih cerkve sv. Jurija in fužine z znamenitim kaminom še nekaj drugih znamenitih zgradb.

Po letu 1853 je z Vrhniko prišel v Komen notar Kotnik. Sezidal si je mogočno hišo (Pri Kotniku), ki je izstopala iz tedanje kraške arhitekture. Pisarno je imel v spodnjih prostorih, v zgornjih pa je stanoval. Okoli hiše je imel prekrasen vrt, v katerem je imel zaposlenega vrtnarja. Poleg njega je imel tudi dve služkinji in uradnico, ki mu je pomagala pri notarskih delih. V Komnu si je ustvaril tudi družino, imel je ženo iz Nabrežine in tri hčere. Po pripovedovanjih je bil zelo resen in strog mož z velikim ugledom. V Komnu je bil do druge svetovne vojne.

Poleg notarjeve hiše je bila zelo pomembna in mogočna stavba tudi žandarmerija in sodnija. Stala je v središču Komna – »Na Placu« (Na trgu – op. ur.), na prostoru sedanje benzinske črpalke. V spodnjih prostorih je bila sodnija, v katero je bil vhod s Placa, v zgornjih prostorih pa je bila žandarmerija oziroma policija, ki je imela vhod s strani, ter stanovanja uradnikov. Pred stavbo so stali kamniti ovalni stebri, ki stojijo še sedaj, vendar pred Zadržnim domom. Da je bila to pomembna stavba, sklepamo tudi po njeni arhitekturi. Predvsem je bil zanimiv

portal pri vходу v sodnijo. Na stavbi je bil tudi železen grb avstro-ogrške monarhije.

Nasproti žandarmerije je stala trgovina Antona Ravbarja s prehrano in železnino. Še dandanes se tej hiši reče »pri Ravbarju«. Lastnik je pričel kot vajenec iz Repentabra in si pozneje v Komnu ustvaril trgovino. V spodnjih prostorih je bila trgovina, v zgornjih je bilo njegovo stanovanje. Za hišo je imel skladišče in vrt. Velik zid, ki se še danes vleče od Ravbarjeve hiše (na levi strani ceste v smeri proti Sežani), so vaščani sezidali po Ravbarjevem naročilu.

Naj omenim še nekaj objektov! Pod cerkvijo je stala osnovna šola, ki delno še stoji. Zraven šole sta bili Občina in Župnija, Na Placu je bila gostilna pri Smrdetu, pa gostilna Kovačič ali »Pri Buči«, namenjena predvsem furmanom. Glavna ulica, ki je potekala skozi Komen, se je imenovala Županska ulica (danes mimo banke, zavarovalnice, Občine Komen in gostilne Špacapan). Potem pa so še pošta (v stavbi pod osnovno šolo), prehrabena trgovina »Comel«, mesnica, gostilna in »malen« (mlin) ter društvena dvorana, vse v lasti Sovdatovih. Pa še Živčeva tr-

govina, v kateri so prodajali usnje, čevlje in steklo, ter trije kali, ki so služili za napajanje živine in pranje perila.

Šola

Stavba osnovne šole je bila zgrajena pod astro-ogrsko oblastjo. Pred prvo svetovno vojno so imeli dvoizmenski pouk. V šolo so hodili tudi otroci iz okoliških vasi. Čeprav je bilo leta 1873 v Avstriji uvedeno obvezno šolanje, večina otrok ni redno obiskovala pouka, saj je bilo doma, na kmetiji, veliko dela. V Komnu je v letih 1877-1879 poučeval tudi Janko Leban. Rojen je bil leta 1855 v Kobaridu in umrl leta 1932 v Kandiji pri Novem mestu. Bil je učitelj, pesnik, pisatelj in glasbenik. Deloval je tudi v Čitalniškem društvu v Komnu. Po ustnem izročilu in iz knjige Primorski učitelji so na komenski šoli v drugi polovici 19. stoletja poučevali še šolniki Avgust Tance (1886-1890), Alojzij Šonc (1896) in Ernesta Ingerle (1881-1915).

Poleg osnovne šole je delovalo v Komnu tudi več večernih strokovnih šol. Delovale so sadjarska šola, ki jo je vodil Štrekelj, ter več obrtnih šol: kovaška, čevljarška, mizarska in zidarska.

Pošta

Pošta v Komnu je bila ustanovljena leta 1855. Do požiga Komna (1944) je delovala v stavbi pod osnovno šolo, ki je sedaj ni več. Stala je na današnji cesti - Na Placu - pri spomeniku. Vhod vanjo je bil z vrta, ki ga je osenčevala velika murva. Prvi žig pošte je bil dvojni krog z napisom KOMEN. Tega je pozneje nadomestil majhen okrogel žig. Zadnji žig pred prvo svetovno vojno je bil črtast z napisom KOMEN.

Komenska pošta je imela zbirno pošto po sosednjih vaseh - v Škrbini, Svetem in Gorjanskem. Od tod so iz gostiln, trgovin ipd. lastniki, ki so bili za to plačani, vsak dan prinašali zbrano pošto v pošto središče v Komen, od koder so jo odpremljali s konjsko vprego naprej.

Grad v Komnu

Naj omenim še, domačinom prav gotovo nepoznano stavbo v Komnu, od katere se nam razen nekaterih pisnih virov ni ohranilo nič drugega. Grad Castelgiovanni v

Zagrajcu je bil porušen leta 1499, zato so se Astolfi odločili, da se preselijo v bližnji Komen, ki je bil manj osamljen in bolj utrjen pred napadalci. V Komnu so Astolfi zgradili utrjeno prebivališče, kamor so se preselili leta 1550, vendar od njihovega nekdanjega gradu v Komnu ni več sledu. Ustno izročilo poroča, da je na njegovem mestu zraslo v 18. stol. novo poslopje. Grad naj bi stal na mestu sedanjega zdravstvenega doma, saj naj bi arhitekt Maks Fabijani v svojih načrtih za Vilo Storici v Komnu leta 1934 nakazal elemente gradu, na primer motiv grajskega stolpa, ki je v zunanji podobi zgradbe dobro viden. Je torej Fabianijeva arhitektura Vila Storici simbolno povezana z nekdanjo utrdbo Astolfijevih?

Pogozdovanje Krasa

Stoletna paša ovc in koz je preprečevala naravno pogozdovanje. Skromno zemljo je spiralo in strašno kamenje je postajalo vse bolj vsiljivo. Zemlje je malo, pravzaprav zelo malo; le v vrtačah je prst globlja. Tako se nam prikrađe misel, da bi bilo deželo najboljše prepustiti gozdarju. Naravno in tudi umetno pogozdovanje dobro napreduje. Črni bor se razrašča in z njim hrast, ki bo skupaj z melioracijo pašnikov v nekaj letih spremenil zunanjo podobo Krasa. Ostali pa bodo kamnolomi, zakladi in bogastvo Krasa. (Maks Fabiani; iz spisov »Kraška sfinga« in »Zemlja«)

Prva pogozdovanja na območju Komna so potekala v okviru programa splošnega pogozdovanja Krasa, ki se je uspešno začelo s črnim borom že leta 1859. Na osnovi zakonov o pogozdovanju Krasa so ustanovili posebne komisije za pogozdovanje Krasa. Te komisije so ugotavljale, katera zemljišča je treba najprej pogozditi. Ustanovljale so posebne gozdne drevesnice za vzgojo potrebnih sadik in razreševale vsa sporna vprašanja v zvezi s pogozdovanjem. V tem obdobju je bila tudi v Komnu osnovana gozdna drevesnica, ki je svojemu namenu zelo uspešno služila vse do leta 1950 in še nadaljnjih 25 let za vzgojo sadik okrasnega drevja in grmičevja.

Drevesnica je bila postavljena med dva kala, tako da je bilo vedno dovolj vode za zalivanje. V drevesnici je bilo zaposlenih po deset delavcev, v poletnem času celo do dvajset. Na površini 5.600 kvadratnih metrov so vzgojili povprečno do 2 milijona dvoletnih sadik črnega bora, primernih za

Podoba Komna na razglednici iz leta 1889. Vidna sta visoki dimnik fužine in cerkev sv. Jurija. Na levi je Županska ulica.

KOMEN

pogozdovanje. Lastnikom zemljišč, ki so to želeli, so sadike podarili tudi zastonj. Če je bil program pogozdovanja zahtevnejši, so površino drevnice tudi razširili na druga zemljišča. Sadike so tudi izvažali in sicer v Dalmacijo ter za pogozdovanje na jadranskih otokih.

Najstarejši nasad črnega bora na komenskem območju je gozdni park Cirje, ki je bil osnovan v zadnjem desetletju 19. stoletja. Pridobitev zemljišča za pogozditev in samo posaditev je vodil c. kr. gozdar Anton Mrak (umrl 1900. leta, pokopan v Komnu, spomenik na pokopališču ob vzhodnem delu obzidja). Pri pogozditvi Cirja je imel gozdar Mrak male težave z domačini, ki so pogozditvi nasprotovali, ker so to zemljišče dotlej uporabljali za dnevno zbiranje vaše govedi, od koder so vaški pastirji živino gnali na »skupno gmajno«. Po pripovedi naj bi zlobneži ponoči celo populili vse sadike, ki so jih pogozdovalci posadili. Zato naj bi se gozdar Mrak odločil, da bo kar oborožen prespal v novem nasadu.

V tistem obdobju so na območju katastrske občine Komen pogozdili še komensko Volarijo, levo ob cesti Komen-Volčji Grad in gmajno Komenski hrib, levo in desno ob cesti Komen-Branik (tedaj Rihembark).

Nekdanje načrtno pogozdovanje Krasa se nam danes zdi nesprejemljivo, kajti Kraševci živimo obdani že s pravimi gozdovi. A zagotovo lahko trdimo, da je pogozdovanje na Krasu uspelo, kajti sedanji problemi zaradi zaraščanja Krasa nas že silijo v iskanje rešitev, kako to zaraščanje zaustaviti. Razumeti pa moramo tudi Fabianija in druge ljudi pred leti, ki so le v pogozdovanju videli rešitev za kraško zemljo.

Svilopreja

Gojitev sviloprejk se je kot pomembna gospodarska panoga uveljavila tudi na Krasu. Pri gojitvi se vzgaja sviloprejkine zapredke - kokone, iz katerih se odmotava naravno svilo.

Z gojitvijo sviloprejk je povezana kultura murv, katerih listje služi za krmo sviloprejk. Belo murvo so začeli gojiti v Benečiji in v Furlanski nižini v 15. stoletju. Med slovenskimi deželami se je izkazala kot posebno ugodna Goriška.

Zaradi ugodnih naravnih pogojev je postala gojitev sviloprejk poleg vinogradništva pomembna panoga. Največji razmah je gojitev sviloprejk dosegla v 18. stoletju, ko je vlada izdala patent o pospeševanju te gospodarske panoge (1763). Vlada je poskušala pridobiti kmečke podložnike za gojitev sviloprejk s tem, da jim je obljubljala davčno prostost za murve. Dovolila je, da sme vsak saditi murve na prostih zemljiščih ter jih uporabljati. Razdeljevala je brezplačno murvine sadike in jajčeca sviloprejk.

Statistika za obdobje od 1764 do 1775 kaže, da je postala gojitev sviloprejk trajna zaposlitev kmečkega prebivalstva tudi na Krasu. V prvi polovici 19. stol. so močno razširili z murvo zasajene površine. V Komnu so našli 38.000 dreves murve. Po razširitvi boleznih gošenih sviloprejk pa je njihova

gojitev upadla. V 90. letih 19. stoletja se je število gojiteljev sviloprejk spet nekoliko dvignilo, vendar je zaradi uvoza poceni svile iz vzhodno-azijskih dežel začela produkcija svile nazadovati.

Po prvi svetovni vojni se je Italija močno trudila, da bi sviloprejo zopet oživele. Toda, preden so se razvili novi murvini nasadi do primerne donosa, je prenehalo povpraševanje po kokonih in cene so padle. To je tudi pomenilo zatoni gojitve sviloprejk. K temu naj še dodam, da so dandanes stare murve ponos marsikaterih kmetije, saj s svojo senco in gostoljubnostjo krasijo prenekatere čudovite kraške borjače ter vabijo v svojo senco ali pa na gostijo s svojimi sladkimi plodovi.

In ne nazadnje...

Komen je bil v opisanem času zelo obiskana vas. Ljudje so prihajali zaradi uradnih in poslovnih zadev, pa tudi zaradi želje po nakupih, obiskovanju znancev, prijateljev itn. Ljudje v tem obdobju res niso

neverjetno sposoben trdo delati, včasih pa je fizično in mentalno malomaren, skoraj vzhodnjaški. Pravi Kraševac zmeraj stoka. Vse gre slabo. Pravi, da so bili pretekli časi boljši, da ničesar ne zasluži, tudi ko je maslo po 600 lir za kilogram. Vse predvidi z gotovostjo. Pesimizem in optimizem sta se na Krasu dobro poročila. Lačen je, toda kdor po naključju pride v hišo, vidi jedi, da se mu cedijo sline. Tihotapec je tukaj rojen. Več kot polovica ljudi se občasno s tem peča - mnogim je to šport. Tema bi zaslužila posebno študijo. Burja je na Krasu grda, toda kmet se ne ukloni. Zrak je dober in suh, da ni bolnikov. In vendar ima vsaka vas kakšnega tepčka...

Na Krasu je lepo pozno poleti, ko zdelana trava blede in začenjajo rjaveti hrastovi listi... Njihova barva se zlije s svetlo rumeno barvo pašnikov in modrino sivega kamna v neverjetno simfonijo. V resnici so na robu vrtač in med neprehodnim skalovjem neverjetni prizori, nepozabne lepote, in kdor jo je enkrat odkril, se bo vedno vračal občudovat in raziskovat molčečo »Kraško sfingo«. (Maks Fabiani, Štanjel, morda 1930)

* Glej izčrpen kronološki prikaz prof. Bojana Pavletiča »Polleyi so stoletje sooblikovali gospodarsko in kulturno življenje Krasa« v 44. št. revije Kras, str. 42-271

Viri:

Bednarik, Rado, 1932: Goriška in Tržaška pokrajina v besedi in podobi.- knjižna založba Sigma, Gorica
Fakin, Jasna, 1997: Komen skozi čas na osnovi starih razglednic - raziskovalna naloga.- Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana
Marušič, Branko, 1975: Primorski čas pretekli.- Založba Lipa, Koper
Pozzetto, Marko, 1998: Maks Fabiani - vizije prostora.
Skupina avtorjev, 1999: Kras - pokrajina - življenje - ljudje - Založba ZRC, Ljubljana
Škrbina na Krasu.- Goriški muzej, 4. zvezek, avgust 1975, Nova Gorica
Članki iz časopisov GLAS in SLOVENSKI PRIMOREC.- Tomajska knjižnica v dijaškem domu v Vipavi
Slike in razglednice iz muzejske zbirke Jožeta Volčiča iz Komna

Boštjan Štolfa, Volčji Grad
študent arhitekture
na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo

živeli v bogastvu in izobilju, kljub temu pa niso bili lači. Večna ljudi se je preživljala s kmetijstvom in tudi z domačo obrtjo (šivilstvo, čevljarstvo, kovašvo...). Zato so se starejši vaščani Komna, po pripovedovanjih, radi spominjali in se še spominjajo življenja pod Avstro-Ogrsko, drugim pa nam ne preostane drugega, kot da še naprej skrbno zbiramo in odkrivamo podobe o življenju na komenskem, da ohranjamo spomine in da jih posredujemo znanjem.

In naj sklenem z nekaj Fabianijevimi mislimi in modrostmi o Kraškem človeku in o Krasu!

Kraški človek je drugačen od germanskega Slovenca iz Ljubljane, od madžarskega Hrvata in od turškega Srba. Je bolj razgledan, je telesno in duhovno spretnjši, molčeč in trmast. Število je gotovo pomembno, toda pomembna je tudi homogenost! Pretekla in polpretekla zgodovina dokazujeta, da samo število ne vzdrži surove preizkušnje. Glave so trde in obtežene s politiko. Kar ne pomeni, da Kraševac ni discipliniran in vzoren... Je

Pogled na Komen (Brdo) z nasadom borovcev, v ospredju kal, 1909..

Vse razglednice so iz muzejske zbirke Jožeta Volčiča iz Komna

Še dve kamniti hiški blizu Povirja!

PASTIRSKI HIŠKI* ČEVITNIKOVIH IN UKOVIH

Adrijana Štok-Godina

Svojo obljubo izpolnjujem in opisujem še dve kamniti hiški pod Starim tabrom pri Povirju. Na žalost sem o njiju malo zvedela, ker mi podrobnejših informacij o njiju ni vedel nihče povedati. Oba lastnika parcel, ki sta zagotovo vedela veliko več o hiškah kot njuni nasledniki, sta - žal - že pokojna, pa se je verjetno zato izgubila vsaka podrobnejša sled o kraških kamnitih zavetiščih.

Pri svojem raziskovanju sem bila tudi kar malo razočarana, ker sem zvedela, da parceli, na katerih sta hiški, spadata v katastrsko občino (k.o.) Lokavec in ne v katastrsko občino Povir. Da je vrh Starega tabra "povirski", sem vedela, pa sem zato sklepala, da velja to tudi za hiški. A ko sem pridobila ustrezno mapno kopijo, je bilo jasno vse..! Me pa to ni odvrnilo o nadaljnjega raziskovanja, kje so še kamnita zavetišča okrog Povirja. Tako postopno spoznavam malo širše območje.

Oglasila se bom ponovno, ko bom zvedela še kaj o zelo lepih kamnitih hiškah v okolici vasi Žirje. Sovaščan pa mi je povedal, da sta v okolici Povirja še dve hiški, za kateri nisem vedela. Seveda mi ju mora najprej pokazati, da si ju ogledam in da od njunih sedanjih lastnikov zvem uporabne informacije.

Stari tabor (603m) je oddaljen od Povirja skoraj uro hoda. V njegovi bližini sta na dveh parcelah katastrske občine (k.o.) Lokavec pod vrhom dve dobro ohranjeni pastirski hiški. Druga od druge sta oddaljeni kakšnih 200 metrov. Parcelam tod pravijo domačini Pod Starim tabrom. Od obeh stez, ki se odcepita od Starega tabra proti Vilenici in Lokvi, sta hiški oddaljeni približno 20 metrov, vendar ju zaradi zaraščene gmote kamenja na kupu ne opazimo zlahka.

Hiška na Čevitnikovi parceli

Manjša pastirska hiša stoji še danes na poraščenem Čevitnikovem pašniku v lokavskem predelu Starega tabra. Je na sredi kamnite parcele in ni takoj opazna, ker je poleg nje več manjših kupov kamenja, grobelj (pod domače: grubel), ki so ga nekoč pobirali po parcelah in ga spravljali na kupe.

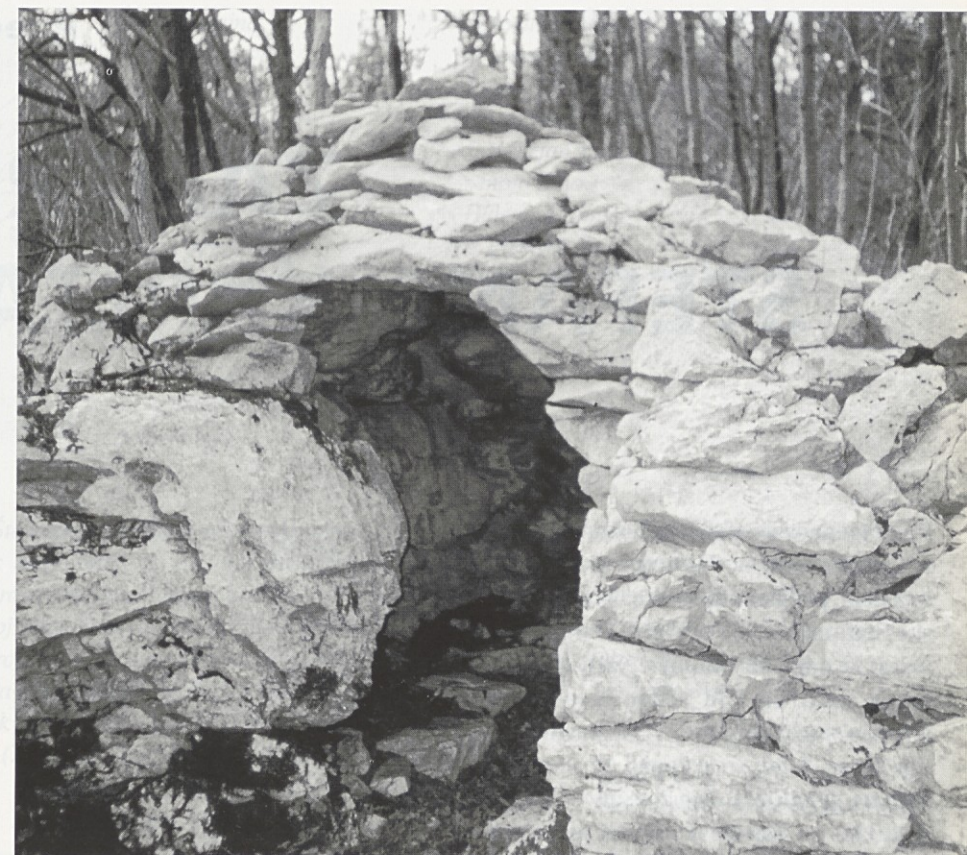
Čevitnikova pastirska hiška pod Starim tabrom.

Je zelo dobro ohranjena, suho zidana v obod. Streha je kupolaste oblike, zidana z večjimi ploščatimi kamni, ki so jih v vrstah zložili v obod, pri tem pa so vsako naslednjo vrsto kamenja zamikali navznoter. Odprtino na vrhu so pokrili z večjimi kamni. Pri sestavljanju kupole so tudi pazili, da so kamne zlagali nekoliko navzven poševno za lažje odtekanje deževnice.

Čevitnikova pastirska hiška je visoka 1,7 metra, v širino in dolžino se razteza v več kot tri metre velik kup kamenja ali groblje. Z leve strani se naslanja na nizko podolžno živo skalo, ki ji služi kot stabilen temelj. Te zaradi visoke poraščenosti okolice s travo hiške sprva ni videti. Vhod je spodaj širok 80 centimetrov in se proti vrhu zožuje do 20 centimetrov. Vsa odprtina je visoka 1,5 metra. V notranjosti je hiška bolj ozka, dolga 1,6 metra in široka nekaj več kot meter, tako da je v njej prostora za dve osebi ali za tri osebe. V notranjosti je videti na kamnih nekaj podpisov.

Kdo je hiško sezidal in kdaj, nisem zvedela, kajti hčerki pokojnega gospodarja tega nista vedeli.

Pastirska hiška Ukovich, dvesto metrov jugovzhodno od Čevitnikove hiške. Obe fotografiji: A. Štok-Godina

Pastirska hiška na Čevitnikovi parceli danes kljubuje dežju in burji. Ponosna kraljuje sredi zaraščene kamnitega pašnika. Njeno samoto za kratek čas preženemo le tisti redki obiskovalci in občudovalci, ki vemo, kje je.

Hiška na Ukovi parceli

Približno 200 metrov zračne razdalje jugovzhodno od Čevitnikove pastirske hiške je ob robu parcele Ukovich iz Lokve druga taka hiška, po izdelavi zelo podobna Čevitnikovi, le da je od nje precej večja. V levan delu se naslanja na osnovno, temeljno veliko skalo, na katero so Umekovi, predniki sedanje lastnice Tanje Umek-Ukove, postopno pravilno povezovali kamenje tako, da se ni podrla. Morda je prav zaradi take gradnje zelo stabilna.

Hiška Ukovich oziroma Umekova hiška sega v več kot 2 metra visoko kupolasto streho, širina vsega v hiško položenega kamna pa presega 3 metre.

Notranjost hiške je prostorna in v sredi sega v sam vrh 1,8 metra visoko, tako da manjši ljudje v njej lahko stojijo. Po tleh je z leve strani položeno kamenje, ki je verjetno služilo za sedež. Tudi trikoten kot je zadelan s kamenjem in zemljo, ki naj bi prav tako lahko služilo za sedenje ali odlaganje reči. Znotraj je hiška dolga 2 metra in široka 1,2 metra. Je kar prostorna in se vanjo lahko zateče pet ali šest ljudi.

Nad vhodom, na lepem ravnem kamnu, je z ogljem napisana letnica 1914, ki naj bi pomenila leto izdelave zavetišča, ali pa je bila hiška tisto leto popravljena. Zgradil jo je nono pokojnega lastnika Franca Umeka iz Lokve. Nono je bil pravi mojster za pastirske hiške in jih je po zatrtjevanju Francetove hčerke Tanje Umek-Ukove sezidal še nekaj na drugih parcelah. Na Ukovi parceli so nekdaj pasli, hiška pa je sedaj trajen spomin mlajši generaciji, ki je ponosna na delo svojega pradedca.

ZAMERKUVANJE

ŠTEFANA KARIŽA IZ MERČ

Gabrijela Rebec-Škrinjar

univ.dipl.prof. zgodovine in sociologije - Povir

Po dolgem času se spet oglašam. Tokrat s prispevkom, v katerem poskušam bralcem predstaviti precej stare zapiske Štefana Kariža iz Merč. O njem sva nekaj že napisali skupaj z Nadjo Prihavec v sestavku "Še vedno živo ustno izročilo starejših ljudi" v 35. številki revije Kras. A bili so le zapisi, ki se nanašajo na gradnjo Južne železnice. V tem sestavku pa Kariževi zapiski pričajo o življenju in delu pred 150 leti in o vztrajnem, čeprav neizobraženem kmetu, ki je prav gotovo ljubil slovenski jezik in imel veliko veselje za zapisovanjem dogodkov.

Najraje imam zgodovino vsakdanjega življenja. Tako smo na fakulteti označevali zgodovino, ki pripoveduje o tem, kako so živeli ljudje skozi stoletja - daleč od politike, kakšna so bila njihova bivališča, hrana, obleka, s čim so se ukvarjali... Verjetno me je pritegnila zato, ker smo jo le bežno spoznali; poudarek je bil na vojnih in političnih dogodkih. Danes pa gredo težnje v drugo smer. Otroci, dijaki, študentje naj bi pri urah zgodovine spoznali vse plati preteklosti.

Rada berem spomine, stara pisma, zapiske, občudujem stare fotografije in razglednice. Zelo mi je žal za vse tisto gradivo, ki so ga ljudje, pri pospravljanju svojih domačij, našli na podstrešjih in ga vrgli proč, češ, kaj pa mi bo ta navlaka.

Pred seboj imam stopetdeset let staro, porjavelo, od prelistavanja zamazano knjižico, v katero je pomembne dogodke iz svojega življenja in življenja najbližjih zapisoval Štefan Kariž, po domače Planov iz Merč na Krasu.

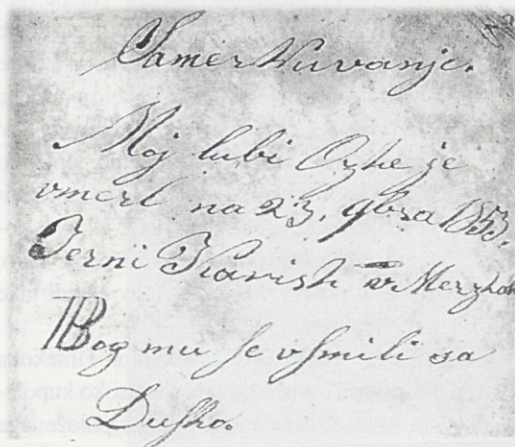
Štefan Kariž se je rodil v Merčah 23. decembra 1834 kot peti od šestih otrok očetu Jerneju Karižu in mami Katarini, rojeni Kuret iz Žirij. Po ustnem pričevanju je bil globoko veren, povprečen kmet, nič drugačen od ostalih v Merčah. Imel pa je rad slovensko besedo in veliko veselje do branja in pisanja. Tako mu kljub obilici dela in kopici otrok ni bilo težko sestiti za mizo in počasi ter pazljivo - kar je razvidno iz njegove pisave - zapisati najvažnejše.

Kot je v nadaljevanju navedeno, se je Štefan Kariž poročil s Heleno Mahnič iz sosednje vasi Plešivice in imela sta šest otrok, izmed katerih so trije umrli še zelo majhni... Kako srečen je bil ob rojstvu prvorojenke Johane, priča tudi posebej lepo zapisano in okrašeno njeno ime na listu, na katerega je naknadno vpisoval vse svoje otroke. Starega še ne 35 let je Štefana Kariža doletela kruta usoda - padel je z "odra" (senika - op. avtorice) in za posledicami padca umrl. Njegova žena Helena se je poročila s prijateljem iz svoje rodne vasi, ga pripeljala v

svoj dom v Merče in rodila še pet otrok. Umrla je leta 1914 stara 77 let.

Knjižica se začneja z novico o smrti Kariževega očeta leta 1853. Takrat je Štefan postal hišni gospodar. V nadaljevanju piše predvsem o vremenu, naravnih nesrečah, o gradnji Južne železnice, o letini (tako zvmemo, da so takrat na Krasu pretežno sejali rž, pšenico, ječmen, oves, ajdo in sadili fižol, lečo, "turšco" oziroma "sirk" - koruzo, če je kaj prodal ali kupil. ...Zelo zanimiva se mi zdita tudi zapisa "Zamerkovanje moje ženitve" in "Zamerkovanje" možitve sestre Marije (zamerkat si - zapomni si - op. avtorice), ki pričata, kako velik gmotni pomen je imela nekoč poroka. Njegovo globoko vero pa med drugim izkazuje tudi v posebnem okvirčku zapisana misel na koncu knjižice.

Nekaj najbolj zanimivih zapisov, ki sem jih izbrala za bralce, naj odkrije veličino preprostega mladega kmečkega moža Štefana Kariža iz Merč!

*Zamerkovanje.
Moj lubi Oče je
umrl na 23. 9bra 1853.
Digni Karish v Merzhah.
Bog mu se vsmili sa
dusho.*

Kako se iz lubja izdelava pastirsko glasbilo

KRAŠKI POPRDON

Andrej Malnič

“Škoda, da se v juliju ne da več izdelati tistega glasbila iz lubja. Kako že je povedal oni možakar z zgornje gase, da so mu rekli? Bombardon? Se ti spomniš?” sem na glas vprašal Švagljevo, ko sem v Štanjelu na grajskem dvorišču sedel k mizi v prijeten hlad. “Misliš na poprdon?” je naglo segel v pogovor gost pri sosednji mizi, “Misliš na tisto glasbilo iz lubja, ki smo ga kot otroci delali na paši?” “Ja, ja, poprdon”, sem zadovoljno prikimal, “tako je rekel, poprdon. Kakšno smešno ime!” “Zato, ker je zvok poprdona bolj podoben prdenju, kot pa bombardonu, s katerim igrajo v pleh bandah”, se je skupaj z drugimi gosti zasmel Branko Saksida. Tako je ime domačinu iz bližnje Hruševice, ki je prisedel k moji mizi in nadaljeval: “Ma, kaj te zanima poprdon? Ojej, kolikorat sem ga naredu. Zadnjič sem ga naredu pred petintridesetmi leti, ko smo otroci še pasli na Dolcah, tam pri Hruševici. Tisto, da je v juliju prepozno, pa ne drži. Danes se je vreme spremenilo. Ne koč je res bil les poleti že ves sušen, danes pa ni več tako. Les je še vedno svež in ima dovolj soka v sebi. Vremenu se je zmešalo, je zmutjeno.”

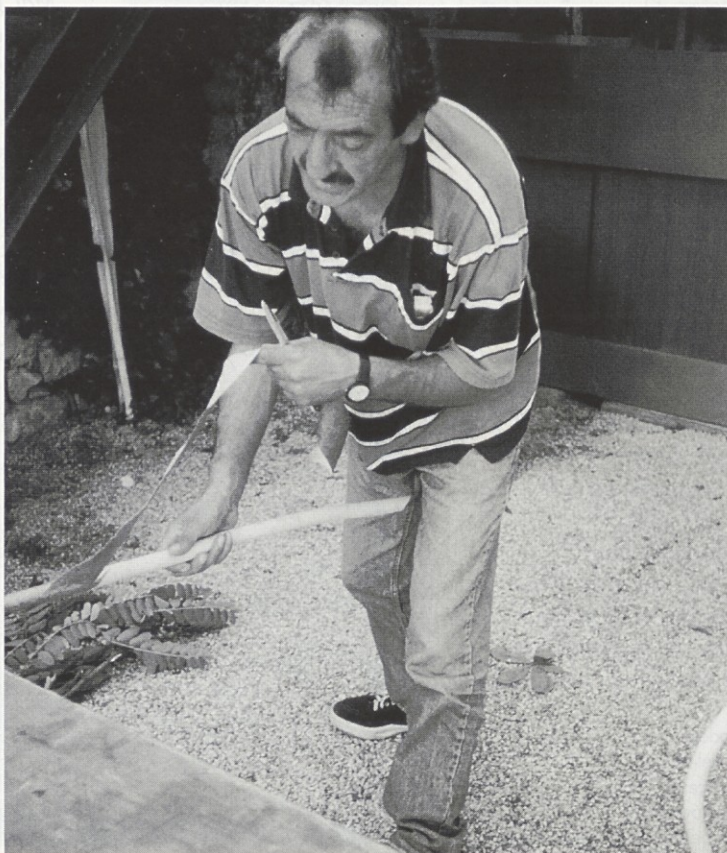
Ljudska sodba, da je vreme “zmutjeno”, mi je godila. Takoj sem razumel, da mi ne bo potrebno čakati do naslednje pomladi. “Poprdon lahko naredimo tudi zdej, v juliju”, je prisegel Branko. Besedo je držal. Čez nekaj dni smo se na istem dvorišču ponovno sešli in poduk, kako se naredi poprdon, se je začel.

Kaj potrebuješ za izdelavo poprdona?

Za izdelavo poprdona potrebuješ dobro nabrušen nož in tri vrste lesa: lesko, jesen in akacijo. Stebli leske in jesena morata biti ravni, lubje nikjer ranjeno, gladko, lepo in čisto, s čim manj izrastki, čvrsti ali grli. Leska naj meri v dolžino dva metra, vzdolž cele dolžine naj bo povsod enakomerno debela, od dva do tri centimetre. Je-

sen je lahko krajši, tja do metra dolžine bo zadoščalo. Ne sme biti starejši od dveh let in biti mora nekoliko tanjši od leske. Les urežeš tisto uro, ko se nameniš izdelati poprdon. Iz posušenega lesa se glasbila ne da izdelati. Akacija naj ima trne dolge od dva do tri centimetre. Iz lubja leske se izdelava resonančno skrinjo - pri poprdonu je to tulec, zvit v stožec. Trnje akacije rabimo za utrjevanje lubja pri zvijanju leskovega tulca, iz jesenovega lubja pa izdelamo ustnik.

Branko Saksida po narejeni spiralni zarezi odmotava leskovo lubje za poprdon, ...

... izbira akacijeve trne za utrditev poprdona, ...

Kako je Branko Saksida izdelal poprdon?

Branko je najprej vzel leskovo palico, jo pregledal in očistil. Na enem koncu je lesko lepo krožno odrezal. Nato je od tega proti drugemu koncu začel z nožem v lubje zarezovati rez v obliki spirale, ki se je kot kača vil okrog vse palice. Rez mora biti dovolj globok, da se prereže vso debelino lubja. Pomembno je, da je rez enakomeren in diagonala reza vzdolž spirale na palici enaka. To zato, da se pozneje lubje lepo zvije v stožec. Ko je Branko dovršil rez, ki je segal približno meter in pol v dolžino, je začel lubje slačiti. Z nohtom je najprej previdno ločil lubje od stebela in ga počasi odvijal. Pri delu mu je pomagal Sebastijan Švagelj, ki je palico na drugem koncu počasi sukalo okoli njene osi. Slačenje lubja terja natančnost. Še posebej velja biti previden na tistih mestih, kjer so grla. Tod je namreč lubje tanjše in močnejše zraščeno s stebлом, pa zato rado počasi. Ranjeno lubje namreč ni več uporabno. "Leska je za izdelavo poprdona najboljša, ker ima majhna grla. Vejice na stebelu niso premočno zraščene, tako da tudi lubje na mestu, kjer so grla, brez večjih težav od-

stopi od stebela. Pri jesenu so grla bolj zraščena, zato jesen ni primeren. Pri leski je najbolj pomembna povrhnjica - srajčka, ki drži lubje skupaj in ga varuje. Leskovo lubje je dobro, ker ima tanke, precizno speljane žilice in je zato tudi prožno", me je podučil Branko.

Ko je lubje slečeno, ga je treba takoj zviti v stožec. Lubje se hitro suši, posušeno pa rado poka in se ga ne da več zvijati.

... zvija ali zamotava leskovo lubje v poprdonov tulec, ...

"Poglej, kako se zvija lubje!", je rekel Branko in si prižgal tobak. "Tako se to dela! S prsti počasi začneš zvijati lubje, tako kot rolo v konus. Na tem koncu, tu pride ustnik; tu se bo v poprdon pihalo, da bo trobu. Si zastopu? Na tem koncu mora biti tulec ožji in se mora proti drugemu koncu počasi širiti, da dobiš podobo stožca. Važno je, da lubje lepo enakomerno zvijaš. Da bo stalo pri miru, da bo fiksirano, ga bomo vsakih nekaj zavojev prebodli s trni akacije. Tako! Zastopiš zdaj, zakaj rabim kac? In trni morajo biti dovolj dolgi, da na tem tanjšem koncu, kjer pride ustnik, prebodejo tulec skozi. Tako bo lubje stoji skupaj. Si zastopu?" Lubje se prebode tako, da so vsi trni postavljeni v ravni črti. "Na, tako lepše zgleda!", je pristavil Branko, "pa še lepše se poprdon drži v rokah. Za ta štirideset centimetrov dolg stožec iz zvitega lubja sem uporabil štirinajst akacijevih trnov".

"Ola, zdej pa še ustnik! Tega bom pa naredil iz jesena", je Branko zamrmral bolj sebi kot meni. Tudi ustnik se naredi iz lubja. Vendar se jesenovo lubje ne sleče tako kot pri leski. S stebela se potegne celo, v obliki votlega valja. Zato se na dveh koncih stebelca v razmiku petih centimetrov v lubje najprej zareže krog in krog. Nato se na koncu stebelca z nožem narahlo odstrani z lubja povrhnjica ali srajčka v dolžini dobrega centimetra. "Zdej moraš bit pa previden! To moraš delat z ljubeznijo! Če poškoduješ ostalo lubje, ki je pod srajčko, bo ustnik zanič. Ta oskubljeni del lubja na ustniku boš dal v usta; na tem koncu se bo pihalo. Vidiš, ko si to naredil, moraš še s ploškim delom

... vstavlja akacijeve trnje v nastajajoč tulec in ga utrjuje, ...

NARODOPISJE

rezila narahlo potolči po vsem lubju. Po lubju tolčeš toliko časa, približno dve minuti, da spraviš izpod lubja ven sok, da pride med lubje in stebelce zrak, ki iztisne izpod lubja sok. Šele zdaj lahko previdno povlečeš lubje dol s stebelca. Drugače kot tako se lubja ne da dol zvleč. Če lubje raniš, bo ustnik zanič" je med delom opozarjal Branko.

Za ustnik je najbolj primerno lubje enoletnega lesa. Od starejšega se zlahka loči po tem, da je enoletni les bolj živozelen in bolj svež. Škoda, da je z enoletnega lesa lubje sila težko potegniti, ker je še preveč zraščeno. Tudi Branku delo ni šlo najbolje od rok. Ko ga je narahlo potolkel s ploskim delom rezila, se je lubje le še bolj sprijelo. Poskusil je dvakrat, a se je lubje pri vlečenju s stebelca vedno ranilo, tako da sta bila oba ustnika neuporabna. "Iz tega ne bo nič!" je zarobantil Branko in vzel les dve leti starega jesena. To pot je šlo. Ko je bilo lubje za ustnik potegnjeno s stebelca, ga je Branko na tistem koncu, kjer je lubju posnel srajčko, natančno na polovici valja previdno nekajkrat stisnil skupaj, da se je sploščil. Lubje na sploščenem delu ne sme počiti. Tako je bil ustnik končno narejen.

Okrogli konec ustnika je Saks - tako Branka kličejo prijatelji - potisnil v leskov stožec tako globoko, da je ven štrlel le sploščeni del. Premer ustnika mora biti nekoliko manjši od ožjega dela leskovega stožca, da se ustnik lahko potisne vanj. Brez

...izdeluje še ustnik iz jesenovega lubja, ...

Take poprdone je Branko Saksida pred mnogimi leti izdeloval na paši. In izdelovanje poprdona je tudi turistična zanimivost, kakor je videti na fotografiji!

Vse fotografije: A. Malnič za fotografsko dokumentacijo Goriškega muzeja

uporabe sile mora tesno leči ob notranjo stožcevo steno.

V ustnik se piha. Je tisti del glasbila, ki povzroči, da poprdon sploh gode. Med pihanjem se začne ustnik tresti in njegova vibracija povzroči zvok, ki ga tulec iz lubja ojači.

"Tako, tu maš poprdon! Si vidu, uporabu sem meter in pol leske, dvajset centimeterov dolgo stebelce jesena, širina najst trinov kaca in pol ure dela. Pa je! Poprdon, žal, ni dolgo obstojen. Lubje se hitro posuši; posebej še ustnik. Meni je na paši igral nekaj ur. Če bi dal ustnik v vodo, bi ostal nekaj več časa svež. Mogoče kakšen dan, več pa ne. Zdej bomo vidli, če bom še znal igrati? Dobro, da tvoj fotoaparatus ne snema zvoka, da se ne bom osmešu pred bralci revije Kras, če poprdon ne bo igral!" je bolj za šalo dejal Branko, si oslinil ustnice in poskušal zaigrati. Pa ni in ni šlo; poprdon ni dal nobe-

... ter ustnik vstavi v ožji del tulca. In poprdon je narejen.

ne od sebe. "Je že tako! Ko se hočeš izkazat, gre vse narobe. Kaj češ! Dolgo je tega, kar sem poprdone zadnjič delu", je jezno sklenil Branko in odložil nemo glasbilo na mizo. Poskusil sem tudi sam, a zaman.

Poprdon je zagodel

A s poprdonom ni bilo nič narobe, le Branko ni bil več več igranja nanj. Ko je k mizi pristopil Štefan Švagelj in vzel poprdon v roke, je poprdon v splošno zadovoljstvo na glas zatrobil vsej gostilni na čast. "Ola, samo znat moraš!" je odleglo Branku. "Na, zdej mi je pa žal, da tvoj fotoaparatus ne snema zvoka". Meni pa je bilo že od samega začetka žal, da naš muzej ne premore video kamere. "Dela, dela! Če bi vadu, bi se dalo verjetno še kaj zaigrati nanj; s pritiskanjem ustnic lahko oblikuješ tudi višino tona", nas je podučil za glasbo nadarjeni Štefan in v veselje gostov pihal naprej.

Preprosto pastirsko glasbilo se je na mah prikupilo tudi nekaterim drugim štanjelskim fantom, da so še sami zaigrali nanj. "Kaj je fantje, bomo naredili drugo leto za sv. Jurija koncert?" je nagovorila fante Duška. Domači fantje so se v odgovor samo zasmeli. "Ne bi bilo slabo", sem pristavil, "ne bi bilo slabo, če bi turisti vedeli, da se lahko v Štanjelu naučijo izdelovati stara pastirska glasbila".

Plenetenje vencev na večer pred sv. Ivanom

PREDLAGAM VSAKOLETNO RAZSTAVO VENCEV SV. IVANA

Andrej Malnič

Ob kresu, ki ga slovensko izročilo šteje za nadvse pomemben praznik, so se v stoletjih nakopičile raznolike in številne šege. Čeprav je sedaj kresni večer poznan bolj po tem, da so se na Slovenskem kurili ivanji kresovi, so bile nič manj pomembne tudi nekatere druge navade. Med najlepšimi in najbolj simpatičnimi je zagotovo bila, da so žene in dekleta na večer pred svetim Ivanom, 24. junijem, spletle iz cvetja vence sv. Ivana. Spletle so jih iz tistih rastlin, ki so imele ob kresu po stari ljudski veri posebno nadnaravno moč. Z venci, pa tudi s šopki, so žene in dekleta krasile vrata in okna. Vera je bila, da bo ob večernem zvonjenju pred kresnim dnem prišel blagoslovit to cvetje sam sv. Ivan. Venci in šopki so krasili pročelja stavb vse dotlej, dokler niso oveneli. Takrat so jih gospodinje snele z vrat in oken ter shranile, da so z njimi med letom ob hudi uri odganjale nesrečo.

Štanjelske žene in dekleta in Avrelijo Gulič so 23. junija pletli vence sv. Ivana.

Pod strokovnim vodstvom Goriškega muzeja in v sodelovanju z domačini iz Štanjela (Turistično društvo, Krožek za spodbujanje družabnosti in oživljanje starih šeg) bi lahko stara navada - pletenje vencev sv. Ivana - ponovno oživel. Vence in šopke, ki bi jih spletne domače žene in dekleta, bi na večer pred sv. Ivanom postavile na ogled po vsem starem Štanjelu. Obesili bi jih nad vrata naseljenih in praznih hiš. Ves stari Štanjel bi se tako za nekaj tednov spremenil v razstavno galerijo. Najlepši in ohranjeni posušeni venci ter šopki bi bili nato do naslednjega kresnega dne razstavljeni v gradu.

Končni cilj takega ohranjanja kulturne dediščine je, da bi pletenje vencev sv. Ivana v nekaj letih razvili v pravo hortikulturno prireditev, ki bi bila izrecno namenjena umetnosti pletenja vencev. Ob ustrezni začetni pomoči Občine Komen ter sponzorjev bi lahko ta hortikulturna prireditev postala vseslovenski praznik cvetja. In v Štanjelu bi dobili pravo sejmsko in seveda tudi turistično prireditev, ki bi bila zanimiva ne le za vso Slovenijo marveč tudi za tuje goste in za tuje cvetličarje.

Začetni kapital (znanje in ljudi) imamo. V Štanjelu že obstaja skupina ljudi v okviru Turističnega društva (Glej članek A. Malniča: Kristina Rudež v Štanjelu še vedno plete venec svetega Ivana, revija Kras, št. 41, leto 2000,

Venci Sv. Ivana

...med...
...luka...
...S...
...D...
...C...
...B...

strani 34!), ki na amaterski ravni goji in uči mlada dekleta plesti vence. Tudi razstavni prostor je že na voljo, stare štanjelske hiše pa so nadvse primerne, da bi jih nekaj tednov krasili umetelni venci sv. Ivana iz vse Slovenije in bližnje sosesčine.

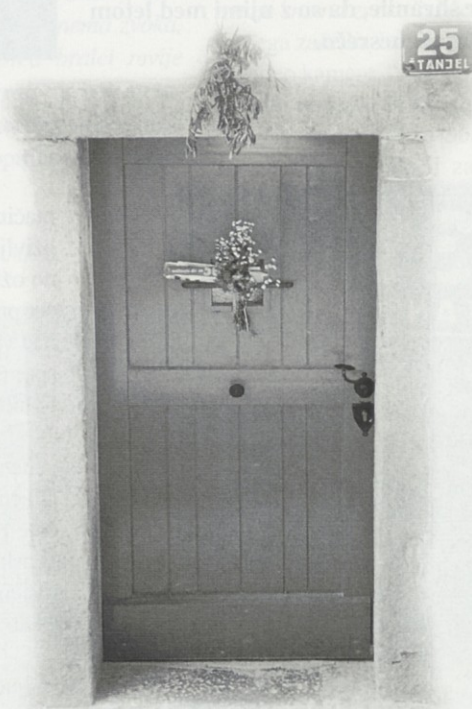
Vsak cvetličar, ki bi prišel v Štanjel plesti vence, bi lahko spletel dva venca. Enega tako, kot so ga pletli po starem v njegovem domačem kraju, drugega pa tako, kot bi si ga sam zamislil. Vse vence - tradicionalne in fantazijske - bi na koncu ocenila posebna žirija, določila zmagovalce in podelila priznanja ter nagrade.

Znanje in voljo imamo. Pa tudi, kaj hočemo, dobro vemo!! A sami tega ne bomo zmogli; Goriški muzej in nekaj zaganih domačinov iz Štanjela ne bomo kos tej nalogi. Stopimo skupaj in z Občino komen ter z revijo Kras naredimo natančen in izvedljiv načrt! Za leto 2001 smo priložnost za to, žal, zamudili, kajti zamisel je prepozno prišla v glavo. Zato smo poskušali narediti, kar je bilo mogoče. Domačinke so spletle vence in z njimi okrasile Štanjel. A tudi ta izkušnja bo dobrodošla za uresničitev mojega predloga!

In namesto sklepa lahko kot pripis sporočam, da so izdajatelj revije Kras sklenili predlog podpreti in skupaj z Goriškim muzejem, s Turističnim društvom Štanjel ob sodelovanju Občine Komen pripraviti do začetka leta 2002 vse potrebno za njegovo uresničitev ter pravočasno objavo razpisa in povabila na razstavo vencev sv. Ivana v Štanjelu 24. junija 2002!

Nekaj krancijev sv. Ivana
na štanjelskih stavbah...

Vse fotografije:
A. Malnič
za fotografsko dokumentacijo
Goriškega muzeja

SE VAM NE ZDI, DA POTROŠITE PREVEČ DENARJA ZA ONESNAŽEVANJE OKOLJA?

Zrak, ki ga dihamo, je pogosto močno onesnažen. Tudi zato, ker v Sloveniji za ogrevanje še vse preveč uporabljamo okolju škodljiva trda goriva. Toda vaša stara peč lahko kmalu postane črna preteklost.

Tudi komunalne odplake marsikomu predstavljajo velik problem za okolje, a sedaj se ponuja ugodna možnost za njegovo ureditev.

Ekološko razvojni sklad Republike Slovenije, javni sklad, ponuja ugodne kredite vsem prebivalcem Slovenije, ki bi radi omejili onesnaževanje okolja in si hkrati zagotovili udobje.

Predlagamo vam uvedbo:

- ogrevalnega sistema na daljinsko ogrevanje, plin, kurilno olje, toplotno črpalko ali sončno energijo;
- priklop na kanalizacijsko omrežje ali postavitve male čistilne naprave.

Za namestitvev teh naprav so vam na voljo ugodni krediti.

Odločite se za čisto okolje!

Kreditni za okolju prijazno ogrevanje in za rešitev vprašanja, kam s komunalnimi odplakami, ter vse informacije o tem so vam na voljo v naslednjih bankah: Nova Kreditna banka Maribor
Banka Celje
Dolenjska banka
Gorenjska banka
Banka Domžale
Banka Zasavje
Koroška banka
Pomurska banka
Splošna banka Velenje
Banka Koper

Dodatne informacije: Ekološko razvojni sklad Republike Slovenije, javni sklad
telefon: 01/241-48-20
<http://www.ekosklad.si>

Poskrbite za svoje okolje!

poskrbite za svoje okolje!

VODA = ŽIVLJENJE

VODA SESTAVLJA DVE TRETJINI ZEMELJSKE POVRŠINE IN JE VITALEN ELEMENT VSEH ŽIVIH BITIJ.

V RAZLIČNIH POJAVNIH OBLIKAH JE NAJPOMEMBNEJŠI OBLIKOVALEC PODOBE IN ŽIVLJENJA PLANETA.

NA NJENI GLADINI SE ZRCALI OKOLJE V VSEJ SVOJI BARVITOSTI, NJENA PROSOJNOST IN ČISTOST
ODSEVATA NAŠ ODNOS DO NARAVE.

ČISTO

in naravno okolje je za ljudi življenjskega pomena. V **Heliosu** že nekaj let usmerjamo znanje in izkušnje v razvoj okolju prijaznih barv na vodni osnovi, za kar imamo več razlogov:

- **zavedamo se** ranljivosti okolja,
- **zavedamo se** pomena nadomeščanja neprimernih sestavin z okolju in ljudem bolj primernimi,
- **zavedamo se**, da so barve, ki jih proizvajamo, prisotne na vsakem koraku našega življenja in dela,
- **zavedamo se**, da moramo upoštevati najzahtevnejša okoljevarstvena priporočila in standarde, ki veljajo v Evropi.

DANES vam v **Heliosu** lahko ponudimo vodne barve za različne kvalitete podlage (les, parket in kovine) v sklopu uveljavljenih blagovnih skupin **Bori**, **Ideal** in **Tessarol**, ki ustrezajo najzahtevnejšim svetovnim standardom. Vizualno so ti izdelki prepoznavni po grafičnem simbolu ribice v soncu, ki se kot žig pojavlja na embalaži in jamči visoko kakovost in ekološko neoporečnost barv.

Helios
v sodelovanju z
Ministrstvom za okolje
in prostor od vsakega pro-
danega litra okolju prijaznih
barv namenja **50 SIT** za
ohranjanje čistih
slovenskih voda.

Okolju prijazne barve.

HELIOS

KRAS

Obveščamo Vas, da smo v začetku julija prejeli certifikat sistema kakovosti ISO 9001. Podeljeni certifikat dokazuje, da je uveden sistem zagotavljanja kakovosti skladen z zahtevami standarda na vseh področjih dejavnosti: od razvoja, proizvodnje, do trženja mesa in mesnih izdelkov.

KRAS

Vaš informativni program. Kjerkoli in kadarkoli.

Lidija Lora

Mobitelova glasovna info postaja na številki 18 20 00.

Vsi uporabniki Mobitel GSM lahko na Mobitelovi glasovni info postaji dostopate do številnih svežih, uporabnih in zanimivih informacij. Če pokličete splošni odzivnik 18 20 00, se ob pomoči glasovnega vodnika sprehodite po naboru informacij: novice, promet, vreme, horoskop, kinospored, in izberete tisto, ki vas trenutno zanima. Do posameznih vsebin lahko dostopate tudi

direktno, s klicem na ustrezno številko. Na Mobitelovi glasovni info postaji se klice iz omrežja Mobitel GSM zaračunava po številu zahtev, ne pa dolžini informacije: naročnikom Mobitel GSM 100 SIT/informacija, Mobiuporabnikom 120 SIT/informacija. Iz tujine se poleg zahteve zaračunava tudi čas trajanja zveze.

Mobitelova glasovna info postaja 18 20 00 splošni odzivnik, sprehod z glasovnim vodnikom.

Novice	18 20 20	novice Ra Slo	18 23 03	Dvojčka	Kinospored	18 24 00
	18 20 24	novice 24 ur	18 23 04	Rak		18 24 01
	18 20 34	šport 24 ur	18 23 05	Lev		18 24 02
Promet	18 21 00		18 23 06	Devica		18 24 03
	18 21 01	promet Ra Slo	18 23 07	Tehtnica		18 24 04
	18 21 02	promet Hrvaška	18 23 08	Škorpjion		18 24 05
Vreme	18 22 00	vreme 24 ur	18 23 09	Strelec		18 24 06
Horoskop	18 23 00		18 23 10	Kozorog		18 24 07
	18 23 01	Oven	18 23 11	Vodnar		18 24 08
	18 23 02	Bik	18 23 12	Ribi		

Center za pomoč naročnikom

031/041 121 Mobiuporabniki ter 031/041 700 700 GSM naročniki

info

KJERKOLI ŽE STE

WWW.MOBITEL.SI